

DCIDOB 91.

Refugiats del segle XXI: noves formes de persecució.

Introducció.

En el context d'una Europa convulsa pels efectes de la Segona Guerra Mundial i necessitada de respostes davant dels moviments massius i forçats de població, va néixer la Convenció de Ginebra de 1951. Aquest primer instrument internacional de protecció del refugiat, que es complementa amb la Declaració Universal dels Drets Humans de 1948, estableix un marc de drets i un sistema de protecció per a les víctimes obligades a sortir dels seus països fugint de guerres, conflictes i persecucions. I també aporta una definició consensuada del terme *refugiat*, que defineix com a aquella persona amb "temors fonamentats de ser perseguida per motius de raça, religió, nacionalitat, pertinença a determinat grup social o opinions polítiques".

Avui, mig segle després d'aquesta Convenció, ni el context internacional ni l'europeu es troben en les mateixes circumstàncies. D'una banda, la fi de la Guerra Freda va 'despertar' un considerable nombre de conflictes, que fins aleshores havien romàs en estat latent, que han generat importants desplaçaments de poblacions, especialment a l'Àfrica i Àsia –i en particular al Caucas–. I de l'altra, els països d'Europa occidental, que fins als anys vuitanta havien acollit generosament els refugiats que procedien principalment dels països de l'Europa oriental, tendeixen, de manera general, a obsessionar-se pel control de les seves fronteres, i obliden en determinades ocasions l'empara de les garanties de protecció internacional que es recullen en la figura de l'asil. La Unió Europea ha anat tancant les seves fronteres als immigrants extraeuropeus i, de retruc, als refugiats i sol·licitants d'asil, alhora que ha hagut de respondre, pels conflictes dels Balcans, a la primera gran crisi europea de refugiats des de mitjan segle XX.

Els canvis en l'escenari internacional han significat, a més a més, la presa de consciència de realitats que, si bé no són noves, sí s'han convertit, gairebé per primera vegada, en focus d'atenció de la comunitat internacional. Si fins ara parlàvem de refugiats per raons polítiques, religioses o ètniques, avui ens trobem amb la necessitat de parlar de nous refugiats: persones víctimes de persecució en funció de la seva orientació sexual o gènere, refugiats per raons ambientals o persones desplaçades dins de les fronteres del mateix Estat quan, per acció o omissió, aquest no en garanteix la protecció.

En aquesta línia, els articles presentats reflexionen, d'una banda, sobre els instruments de protecció internacional existents i la necessitat de noves formulacions que s'adeqüin a la realitat; i de l'altra, perfilen les noves raons de persecució –gènere, orientació sexual i degradació ambiental– com també dibuixen les figures resultants d'aquests nous refugiats i desplaçats. Aquest *Dcidob* vol assenyalar les disfuncions entre els instruments de protecció i la realitat actual, tot reflexionant sobre les noves situacions i realitats d'aquelles persones que continuen necessitant protecció internacional per garantir el seu dret a la vida i el seu dret a residir amb seguretat en el propi territori.

Fa cinquanta anys, la conscienciació sobre els drets humans com a valors universals que calia preservar va permetre l'aparició i creació de diferents instruments i institucions internacionals encarregades de vetllar-los. Actualment, en canvi, el debat rau en com adequar les respostes de la comunitat internacional a les noves realitats del segle XXI, i en com actualitzar la protecció de les anomenades noves generacions de drets humans que exigeixen canvis en les legislacions nacionals i nous avenços en el desenvolupament del dret humanitari internacional.

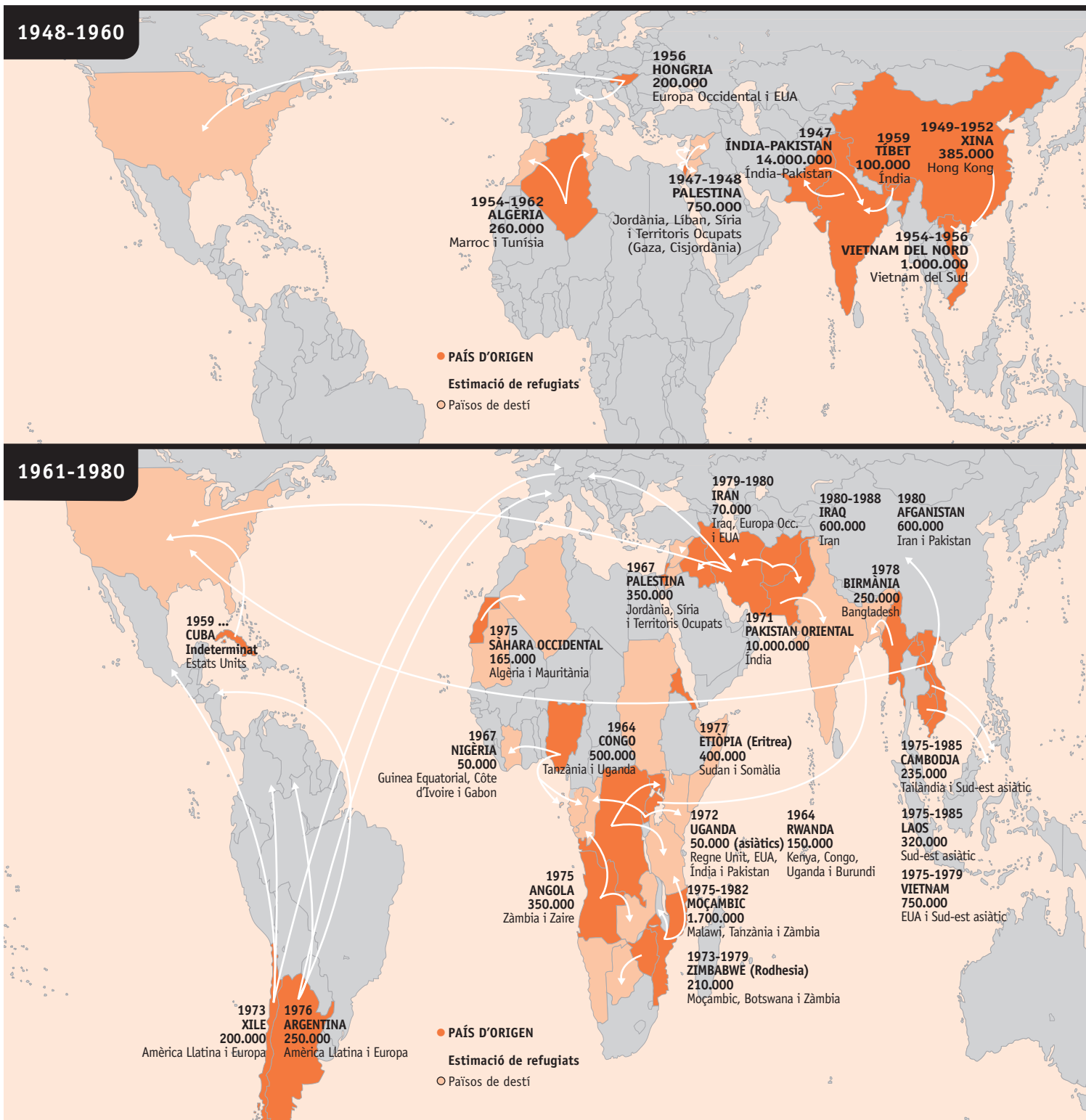
DCIDOB 91.

Refugiats del segle XXI: noves formes de persecució.

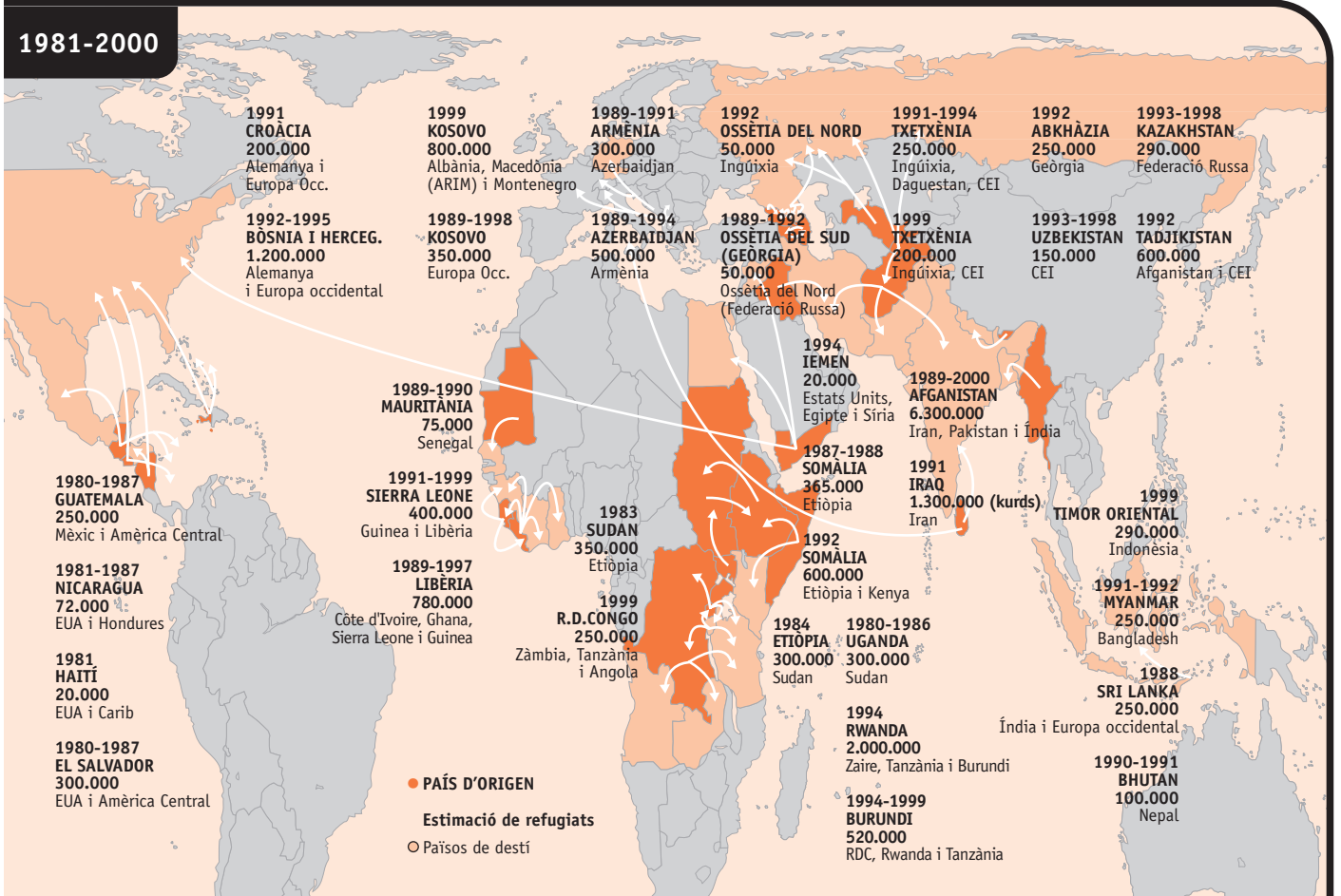
Els grans èxodes de refugiats 1948-2004.

ELS GRANS ÈXODES DE REFUGIATS 1948-2004

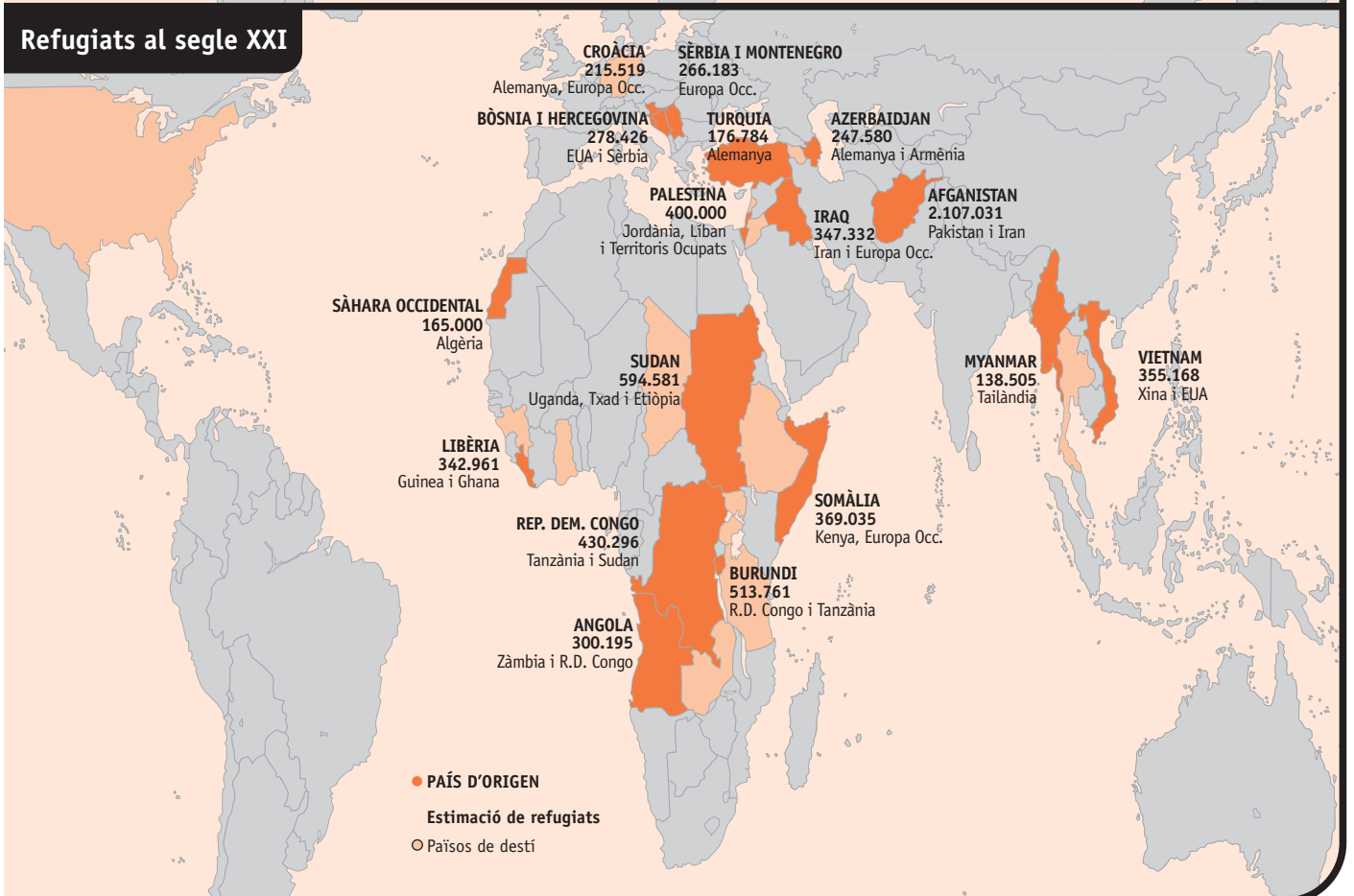
L'existència de persones refugiades és una de les característiques principals dels diferents conflictes que, al llarg dels anys, han anat succeint-se arreu del món. Malgrat la dificultat de fer-ne un seguiment exhaustiu, mitjançant els tres primers mapes es poden observar els principals èxodes de refugiats que han tingut lloc des del 1948 fins a l'actualitat. Especialment significatiu és el període 1981-2000, quan la fi de la Guerra Freda va 'despertar' un nombre significatiu de conflictes, fins aleshores en estat latent. El darrer mapa permet conèixer l'estat de la qüestió a principis del 2004, tot indicant els principals països d'origen dels refugiats.

1981-2000

Refugiats al segle XXI

► La situación de los refugiados en el mundo. ACNUR, 2000 i 2003 Global refugee trends. UNHCR, Geneva 2004.

DCIDOB 91.

Refugiats del segle XXI: noves formes de persecució.

Disfuncions entre els instruments de protecció i la realitat. De la Convenció de Ginebra a l'actualitat.
Pablo Antonio Fernández Sánchez

Disfuncions entre els instruments de protecció i la realitat

DE LA CONVENCIÓ DE GINEBRA A L'ACTUALITAT

Pablo Antonio Fernández Sánchez Catedràtic de Dret Internacional Públic i Relacions Internacionals, Universidad de Huelva

Els orígens de la protecció internacional dels refugiats ▶ Després de la Segona Guerra Mundial es va incentivar la consciència per a la regulació del tema dels refugiats que tants problemes havia causat durant aquesta. La Declaració Universal de Drets Humans de 1948 proclama per primera vegada en el camp internacional, el dret de qualsevol persona a buscar i gaudir de l'asil, proclamació que, com se sap, es va fer en una resolució de l'Assemblea General i no en un tractat internacional.

Els problemes amb els refugiats no van ser solament a Europa; la vida internacional començaria a mostrar els mateixos problemes en altres àrees sensibles del món. Com és ben conegut, el 1947, l'Assemblea General de les Nacions Unides va decidir la partició del Protectorat Britànic de Palestina. Immediatament després, els britànics es van retirar del territori i van deixar una crua guerra entre israelians i palestins. Els israelians van provocar l'expulsió de més de 750.000 palestins dels seus territoris de residència. Com a conseqüència d'aquesta migració humana, l'Assemblea General va crear el desembre de 1949 l'OOPS, és a dir, l'Organisme d'Obres Públiques i Socors de les Nacions Unides per als Refugiats de Palestina al Pròxim Orient. L'OOPS va desenvolupar una definició pròpia de refugiat, que pogués resultar operativa, que va incloure en les seves *Instruccions Consolidades per al Registre de Refugiats*. Aquí es defineixen com a refugiats palestins aquelles persones que van tenir el lloc de residència habitual a Palestina durant un mínim de dos anys abans del conflicte de 1948 i que, com a conseqüència d'aquest conflicte, van perdre la seva llar i els seus mitjans de vida i van buscar refugi el 1948 a les zones on actua l'OOPS. També tenien dret a rebre la seva ajuda els descendents d'aquests refugiats.

La Convenció de Ginebra ▶ El dramatisme de la situació va dur l'Assemblea General a establir una Oficina de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR), durant un període inicial de tres anys, que donaria lloc a la Conferència Diplomàtica que posteriorment elaboraria la Convenció de Ginebra relativa a l'Estatut dels Refugiats, de 28 de juliol de 1951.

Segons l'article 1 de la Convenció de Ginebra relativa a l'Estatut dels Refugiats, tindria dret a protecció internacional aquella persona "que com a resultat d'esdeveniments que tingueren lloc abans de l'1 de gener de 1951, i a causa de fundats temors a ser perseguida per motius de raça, religió, nacionalitat, pertinença a determinat grup social o opinions polítiques, es trobi fora del país de la seva nacionalitat i no pugui o, a causa d'aquests temors, no vulgui acollir-se a la protecció d'aquest país; o que, en mancar de nacionalitat i trobar-se, a conseqüència d'aquells esdeveniments, fora del país en què abans tenia la seva residència habitual, no pugui o, a causa d'aquells temors, no hi vulgui tornar".

Tant s'estava pensant en els esdeveniments que van tenir lloc a Europa que el mateix article 1.B, apartat primer, diu que aquests es podran entendre com els que van tenir lloc a Europa o en un altre lloc, segons decideixi cada Estat. Posteriorment s'adoptaria un Protocol¹ que estendria el concepte jurídic de refugiat a aquells que estiguessin en la situació descrita en la Convenció de 1951 sense els límits geogràfics, temporals o materials que imposava aquesta². No hem d'oblidar els grans problemes suscitats pels refugiats hongaresos després de la repressió de 1956 que va generar fortes tensions en el si de l'ACNUR i de l'Assemblea General de les Nacions Unides, ja que pel límit temporal no eren persones concernides per a l'ACNUR.

Com es pot comprovar, el concepte de refugiat que ofereix la Convenció de 1951 és un concepte massa encotillat perquè es pugui mantenir actualment, si bé, en el seu moment, va poder suposar un progrés molt important, sobretot, pel que fa al concepte d'asilat.

Convenció de Ginebra (1951) i Protocol de Nova York (1967) sobre l'estatut de refugiats

● **ESTATS NO SIGNATARIS**

Afganistan
Andorra
Bahrain
Aràbia Saudita
Bangladesh
Barbados
Butan
Brunei
Comores
Cuba
Emirats Àrabs Units
Eritrea
Grenada
Guyana
Illes Marshall
Índia
Indonèsia
Iraq
Jordània
Corea del Nord
Kuwait
Laos
Líban
Líbia
Malàisia
Maldives
Maurici
Micronèsia
Mongòlia
Myanmar
Nepal
Oman
Pakistan
Palau
Qatar
San Marino
Singapur
Síria
Sri Lanka
Sta. Lucía
Tailàndia
Tonga
Uzbekistan
Vanuatu
Vietnam

● **ESTATS SIGNATARIS DE LA CONVENCIÓ I EL PROTOCOL**

Albània
Alemanya
Algèria
Angola
Antigua i Barbuda
Argentina
Armènia
Austràlia
Àustria
Azerbaidjan
Bahames
Bielorússia
Bèlgica
Belze
Benin
Bolívia
Bosnia i Hercegovina
Botsvana
Brasil
Bulgària
Burkina Faso
Burundi
Cambodja
Camerun
Canadà
Colòmbia
Rep. Dem. del Congo
Congo-Kinshasa
Corea del Sud
Costa Rica
Còte d'Ivoire
Croàcia
Dinamarca
Djibouti
Dominica
Equador
Egipte
El Salvador
Eslovàquia
Eslovènia
Espanya
Estònia
Etiòpia

Federació Russa
Filipines
Fiji
Finlàndia
França
Gabon
Gàmbia
Ghana
Geòrgia
Grècia
Guatemala
Guinea
Guinea-Bissau
Guinea Equatorial
Haití
Hondures
Hongria
Islàndia
Iemen
Iran
Irlanda
Israel
Itàlia
Jamaica
Japó
Kazakhstan
Kenya
Kirguizistan
Letònia
Lesotho
Liberia
Liechtenstein
Lituània
Luxemburg
Macedònia
Malawi
Mali
Malta
Marroc
Mauritània
Mèxic
Moçambic
Moldàvia
Nicaragua

La Convenció de Ginebra de 1951 i el Protocol de Nova York de 1967 són els instruments internacionals bàsics a l'hora de parlar de la protecció dels refugiats. La seva ratificació no significa que l'Estat en qüestió hagi de proporcionar dret d'asil, però sí garanteix uns drets mínims als refugiats i prohibeix l'expulsió o el retorn (principi del *non-refoulement*) de les persones refugiades al país d'origen de la persecució. El Protocol de 1967 no modifica substancialment la Convenció de 1951, però sí va significar l'eliminació de determinades restriccions temporals i geogràfiques contingudes en aquesta.

► ACNUR (gener del 2004)

D'aquesta manera, he mantingut que els refugiats són, sobretot, "víctimes dels conflictes armats"³, i les víctimes no són solament les persones "que a causa de temors fundats a ser perseguides per motius de raça, religió, nacionalitat, pertinença a determinat grup social o opinions polítiques, es trobin fora del país de la seva nacionalitat i no puguin o, a causa d'aquests temors, no vulguin acollir-se a la protecció d'aquest país". De fet, la Constitució de l'Organització Internacional de Refugiats de 1946 estableix que:

"... el terme 'refugiats' s'aplica a tota persona que hagi abandonat el país, del qual en tingui la nacionalitat o hi tingui la seva residència habitual, o que es trobi fora d'aquell país i, en haver conservat o no la nacionalitat, pertanyi a una de les categories següents:

- víctimes dels règims nazis i feixistes o de règims que (haguessin) pres part juntament amb els anteriors en la Segona Guerra Mundial, o bé (víctimes) de règims *quisling* o anàlegs que hagin ajudat aquests règims en la seva lluita contra les Nacions Unides, gaudissin o no aquelles persones d'un estatut internacional de refugiats;
- republicans espanyols i altres víctimes del règim falangista d'Espanya, gaudissin o no d'un estatut internacional de refugiats..."

Com es pot veure, el concepte de refugiats és més coherent i més ampli en la mateixa Constitució Internacional de Refugiats de 1946 que en la Convenció relativa a l'Estatut dels Refugiats de 1951. El fet de recórrer també al concepte de víctima en comptes de definir el concepte material de refugiats ajuda a l'expansió del concepte.

Els tres grans principis en Dret Internacional dels Refugiats són el principi del *non-refoulement*, el principi de protecció jurídica i el principi d'assistència.

Els desplaçats, els germans pobres dels refugiats ► La Convenció de 1951 parteix d'un concepte individualista de refugiats. Per tant, si es genera un conflicte nacionalista o d'una altra índole que permeti una afluència massiva de persones que busquen refugi, perquè les seves vides estan en perill, o la seva seguretat o la seva llibertat, hem de forçar una actitud humanitària perquè, en clau jurídica, no pertoca la concessió de l'estatut de refugiats, més que de forma individualitzada.

Han existit estats que han anat donant solucions *ad hoc*. Per exemple, han internat els desplaçats en campaments de concentració, o reclusió si es vol ser menys impactant. Amb això, se'ls allibera potser de la mort, però se'ls viola uns altres drets fonamentals com la llibertat de moviment, l'accés a serveis socials, etc.

A l'Àfrica existeix un instrument jurídic que tracta de solucionar aquest problema dels desplaçats. És la Convenció de l'OUA relativa a Aspectes Específics dels Problemes dels Refugiats a l'Àfrica, de 10 de setembre de 1969. Aquest instrument jurídic ha salvat milions de vides. No obstant això, hi ha nombrosos problemes que impedeixen una aplicació adequada, entre altres el problema econòmic que impedeix que els estats africans receptors de desplaçats puguin per si mateixos complir les seves obligacions en aquest sentit.

Una de les conseqüències dels desplaçaments massius de població, com a resultat de les violacions greus dels drets humans o de la violència generalitzada és l'arribada massiva dels desplaçats als països limítrofs, que solen provocar desequilibris molt importants, fet que els obliga, en nombroses ocasions, a rebutjar a la frontera aquestes poblacions amenaçades, i que obliguen les Nacions Unides a crear zones segures a les fronteres. Malgrat això, les càrregues financeres que suposen aquests fluxos migratoris no poden ser sustentades per molts països que, de vegades, els suposen quantitats insuportables per a les seves possibilitats financeres i suports logístics que no poden proveir.

Amèrica Llatina també ha reflexionat sobre els desplaçaments massius⁴ i l'Assemblea de l'Organització d'Estats Americans va aprovar una Resolució el dia 6 de juny de 1991 en què felicitava els estats membres l'acceptació dels principis continguts en la Declaració de Cartagena⁵, que no són altres que el de l'acceptació que els desplaçats massius tenen dret també a l'estatut jurídic de refugiat i, per tant, a la protecció internacional.

A Europa calia alguna norma semblant. A la Declaració de Sevilla sobre Refugiats i Solidaritat Internacional proposàvem que fossin titulars del dret a cercar protecció no solament les persones que, com es recull en l'article 1 de la Convenció de 1951, "tinguin temors fundats a ser perseguides per motius de raça, religió, nacionalitat, pertinença a determinat grup social o opinions polítiques, es trobin fora del país de la seva nacionalitat i no puguin o, a causa d'aquests temors, no vulguin acollir-se a la protecció d'aquest país" sinó *també* totes les persones que "a causa de conflictes armats o esdeveniments que pertorbin greument l'ordre públic, en tot o en part del seu país d'origen, nacionalitat o residència habitual, es vegin obligades a abandonar aquest indret per buscar refugi i protecció".

Per als desplaçats interns se sol·licitava també una protecció anàloga, encara que tingui característiques diferents.

Els desplaçats són coneguts amb el llenguatge de l'ACNUR, juntament amb els "sol·licitants d'asil", com a "people concerned to UNHCR", és a dir, que l'ACNUR té entre les seves competències la protecció d'aquestes persones. Així, els desplaçats són, doncs, aquelles "persones que a causa de conflictes armats o esdeveniments que pertorbin greument l'ordre públic, en tot o en part del seu país d'origen, nacionalitat o residència habitual, es vegin obligades a abandonar aquest indret per buscar refugi i protecció". Per aquesta raó, Europa ha contemplat, per fi, aquesta situació internacional a través d'una Directiva del Consell, la 2001/55/CE de 20 de juliol de 2001, que ha estat desenvolupada d'una manera molt parca pels estats però que, almenys, ha tingut la valentia d'enfrontar-se a un dels problemes més importants del Dret Internacional dels Refugiats avui en dia⁶.

Sóc conscient que la protecció temporal suposa, per la seva pròpia naturalesa, una situació limitada en el temps i que, a més a més, per ser una mesura d'urgència, no ha de perjudicar l'obtenció de l'estatut de refugiat a aquelles persones que hi tinguin dret. Per això, si s'allarguen o s'agreugen les circumstàncies que van provocar els fluxos migratoris, s'hauria d'articular un sistema més definitiu com l'estatut de refugiat en els casos en els quals fóra possible, o una protecció subsidiària humanitària que permeti una estabilitat personal i familiar, de caràcter més permanent.

L'exigència de responsabilitats ▶ Per resoldre el problema de l'arribada massiva de desplaçats, tal com hem recollit en la Declaració de Niebla sobre la Revitalització dels Refugiats d'1 de desembre de 2001⁷, "s'imposa un principi de solidaritat internacional, en què els estats més desenvolupats aporten més recursos econòmics en consonància amb el seu nivell d'aportació al sistema general de finançament de les Nacions Unides, establint un fons de reserves per a situacions inesperades que puguin posar en perill no solament la vida de moltes persones sinó la pau i la seguretat internacionals".

Per això, el *Dret de refugiats* ha de recollir les responsabilitats que li incumbeixen tant a l'Estat d'origen com als estats de destí, com també als grups responsables de poder territorial, exigint responsabilitats primàries i secundàries (cooperació per posar fi a la violació, no reconeixement de la situació creada i la no prestació d'ajuda a l'Estat responsable per mantenir la situació), de manera que pugui ser exigida pel Dret Internacional. Com també la creació de comissions d'enquestes especials (Truth Commissions) encarregades d'examinar les situacions que generin o puguin generar l'èxode de refugiats i, per eliminar aquestes situacions, oferir la seva mediació tant a les autoritats concernides com a les persones o poblacions amenaçades. Simultàniament s'hauria d'establir un Fons Internacional de Compensació per permetre la indemnització a les víctimes. Com es pot veure, a part del Fons de Reserves per dur a terme les accions assistencials immediates en moments inesperats d'afluència massiva de persones desplaçades, la nostra proposta en la Declaració de Niebla anava dirigida també a la creació d'un Fons Internacional de Compensació per a les víctimes.

Consideràvem que els perjudicats directes, que en la majoria de casos perdien les seves propietats, llibertats, oportunitats, calia indemnitzar-los. En aquest cas, hauria de ser la comunitat internacional institucionalitzada l'encarregada d'això perquè, per experiència, se sap que en estats determinats, potser, la majoria, és difícil que prosperin iniciatives d'aquest tipus.

Ara bé, com he dit abans, no és suficient amb l'ajuda assistencial, ni tan sols la indemnització. Per això, considerem que el dret a no ser desplaçat arbitràriament és un dret reconegut per les normes internacionals: per això, cap acció deliberada dels governs hauria de tenir com a conseqüència l'aparició o agreujament de la situació de grups humans necessitats de refugi. L'exili forçat, l'expulsió i la pèrdua arbitrària o discriminatòria de nacionalitat provoca refugiats i viola múltiples drets fonamentals garantits internacionalment. Aquestes accions, actualment, estan prohibides pel Dret Internacional.

Hem d'exercir la reclamació internacional per violació de normes jurídiques. L'atribució de responsabilitat internacional a l'Estat d'origen, si és la coerció sobre les persones la que motiva l'afluència massiva de refugiats, es pot demostrar fàcilment per la violació, per acció o omissió, per òrgans de l'Estat, pels seus agents o per persones en la seva connivència, de les obligacions derivades del Dret Internacional respecte de les normes de Drets Humans o de Dret Humanitari.

Els nous desafiaments ▶ La Convenció de 1951 va suposar, en el seu moment, un marc jurídic apropiat per a aquelles persones que buscaven refugi per tenir temors fundats de persecució per motius de raça, religió, nacionalitat, o pertinença a determinat grup social o opinions polítiques. Per la seva part, el Protocol Addicional de 1967 va suposar la universalització de la protecció, en excloure's les circumstàncies especials anteriors a 1951 que van donar lloc a la Convenció.

Les circumstàncies presents avui dia suposen la necessitat de reinterpretar i adaptar la Convenció de 1951 a les circumstàncies dels temps en què vivim per tal que es puguin satisfer les demandes que exigeixen els nous problemes que se susciten respecte dels refugiats, com també la recerca de noves solucions jurídiques que donin respostes millors que les solucions imaginatives que s'estan donant.

Notes ▶

1. Protocol de 31 de gener de 1967, en vigor des del 4 d'octubre de 1967, de conformitat amb el seu article VIII. Espanya es va adherir el 14 d'agost de 1978 (BOE No. 252 de 21 d'octubre de 1978; correcció d'errors a BOE. No. 272 de 14 de novembre de 1978).
2. Per a un estudi d'aquest Protocol, vegeu Weis, P.: "The 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees and Some Questions of the Law of Treaties", *British Yearbook of International Law*. Vol. 23, 1967.
3. Vegeu FERNÁNDEZ SÁNCHEZ, Pablo Antonio. "Hacia un concepto jurídico amplio de refugiado". A: *Refugiados: derecho y solidaridad*, Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats, Consell General del Poder Judicial i Universidad de Sevilla, 1994. P. 19-33.
4. Sota els auspicis de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats, el Centre Regional d'Estudis del Tercer Món i la Universidad Nacional de Colòmbia es va celebrar un col·loqui a Cartagena d'Índies que va donar lloc a la Declaració de Cartagena de 22 de novembre de 1984. Les conclusions d'aquest col·loqui i el text de la Declaració es van publicar sota el títol de *La protección internacional de los refugiados en América Central, México y Panamá: problemas jurídicos y humanitarios*. Empresa Editorial Universidad Nacional, Bogotá, 1986.
5. Vegeu una anàlisi d'aquesta declaració a FERNÁNDEZ SÁNCHEZ, Pablo Antonio: "Las repercusiones jurídicas de la Declaración de Cartagena en el concepto de refugiado". A: *Los derechos humanos en América*. Valladolid: Cortes de Castilla y León, 1994. P. 443-455.
6. ARENAS HIDALGO, Nuria. "Los desplazamientos forzados de población a gran escala: la Directiva europea relativa al sistema de protección temporal". Tesis Doctoral defendida a la Universidad de Sevilla, 2003 (mimeografiada).
7. Vegeu aquesta Declaració a FERNÁNDEZ SÁNCHEZ, Pablo Antonio (coord.) *La Revitalización de la Protección del Refugiado* (En commemoració del 50 aniversari de la Convenció de Ginebra sobre la Protecció dels Refugiats), ACNUR. Universidad de Huelva, Publicacions de la Universidad de Huelva, 2002.

Una de les adaptacions més importants seria respecte al tracte de certs col·lectius com les dones i els nens. Per això, les disposicions de la Convenció de Ginebra de 1951 i el Protocol de 1967 s'han d'interpretar i aplicar de forma flexible per permetre que es puguin donar respostes justes a les necessitats de determinats col·lectius. Sembla necessari aprofundir en un desenvolupament normatiu específic que protegeixi més i millor les dones refugiades i sol·licitants d'asil, i afavorir la interpretació que aquelles dones que s'enfronten a pràctiques contràries als drets humans reconeguts internacionalment, tractes cruels i inhumans, podrien ser considerades com a un grup social determinat en el sentit de l'article 1.A de la Convenció de Ginebra de 1951. D'altra banda, l'Assemblea General de les Nacions Unides hauria d'afavorir un Protocol a la Convenció sobre Drets del Nen relatiu a la protecció dels nens refugiats, per tal de desenvolupar i precisar l'article 22 de la Convenció.

Pensàvem, per exemple, en les pràctiques de l'ablació del clítoris de determinades societats, de matrimonis imposats, de la utilització de determinades exigències estètiques que afecten la integritat corporal, o de lleis abusives com la lapidació. Fins i tot s'hauria de considerar la violència domèstica, molt present en països com l'Índia, el Pakistan i altres, on ni tan sols existeix persecució jurídica.

S'ha d'interpretar que aquest grup de dones pertany al grup social al qual fa referència l'article 1.A de la Convenció de Ginebra de 1951 i, per tant, tindrien dret a l'estatut de refugiat si fugissin de les seves societats. Els estats de recepció no podrien negar aquest estatut a excepció de les condicions generals imposades per la mateixa Convenció.

És cert que hi ha estats, principalment els desenvolupats, que duen a terme aquesta pràctica. La Unió Europea i Espanya, en particular, en són sensibles i han arbitrat mitjans jurídics, polítics i econòmics dirigits a aquestes persones, però encara resta molt camí en l'àmbit internacional. ■

Referències bibliogràfiques

- ACNUR. *Manual para situaciones de emergencia*. Principios de Protección, Ginebra. P. 18. Vegeu http://www.acnur.org/paginas/index.php?id_pag=79.
- ARENAS HIDALGO, Nuria. *Los desplazamientos forzados de población a gran escala: la Directiva europea relativa al sistema de protección temporal*. Tesis Doctoral defendida a la Universidad de Sevilla, 2003, en premsa (mimeografiada).
- BARUTCISKI, Michael. "El conflicto entre el concepto de refugiado y el debate sobre los Desplazados Internos". *Revista de Migraciones Forzadas* (diciembre 1998). No. 3.
- CARLIER, J. et al. (eds.). *Who is a Refugee? A Comparative Case Law Study*, Kluwer Law International. L'Haia, 1997.
- ESPADA RAMOS, María Luisa. *¿Europa, ciudad abierta? La inmigración y el asilo en la Unión Europea*. Instituto Municipal de Formación y Empleo, Ajuntament de Granada, 1997.
- FERNÁNDEZ SÁNCHEZ, Pablo Antonio (coord.). *La Revitalización de la Protección del Refugiado* (En commemoració del 50 aniversari de la Convenció de Ginebra sobre la Protecció dels Refugiats), ACNUR. Universidad de Huelva, Publicaciones de la Universidad de Huelva, 2002.
- FERNÁNDEZ SÁNCHEZ, Pablo Antonio (Ed.). *Refugiados: derecho y solidaridad*. Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats, Consell General del Poder Judicial i Universidad de Sevilla, Sevilla, 1994.
- FERNÁNDEZ SÁNCHEZ, Pablo Antonio. "Las repercusiones jurídicas de la Declaración de Cartagena en el concepto de refugiado". *Los derechos humanos en América*. Editada per les Cortes de Castilla y León, Valladolid, 1994. P. 443-455.
- GARCÍA MACHO, R. "El derecho de asilo y del refugiado en la Constitución española", *Homenaje al Profesor Eduardo García de Enterría*. Madrid: Ed. Civitas, 1991.
- GOODWIN-GILL, G. *The Refugee in International Law* (2ona ed.). Oxford: Oxford University Press, 1996.
- GUILD, Elspeth and HARLOW, Carol (Eds.) *Implementing Amsterdam - Immigration and Asylum Rights in EC Law*. Oxford-Portland: Hart Publishing, 2001.

DCIDOB 91.

Refugiats del segle XXI: noves formes de persecució.

Sol·licituds d'asil presentades ala Unió Europea, 1990-2004.

Sol·licituds d'asil presentades a la Unió Europea, 1990-2004 ►

La Unió Europea és, com la major part de països industrialitzats, destí privilegiat de les sol·licituds d'asil que es presenten arreu. Però els seus estats membres també són destinacions atractives pels fluxos de migrants econòmics que busquen en aquests països oportunitats que no troben en els seus països d'origen. Les polítiques restrictives que els països de la Unió Europea han anat aplicant per controlar i regular els fluxos migratoris –el que s'anomena la construcció de l'*Europa fortaleza*– també afecten les persones que cerquen asil. En podem trobar un exemple en les sancions a les companyies de transport (aèries, marítimes i terrestres) que traslladin passatgers sense la documentació requerida (sancions que només es retiren si el refugiats veu admesa a tràmit la seva sol·licitud). Davant la possibilitat de trobar-se amb un sol·licitant d'asil al qual es pugui denegar la sol·licitud (i per tant, amb el risc d'una multa), les companyies de transports

'filtren' els possibles sol·licitants d'asil i esdevenen, de facto, les que determinen –sense els coneixements, la preparació ni les competències oportunes– quins sol·licitants d'asil poden o no presentar la seva sol·licitud.

En aquesta taula es poden observar les fluctuacions i la tendència decreixent –amb excepcions com França o el Regne Unit– de les sol·licituds d'asil presentades a la Unió Europea dels 15. Cal observar amb especial atenció les xifres dels 10 nous estats membres, que presenten una tendència creixent, ja que són estats amb sistemes d'asil fràgils (molts no existien com a tal fa 10 anys) i amb pocs recursos destinats a aquest tema. L'harmonització del sistema d'asil a la Unió Europea haurà de considerar aquesta situació si no vol trobar-se amb nous moviments irregulars de refugiats entre els estats membres.

Sol·licituds d'asil a la Unió Europea 1990-2004

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004 (1er trim.)
Alemanya	193.060	256.110	438.190	322.600	127.210	127.940	116.370	104.350	98.640	95.110	78.560	88.290	71.130	50.450	10.167
Àustria	22.790	27.310	16.240	4.750	5.080	5.920	6.990	6.720	13.810	20.100	18.280	30.140	39.350	32.340	5.920
Bèlgica	12.960	15.170	17.650	26.880	14.350	11.420	12.430	11.790	21.970	35.780	42.690	24.550	18.810	16.940	3.916
Dinamarca	5.290	4.610	13.880	14.350	6.650	5.100	5.890	5.090	9.370	12.330	12.200	12.510	6.070	4.560	881
Espanya	8.650	8.140	11.710	12.620	11.990	5.680	4.730	4.980	6.650	8.410	7.930	9.490	6.310	5.770	1.480
Finlàndia	2.740	2.130	3.630	2.020	840	850	710	970	1.270	3.110	3.170	1.650	3.440	3.080	1.050
França	54.810	47.380	28.870	27.560	25.960	20.420	17.410	21.420	22.380	30.910	38.750	47.290	51.090	51.400	15.739
Grècia	6.170	2.670	1.850	810	1.300	1.310	1.640	4.380	2.950	1.530	3.080	5.500	5.660	8.180	1.009
Irlanda	-	30	40	90	360	420	1.180	3.880	4.630	7.720	11.100	10.330	11.630	7.900	1.256
Itàlia	4.830	23.320	6.040	1.650	1.790	1.730	680	1.860	11.120	33.360	15.560	9.620	7.280	ND	ND
Luxemburg	110	-	-	-	-	390	260	430	1.710	2.920	620	690	1.040	1.550	514
P. Baixos	21.210	21.620	20.350	35.400	52.570	29.260	22.170	34.440	45.220	42.730	43.900	32.580	18.670	13.400	2.752
Portugal	80	260	690	2.090	770	460	270	300	370	310	220	230	250	110	16
Regne Unit	38.200	73.400	32.300	28.000	42.200	55.000	37.000	41.500	58.500	91.200	98.900	91.600	103.080	61.050	10.586
Suècia	29.420	27.350	84.020	37.580	18.640	9.050	5.750	9.660	12.840	11.230	16.300	23.520	33.020	31.360	6.242
UE (15)	400.320	509.500	675.460	516.400	309.710	274.950	233.480	251.770	311.430	396.750	391.260	387.990	376.830	288.090	-
Eslovàquia	-	-	90	100	140	360	420	650	510	1.320	1.560	8.150	9.700	10.320	2.527
Eslovènia	-	-	-	-	-	-	40	70	500	870	9.240	1.510	700	1.100	310
Estònia	-	-	-	-	-	-	-	-	20	20	-	10	10	10	ND
Hongria	3.520	920	460	470	210	130	150	210	7.100	11.500	7.800	9.550	6.410	2.400	367
Letònia	-	-	-	-	-	-	-	-	60	20	-	10	30	10	ND
Lituània	-	-	-	-	-	-	-	320	160	130	200	260	290	180	ND
Malta	-	60	400	ND	ND	150	80	70	170	90	70	120	350	570	-
Polònia	-	2.440	590	820	600	840	3.210	3.530	3.370	2.960	4.560	4.510	5.150	6.920	1.291
Rep. Txeca	1.790	1.980	820	2.190	1.190	1.410	2.160	2.100	4.080	7.290	8.790	18.090	8.480	11.390	2.128
Xipre	-	-	-	-	-	110	100	90	230	790	650	1.770	950	4.410	ND
10 NOUS	5.310	5.400	2.270	3.480	2.000	2.640	5.700	6.320	15.170	22.780	22.070	34.310	21.660	25.880	-
TOTAL UE	405.630	514.900	677.730	519.880	311.710	277.590	239.180	258.090	326.600	419.530	413.330	422.300	398.490	313.970	-

► Asylum levels and trends: Europe and Non European Industrialized Countries, 2003. Ginebra: ACNUR, 2004
Asylum levels and trends: Europe and Industrialized Countries, January to March 2004. Ginebra: ACNUR, 2004

DCIDOB 91.

Refugiats del segle XXI: noves formes de persecució.

La persecució per raó d'orientació sexual. Lesbianes, gais, bisexuals, transsexuals (LGBT).

Luis Barranco.

La persecució per raó d'orientació sexual

LESBIANES, GAIS, BISEXUALS, TRANSSEXUALS (LGBT)

Luis Barranco Membre del grup de minories sexuals d'Amnistia Internacional

En molts indrets del món ser lesbiana, gai, bisexual o transsexual (LGBT) no es considera un dret, sinó un crim. L'homosexualitat es considera un pecat o una malaltia, una desviació social o ideològica, o una traïció a la mateixa cultura. Encara que la majoria dels governs neguin que cometin violacions de drets humans contra els grups LGBT o les qualifiquin d'aberracions poc comunes, és freqüent que defensin de forma oberta i fervent la repressió a la qual aquestes persones són sotmeses en nom de la cultura, la religió, la moral o la salut pública, i que facilitin aquesta repressió amb disposicions legals concretes.

En alguns països, les relacions sexuals entre persones del mateix sexe són qualificades d'“anticristianes”, “antiafricanes”, “antiislàmiques” o de “decadència burgesa”. Alguns governs no tracten solament d'excloure els grups LGBT de la cultura local, sinó també de negar que pertanyen a la raça humana. Per exemple, el 1995, el president de Zimbabwe, Robert Mugabe, va qualificar els gais d'“infrahumans”. Si els grups LGBT són “infrahumans”, com poden tenir drets humans? La negació de la condició humana bàsica d'una persona és el primer pas per al tracte inhumà, cruel i degradant.

La història mostra com el llenguatge de la deshumanització prepara el camí per tal que es cometin atrocitats contra els grups socials estigmatitzats. Les diferències pel que fa a l'origen ètnic, de gènere, religió, orientació sexual i identitat de gènere esdevenen fronteres que es tracen per excloure certes persones de la ciutadania i fins i tot de la pertinença a la família humana. L'homofòbia, com també el racisme i el sexisme, no és quelcom de “natural” ni “inevitable”. La discriminació basada en la identitat es pot crear, avivar i encendre amb finalitats polítiques. Governos de tots els continents han fomentat el sentiment antihomosexual i l'han utilitzat d'una forma calculada i conscient per atacar els seus oponents, obtenir suport o desviar l'atenció de les seves malifetes i deficiències. Han intentat servir-se dels grups LGBT com a fàcils boc expiatoris, i els han acusat de ser l'origen de mals socials com les crisis de moralitat o d'ordre públic. A gairebé tots els països del món, la vida de les persones LGBT és limitada per una teranyina de lleis i pràctiques socials que els neguen el fet de gaudir, en condicions d'igualtat, del dret a la vida, la llibertat i la integritat física, com també d'altres drets fonamentals com la llibertat d'associació, la llibertat d'expressió i els drets a la vida privada, al treball, l'educació i l'atenció mèdica; uns drets protegits per la Declaració Universal de Drets Humans, el Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics i el Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals.

Encara que el grau d'institucionalització d'aquesta discriminació varia d'un país a un altre, no hi ha gairebé cap país del món en què aquestes persones siguin tractades amb plena igualtat davant la llei.

No acatar la “norma heterosexual” pot comportar una condemna moral, exclusió i violència per a aquells que qüestionen els rols definits tradicionalment per als gèneres o no els assumeixen. Els abusos se solen ocultar darrere d'un vel de silenci i indiferència.

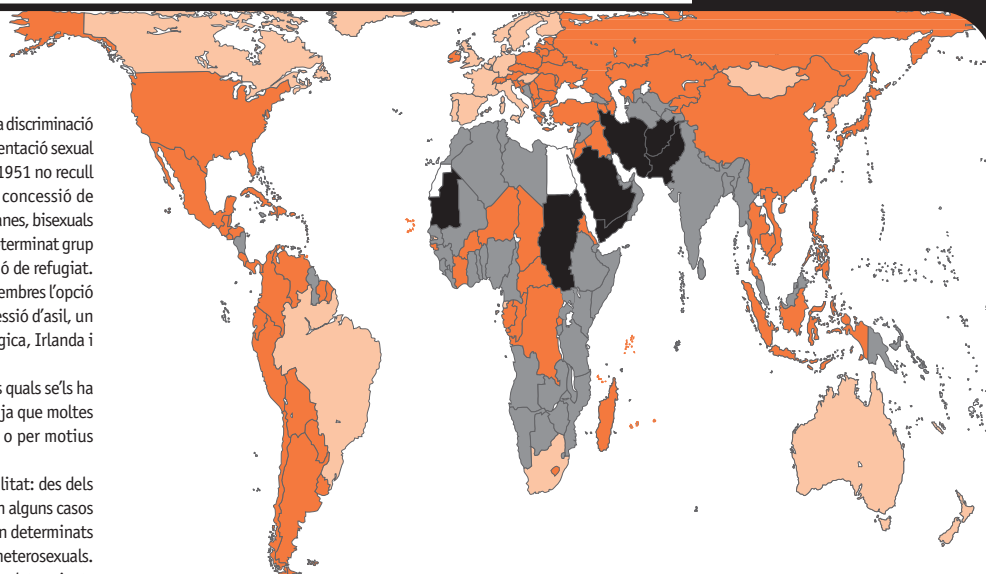
El tabú que envolta l'homosexualitat fa que la majoria dels atacs contra persones LGBT no es denunciïn. La por a la detenció i les represàlies impedeix moltes vegades que les víctimes es queixin a les autoritats. Quan persones LGBT denunciïn atacs a casa seva o les seves comunitats, és freqüent que les autoritats no adoptin cap mesura que al·legui que són afers

Legislació i homosexualitat

Són nombrosos els països on moltes persones són víctimes de la discriminació legislativa, la violència o la persecució per raó de la seva orientació sexual o la seva identitat de gènere. La Convenció de Ginebra de 1951 no recull específicament l'orientació sexual com a motiu per a la concessió de l'estatut de refugiat, si bé l'ACNUR ha declarat que gais, lesbianes, bisexuals i transsexuals poden recórrer al motiu de 'pertinença a un determinat grup social' que la Convenció de Ginebra sí recull com a definició de refugiat. La legislació de la Unió Europea deixa en mans dels estats membres l'opció de considerar l'orientació sexual com a motiu per a la concessió d'asil, un fet que actualment només recullen les legislacions de Bèlgica, Irlanda i Països Baixos.

És gairebé impossible determinar el nombre de refugiats als quals se'ls ha concedit asil o refugi per raó de la seva orientació sexual, ja que moltes vegades la concessió d'asil ve motivada per altres raons o per motius humanitaris.

El mapa permet visualitzar la legislació sobre l'homosexualitat: des dels països que consideren l'homosexualitat com a un delictes –en alguns casos castigat amb pena de mort–, fins als països que contempnen determinats drets socials que equiparen les parelles homosexuals a les heterosexuales. Cal remarcar que les legislacions estatals no impedeixen, en determinats casos, l'existència de legislacions regionals diferents davant de l'homosexualitat dins d'un mateix país. Un exemple pot ser el cas d'Estats Units, on els homosexuals poden casar-se (a l'Estat de Massachusetts) o on les relacions homosexuals poden ser penades (Texas i 18 estats més).

- Països on l'homosexualitat està tipificada com a delictes i pot implicar pena de mort
- Països on l'homosexualitat està tipificada com a delictes
- Països que no tipifiquen l'homosexualitat com a delictes
- Països que contempnen determinats drets socials similars per a les parelles homosexuals i heterosexuales (dret de ciutadania per a la parella estrangera; beneficis socials, etc.)
- Països dels quals no es disposa informació sobre la legislació en relació amb l'homosexualitat

► Red MSX. Amnistia Internacional / International Lesbian and Gay Association (ILGA)

“privats” que surten de la seva jurisdicció o una conseqüència inevitable dels actes de la mateixa víctima. L'aquiescència oficial propicia la violència contra els grups LGBT.

El fet que els col·lectius LGBT s'enfrontin en molts països del món a penes de presó, tortura, maltractaments, execució, violació i discriminació fa que es vegin forçats a fugir dels seus països d'origen i demanar asil en un altre país on esperen rebre protecció i ser tractats amb més dignitat i respecte.

Obligació de protecció segons la normativa d'asil ► La Convenció de Ginebra de 1951 i el Protocol de Nova York de 1967 són els instruments jurídics que serveixen com a referència als governs per definir les seves legislacions locals en matèria d'asil. En la definició de refugiat no es recull expressament

l'orientació sexual com a motiu per sol·licitar asil, encara que l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR) i la majoria de les organitzacions de defensa dels refugiats reconeixen el col·lectiu LGBT inclòs en el motiu “pertinença a determinat grup social” de la definició de refugiat de la Convenció de Ginebra. Per tant, aquestes persones poden gaudir de la seva protecció i obtenir l'asil.

Aquest motiu fou originalment proposat per un delegat suec durant la Convenció de les Nacions Unides de 1951 i ha servit com a categoria en què, gràcies a la pressió dels moviments de drets humans, els estats han inclòs les dones que fugen de la persecució per raó de gènere, tribus, grups professionals i persones LGBT.

Segons l'ACNUR, un determinat grup social és “un grup de persones que comparteix una característica comuna diferent al fet de ser perseguides o que són percebudes sovint com a grup per la societat. La característica serà innata i immutable, o fonamental de la identitat, la consciència o l'exercici dels drets humans”. No existeix una “llista definitiva” de quins grups es poden incloure en aquest apartat. En el seu lloc, aquest terme s'ha de llegir d'una manera evolutiva, oberta al caràcter variat i canviant dels grups en les diferents societats i a l'evolució de la normativa internacional de drets humans.

Les decisions de l'ACNUR no són vinculants per als estats però, en certs casos, alguns governs han reconegut persones LGBT com a refugiats polítics. Canadà ho va fer a partir de 1993, Estats Units el 1994, el Regne Unit el 1999 i Espanya ha concedit refugi a algunes peticions d'asil els darrers quatre anys.

Característiques dels sol·licitants d'asil LGBT ▶ Els països principals receptors de refugiats LGBT són els països de la Unió Europea, Estats Units, Canadà, Austràlia i Nova Zelanda. Aquests refugiats fugen, principalment, de països d'Àfrica, Àsia i Llatinoamèrica. Arreu del món, l'homosexualitat és perseguida en 70 països, i si bé la persecució pot ser realitzada pels governs, en molts casos gran part de la violència i discriminació exercida sobre el col·lectiu LGBT es produeix a l'interior de la comunitat o en l'àmbit familiar. Això no absol l'Estat de la seva responsabilitat, ja que ha de protegir i garantir la seguretat d'aquestes persones.

No existeixen dades oficials sobre quantes persones LGBT han demanat i obtingut asil al món. Les peticions d'asil per orientació sexual sota la categoria "pertinença a determinat grup social" van començar a principis dels anys vuitanta¹. El 1996 s'estimava que existien 700 casos en l'àmbit mundial de sol·licitants d'asil per orientació sexual (realitzades per "pertinença a determinat grup social" o un altre motiu de la Convenció "opinió política" o per la combinació dels dos)². Per tant, malgrat que durant els darrers vint anys s'han detectat casos de persones LGBT que han obtingut protecció com a refugiats, això no significa que, amb anterioritat, no hi haguessin persones LGBT que haguessin patit violacions dels drets humans i haguessin fugit. No obstant això, no van obtenir protecció.

És difícil identificar quantes persones demanen asil per aquest motiu; en molts casos les peticions es realitzen per diversos motius a la vegada (raons polítiques o religioses). A més a més, no en pocs casos el sol·licitant desconeix la possibilitat de sol·licitar asil per la persecució que pateix per la seva orientació sexual o té por i desconfiança de les conseqüències negatives que pot provocar en les autoritats si declara la seva orientació sexual. La manca d'informació en aquest aspecte és evident i dramàtica.

Mentre que els sol·licitants d'asil per altres motius són majoritàriament dones, en el cas de l'orientació sexual són principalment homes. En els casos en què es concedeix protecció no sempre s'atorga l'asil sinó que es dóna una protecció subsidiària per raons humanitàries, que atorga menys drets.

Els sol·licitants d'asil LGBT es poden trobar amb dificultats afegides en el procés d'estudi de la seva sol·licitud: la possible manca d'empatia dels funcionaris encarregats d'entrevistar-los, els quals poden tenir una actitud homòfoba, prejudiciosa, estereotipada i amb manca de coneixement de la realitat LGBT. Això pot fer augmentar la dificultat de la persona per parlar de la seva orientació sexual i tenir com a conseqüència una manca de credibilitat de la seva sol·licitud, la qual es pot veure agreujada per la poca informació relativa a la situació del col·lectiu LGBT en molts països.

Situació a la Unió Europea ▶ Actualment, la majoria de països que pertanyen a la UE³ tenen en compte el col·lectiu LGBT com a "grup social determinat", fet que ha fet possible que els governs ofereixin protecció en forma d'asil o protecció subsidiària per raons humanitàries.

Només els Països Baixos, Bèlgica i Irlanda recullen expressament en la seva legislació l'orientació sexual com a causa per concedir asil. En el cas de Suècia es recull el dret, no a l'estatut de refugiat, però sí a un permís de residència per raons humanitàries. Tot i això, el Govern suec ha aprovat una guia per garantir les necessitats especials de les persones que fugen per persecució a causa de l'orientació sexual durant el procés d'asil.

Actualment la UE es troba en un procés d'harmonització de les legislacions d'asil dels seus països membres. El Consell ha definit una directiva en què s'estableixen "normes mínimes sobre els requisits i l'estatut a què poden optar ciutadans de països tercers i persones apàtrides per ser refugiats o beneficiaris d'altres tipus de protecció internacional". Aquesta directiva ha estat consensuada pels estats però està pendent del tràmit d'aprovació per part del Parlament europeu. En aquesta, dins de l'apartat "raons de persecució", s'especifica la possibilitat que els estats "podrien" incloure l'orientació sexual com a causa per la qual una persona pot obtenir l'estatus de refugiat. Aquesta directiva haurà de ser transposada pels estats membres a les seves normatives nacionals i aquests tindran l'última paraula en la decisió d'incloure aquesta causa o no.

Si bé aquesta directiva representa un progrés en aquest camp, encara existeixen les anomenades "lístes blanques" de països que es consideren segurs, fet pel qual es rebutgen les sol·licituds de nacionals d'aquests països. Aquestes lístes, que segons Amnistia Internacional no haurien d'existir, no han tingut en compte fins ara la persecució per orientació sexual. I així, inclouen països com Jamaica on es continuen produint violacions de drets humans en el col·lectiu LGBT.

Què està passant a Espanya? ▶ Al nostre país la normativa sobre asil no recull de manera explícita l'orientació sexual com a causa per la qual es pot obtenir asil. No obstant això, com també en altres països, en alguns casos se'ls ha concedit asil.

No existeixen dades oficials però s'estima que, els darrers quatre anys, s'han produït entre 20 i 30 casos, dels quals han obtingut asil persones originàries d'Armènia, Algèria, Rússia, Equador i Colòmbia. Actualment es troben en estudi (a l'Oficina d'Asil i Refugi o en recurs judicial), sol·licituds de persones procedents d'Etiòpia, El Salvador, Kenya, Colòmbia, Equador i Costa Rica.

La concessió d'asil a persones LGBT no s'haurà de realitzar solament en aquells casos en què la persona hagi sofert persecució en el passat. S'hauran d'analitzar els temors fonamentats que existeixin sobre una possible persecució futura en cas de ser retornat al seu país d'origen. D'altra banda, no s'ha de valorar si la persona és "homosexual practicant" o no, o si la persona no patiria persecució si es comportés de manera "discreta", com es va exigir a una parella gai de Bangladesh que va sol·licitar asil a Austràlia⁴. Si analitzem les sol·licituds d'asil presentades a Espanya els darrers anys es detecta que la concessió d'asil sembla estar supeditada al fet que l'individu hagi patit persecució de manera individual en el passat i com a conseqüència del seu activisme en el moviment LGBT. És una lectura massa restrictiva ja que, en certs casos, si la persona ha d'esperar que es concreti la persecució pot ser víctima de violacions de drets humans abans de sortir del seu país i demanar asil. ■

Notes ▶

1. D'acord amb el Consell Europeu per als Refugiats i Exiliats, el primer cas fou als Països Baixos. Judgement of Aug 13 1981 Afelding. Rechtspraak (Comissió Judicial del Consell d'Estat) N. A-2 1113 Rechtspraak Vluchtelingenrecht. No.5, 1981

2. Segons l'informe "Asylum based on sexual orientation: A resource Guide". 1996. Publicat per International Gay and Lesbian Human Rights Commission (IGLHRC).

3. No es disposa informació sobre quines són les pràctiques actuals en matèria d'asil dels 10 nou membres integrats a la UE (pel que fa a persones LGBT). La seva incorporació ha suposat per a aquests governs l'adaptació de les seves legislacions, en matèria de drets humans, d'acord amb el cabal comunitari. Això implica que els 10 nou països no són susceptibles de ser emissors de sol·licitants d'asil però sí de ser receptors.

4. L'any 2001, Austràlia va denegar a una parella gai de Bangladesh l'estatus de refugiat. El Tribunal de Revisió de Casos de Refugiats va dictaminar que l'homosexualitat no estava acceptada a Bangladesh i que allò podria generar una situació d'abús dels drets humans, però que malgrat aquesta circumstància els dos homes no correien perill si es comportessin d'una manera discreta. El desembre de 2003, el Tribunal Superior d'Austràlia va admetre a tràmit el recurs d'apel·lació de la parella i va declarar que el Tribunal de Revisió de Casos de Refugiats havia comès un error de dret en categoritzar els homosexuals de Bangladesh en dos grups: els que es comporten amb discreció i els que no ho fan.

Referències bibliogràfiques ▶

Amnistia Internacional. "Los derechos humanos y la orientación sexual e identidad de género". 2004

Amnistia Internacional. "Crímenes de odio, conspiración de silencio. Tortura y malos tratos basados en la identidad sexual". 2001

Amnistia Internacional. "El derecho a la propia identidad. La acción a favor de los derechos humanos de gays y lesbianas". 1999.

Amnistia Internacional. "Rompeamos el silencio. Violaciones de derechos humanos basadas en la orientación sexual". 1994.

ACNUR. "Directrices sobre la protección internacional: 'Pertinencia a un determinado grupo social' en el contexto de l'Article 1A (2) de la Convenció de 1951 sobre l'Estatut dels Refugiats i/o el seu protocol de 1967". 2002

Consell Europeu per als Refugiats i Exiliats. "ELENA research paper on sexual orientation as a ground for recognition of refugee status". 1997

Information Centre about Asylum and Refugees in the UK. "lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) refugees and asylum seekers". 2003

Recursos web ▶

ACNUR www.UNHCR.ch

Amnesty International LGBT network www.ai-lgbt.org

Amnistia Internacional www.amnistiainternacional.org

Consell Europeu per als Refugiats i Exiliats www.ecre.org

International Gay and Lesbian Human Rights Commission www.ilghrc.org

International Lesbian and Gay Association www.ilga.org

Lesbian and Gay Immigration Rights Task Force www.lgirtf.org

DCIDOB 91.

Refugiats del segle XXI: noves formes de persecució.

**Els refugiats ambientals, avui. Pau i medi ambient, dos conceptes íntimament lligats.
Antoni Salamanca**

ELS REFUGIATS AMBIENTALS, AVUI

PAU I MEDI AMBIENT, DOS CONCEPTES ÍNTIMAMENT LLIGATS

Antoni Salamanca Vicepresident de la Federació Catalana d'ONG pels Drets Humans i director d'ECOjustícia

Els refugiats ambientals, una realitat en creixement ▶ De ben segur que els lectors i lectores del *DCIDOB* han de conèixer o, si més no, tenen ja una primera aproximació d'aquesta realitat, la dels refugiats ambientals. Val la pena aprofundir-hi, doncs sovint sectors socials, polítics, institucionals i, fins i tot, agències humanitàries i ONG vinculades a organitzacions religioses l'obliden o obvien, ja sigui per desconeixement, o per por a no poder o saber donar resposta a aquesta problemàtica. Efectivament, refugiats ambientals, aquesta és la realitat i concepte generalment acceptat per les Nacions Unides, les agències humanitàries governamentals i no governamentals i les ONG internacionals amb estatus consultiu a les Nacions Unides.

De fet, el terme *refugiats ambientals* s'entén i s'aplica fora de les fronteres dels propis estats d'origen, no per a aquells que són "refugiats" dins del seu propi país (que reben el tractament de *desplaçats* —refugiats dins dels països—). Per què refugiats ambientals? Per diferenciar-los, en sentit estricte, dels més clàssics o coneguts provocats per les guerres, persecucions polítiques, ètniques o religioses, exili, raons socials o econòmiques, etc.

La causalitat, per tant, és ambiental, sia per desastres naturals o *no naturals* com ja fa temps que es comença a anomenar-los. O desastres climàtics, per diferenciar-los de la resta, especialment el vulcanisme i els terratrèmols. Avui ja és anacrònic parlar indiscriminadament de desastres "naturals", quan el 85% d'aquests són desastres climàtics. I sense oblidar els desastres ambientals que, tot i que encara (Txernòbil, Bhopal, etc.) no representen més que un percentatge ínfim, poden augmentar com a conseqüència d'efectes creuats, com per exemple, la desaparició del *permafrost* (gel perenne) per l'escalfament a Alaska i Sibèria, que està provocant fuites, explosions, accidents, etc. d'aigua, gas, electricitat, conduccions petrolíferes, etc.

La realitat de la degradació ambiental local alimentada pels impactes del canvi climàtic global i, no ho oblidem, la fam -que majoritàriament també ja té causes ambientals-, fa temps que superen l'imaginari col·lectiu, especialment institucional i mediàtic, que encara es troba molt per darrere de les crues dades: els refugiats que responen al perfil o causalitat ambiental ja són el 60% del total. És a dir, ja són més els refugiats ambientals que els no ambientals, més coneguts i divulgats pels mitjans.

Cal repensar més rigorosament i abordar respostes múltiples i més sinèrgiques entre el món de la *solidaritat* -entesa només de forma humanitària (per què no entesa també, o a més a més, de forma ambiental o ecològica?)- i el món de la *sostenibilitat*, o si volem, entre els sectors de drets humans i de cooperació i els sectors ambientalistes, móns que encara es donen força l'esquena. I, per cert, ambdós fent més sinèrgia amb les companyies d'assegurances, especialment les compromeses amb el Protocol de Kyoto; l'ideologisme ONG d'uns i el sectarisme dels altres fan que sovint oblidin o ignorin que hi ha més sectors i aliances estratègiques tant o més importants que les representades a Porto Alegre.

Voldríem destacar especialment les dades relacionades amb els desastres climàtics, ja que són precisament aquests els que provoquen l'augment i l'extensió dels refugiats ambientals: "una autèntica guerra", "l'enemic número 1", en paraules d'un dels primers *supporters* del Fòrum 2004, Federico Mayor Zaragoza (Barcelona, abril de 2004, just abans de començar el Fòrum). Es tracta d'una guerra que òbviament no té característiques bèl·liques i, per tant, la cultura de la pau no hi pot donar respostes en sentit estricte, a no ser que es doni la mà amb la cultura ambiental i per a la sostenibilitat, de manera vertebrada amb la solidaritat ambiental i la cooperació internacional. El mateix Hans Blix (inspector de les Nacions Unides a l'Iraq) va afirmar: "Em preocupa més el forat de la capa d'ozó que Al Qaida". Una altra matisació encertada.

Un darrer exemple que subratlla la importància del tema mediambiental, el tenim en el darrer Premi Nobel de la Pau 2004, que s'ha atorgat a l'activista i defensora del medi ambient keniana W. Maathai, impulsora de la plantació d'arbres per neutralitzar la desforestació a diversos països africans i evitar quelcom més important: la "fam de fusta combustible". Avui, pau i medi ambient estan íntimament lligats. Les dades següents parlen per si mateixes:

1. Els impactes socioeconòmics de la destrucció provocada pels desastres “naturals” durant la dècada 1990-2000, en proporció als del total de les guerres en el mateix període, van ser 7 vegades superiors (Informe sobre Desastres de la Creu Roja Internacional i la Mitja Lluna Roja, 2001)

2. **Correlació entre refugiats i factors ambientals:**

1965: 16 % de causalitat (Creu Roja Internacional)

2001: 58 % de causalitat (Creu Roja Internacional)

2010-2015: 80% de causalitat (World Resources Institute)

3. **Correlació entre fam i factors ambientals:**

1960: 18 % de causalitat (FAO)

1998: 56 % de causalitat (FAO)

2010-2015: 75 % de causalitat (WorldWatch Institute)

Drets humans, pau i medi ambient o solidaritat i sostenibilitat o, si volem fer una síntesi, el binomi *persona/planeta* (títol, per cert, d'un clàssic de la literatura i de la cultura ambiental, molt oblidat actualment) són la clau per entendre i donar una resposta millor a les causes de l'extensió dels refugiats ambientals. De fet, l'Informe Brundtland de les Nacions Unides “El nostre futur comú” ja feia propostes en aquest sentit i d'això ja fa 20 anys...

Aquesta hauria de ser l'aproximació a la realitat dels refugiats ambientals per tal d'evitar les sovint inèrcies humanitàries de moltes ONG, que encara avui fan abstracció dels factors i causalitats ambientals, com també de les deformacions de les organitzacions ecologistes de la *deep ecology*¹ que solen oblidar o menysprear sovint, al contrari, el factor humà i els impactes humans de la degradació del medi o del canvi climàtic.

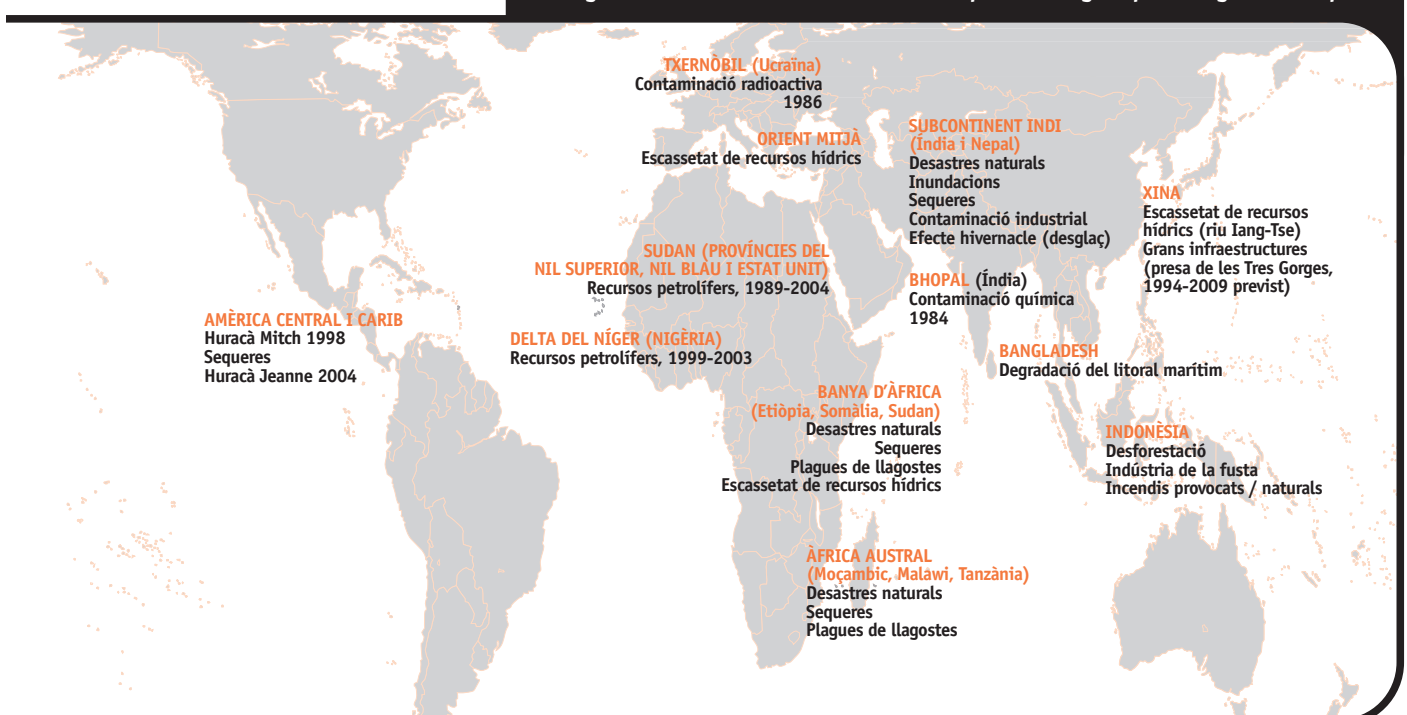
Algunes zones amb corrents migratòries ambientals i refugiats ambientals ▶

Amèrica Central (incloent-hi Mèxic) ▶ Malgrat el temps transcorregut des de l'huracà Mitch, els seus efectes i la posterior sequera extrema durant cinc anys (oblidada totalment pels mitjans de comunicació) han assolat les mateixes zones. Segons fonts diverses, aquests fenòmens han causat tanta destrucció –més lenta i menys espectacular– que el Mitch, però no ha estat recollida pels mitjans de comunicació “alternatiu”, encara que sí per part dels observatoris de desastres, alguns “privats”. Això mereix la nostra atenció, com també les severes sequeres que assolen regions de Mèxic des de fa anys i que provoquen moviments migratoris constants cap als Estats Units. I no hem d'oblidar els recents huracans que han arrasat Haití.

Moçambic, Malawi i Tanzània... o l'Àfrica de l'Índic ▶ Més enllà de les inundacions de fa uns anys, a la combinació de sequeres, fam i altres estralls (inundacions anuals no tan virulentes, però espectaculars), creiem que no s'ha donat una resposta suficient. Al contrari, les creixents combinacions de sequeres i inundacions estan malmetent la poca ajuda rebuda, i els refugiats ambientals i la fam augmenten. Sense comptar la plaga actual sense precedents de llagosta.

Etiòpia, Somàlia i Sudan... l'anomenada Banya d'Àfrica ▶ No cal dir que des de fa anys es duen a terme diferents guerres, algunes tribals i altres amb components ètnics o religiosos, però molt sovint s'oblida la pertinaç sequera ja omnipresent que pateixen aquestes zones, que colpeja permanentment conreus, bestiar, pous, etc. De fet, plou sobre

La degradació de l'entorn i els moviments de població: alguns punts negres d'exemple

▶ Elaboració pròpia

mullat, en aquest cas malauradament sobre sec. Encasellar o magnificar el problema d'aquests països com a un enfrontament entre cristians i musulmans o un problema de mala administració de recursos per governs corruptes no deixa de ser ignorància o retòrica políticament correctes. Tampoc no podem oblidar la incidència que està tenint la plaga actual de llagostes.

Índia-Nepal (subcontinent indi) ▶ Si una zona del món està patint més els efectes combinats del canvi climàtic i la degradació ambiental, monsons i sequeres, etc. amb morts i destrucció, és el subcontinent indi, des de l'Himàlaia (desglaç), on les temperatures són cada vegada més altes en els mesos previs als monsons (a Nova Delhi ja arriben gairebé als 50° C que provoquen prop d'un miler de morts anuals), fins a la zona est (Orissa), amb inundacions que causen centenars de milers de desplaçats, i a la zona oest (Punjab i Rajastan), amb sequeres extremes, etc. A més a més de la incidència indirecta o, millor dit, dels efectes creuats dels 10 milions de Km² de boira tòxica que des del mar de la Xina al mar Aràbic fluctuen i desplacen els monsons.

Bangladesh ▶ Aquest país, també del subcontinent indi, mereix un tractament especial. Zona descrita i prevista com la que estarà més afectada, i de fet ja ho està, per l'escalfament i l'augment del nivell del mar, ciclons més potents, etc. Però no és nou el cas de Bangladesh, ja que pràcticament any rere any les pèrdues, els damnificats i la destrucció del litoral és una constant. Només en aquest país, 35 milions de persones viuen a menys de 3 metres sobre el nivell del mar. Recordem les inundacions de 1990, quan 25 milions de persones es van quedar sense llar i, l'any següent, quan un altre cicló va provocar 140.000 morts.

Indonèsia ▶ Els incendis constants, alguns fora de control durant dos, tres i fins a quatre mesos –alguns permesos (més que controls), altres provocats, altres afavorits per causes naturals cícliques, però actualment retroalimentats per la tala furtiva de boscos–, l'extracció de minerals il·legals, etc., fan d'Indonèsia el paradigma de la destrucció ecològica amb efectes cada vegada més importants sobre la població local, però també sobre la població d'altres zones i regions a milers de quilòmetres. Això obliga a constants desplaçaments de població interinsulars. Recordem que, fa tres anys, desplaçaments de ratpenats provocats pels incendis van ser la causa de l'extensió d'un virus animal, pel qual es van sacrificar més de dos milions de porcs, i milers de famílies van haver d'abandonar les seves explotacions.

Algunes anàlisis i dades causals breus per abordar amb eficàcia el problema ▶

Desenvolupament insostenible ▶ 1. La cinquena part més rica de la humanitat consumeix gairebé el 60% de l'energia mundial, mentre que la cinquena part més pobre consumeix menys del 4%. 2. 2.000 milions de persones encara no tenen electricitat. Això vol dir que depenen de la biomassa (llenya i tala d'arbres), amb tot el que representa també per a la degradació del medi ambient, desertització i desforestació, disminució de l'efecte albedo (no retorn de l'energia solar a l'atmosfera), no absorció de CO², més escalfament, etc. 3. D'aquests 2.000 milions, la meitat, 1.000 milions i en augment,

ja s'enfronten a problemes d'escassetat de biomassa (extensió de la desforestació i desertització, a raó d'11 milions d'hectàrees l'any) i, d'aquests, 100 milions ja experimenten allò que s'anomena en termes ambientals “fam de fusta combustible”, especialment, i en concret, a zones del Pakistan, Nepal i Bangladesh, a Amèrica Central, a l'Àfrica Subsahariana, etc., amb tot el que comporta de germen de conflictes. Un exemple: la població ha de fer quilòmetres diaris per aconseguir llenya².

Canvi climàtic ▶ Quatre dades diuen més que mil paraules:

1. Cada any llencem a l'atmosfera més de 8.000 milions de tones de gasos d'efecte hivernacle, principalment diòxid de carboni.
2. La temperatura mitjana de la Terra ha augmentat tant durant els darrers 100 anys com durant els 10.000 anys anteriors, i les previsions per als propers 10 anys és que pot augmentar com durant els 100 últims. Mai en la història geològica de la Terra no s'havia donat un canvi tan ràpid i d'aquestes característiques, ni en les èpoques interglacials.
3. Els 40 països amb més possibilitats de patir els pitjors impactes climàtics tenen una població en els seus litorals de 2.000 milions de persones, la qual és susceptible de ser víctima de les inundacions. D'aquestes, 100 milions ja pateixen aquesta realitat; i 50 milions ja són desplaçats o refugiats ambientals.
4. El conjunt dels 65 països en desenvolupament hauran perdut cap al 2030 la capacitat de produir entre 300 i 500 milions de tones de cereals pels efectes derivats del canvi climàtic (sequeres extremes, destrucció de collites, etc.)³.

Desastres naturals ▶ També en aquest cas, unes quantes dades són la millor il·lustració:

1. Tant les Nacions Unides com diferents companyies d'assegurances internacionals han contrastat l'augment de la freqüència i intensitat dels desastres naturals. Els resultats mostren que a la dècada 1990-2000 es van produir tants desastres com des del 1900 al 1990.
2. Durant el 2000 les pèrdues assegurades per efecte dels desastres es calculen en uns 100.000 milions de dòlars. Les previsions per al 2010 són de 400.000 a 500.000 milions de dòlars de pèrdues i per al 2025 l'equivalent al total de béns i serveis produïts en un any pel conjunt dels països del món.
3. Es calcula que al ritme actual, entre ara i el 2025 hi hauran 245 desastres climàtics de gran magnitud, sense comptar els menors i sense oblidar que actualment ja es registra un per dia a nivell mundial⁴.

L'aigua, un bé cada vegada més escàs ▶ Segons l'informe *Global Environmental Outlook (GEO) 2000* del Programa de les Nacions Unides per al Medi Ambient, PNUMA, (i altres centres d'investigació ho confirmen) si continuem amb els actuals models de consum i de degradació ambiental, dos de cada tres persones al món patiran set o tindran problemes d'accés o de salubritat d'aigua l'any 2025.

Lluny de ser una dada prospectiva, això és ja un fet a molts països, on l'aigua s'està convertint en un motiu de conflicte prebèl·lic, si més no, és font de greus malalties, problemes afegits sanitaris i de migracions, desplaçaments, etc. (exactament, 1.600 milions de persones pateixen actualment manca d'aigua

o problemes de salubritat, contaminació de pous, etc.). La dada esfereïdora és que, d'aquestes, més de dos milions de persones moren anualment per malalties provocades per la manca o contaminació de l'aigua.

Recordem que només el 2,8% del total de l'aigua del planeta és dolça i tan sols el 0,03% és apta per al consum humà.

De fet, l'aigua és ja el nou "or negre" del segle XXI (Orient Mitjà, Àfrica, Àsia central, etc.). En altres casos, el seu consum insostenible (tot el nord de la Xina) està fent desaparèixer els rius. Com a exemple emblemàtic: el riu Iang-Tsè, a la Xina, desapareix cada any abans d'arribar a la desembocadura. En concret, l'any 2000 només va arribar al mar 35 dies, i la seva desaparició es produeix cada vegada més riu amunt, en concret, 700 km abans del final, fruit de la sobreexplotació d'indústries i plantacions agrícoles. Per cert, cal dir que a l'interior de la Xina es calcula que existeixen uns 100 milions de desplaçats no reconeguts per cap mitjà oficial i, d'aquests, prop d'un 30% ho són ambientals⁵.

Energies renovables i prevenció de desastres ▶ Certament, les energies renovables creixen (un 25% anual, a nivell mundial), però molt lentament en relació i en proporció amb les energies que s'esgoten. A més a més, aquest ús i abús -fora del control d'una mundialització democràtica, social i sostenible en el marc d'unes Nacions Unides refundades (el revers de l'actual globalització neoliberal, en mans del mercat)-, provoca cada vegada més estralls, degradació ambiental local, escalfament global, canvi climàtic i desastres naturals (més en concret, desastres no naturals i climàtics, actualment el 85% del total de desastres) i tot el que comporta paral·lelament (refugiats ambientals, moviments migratoris, fam, malalties, etc.). Davant d'aquest fet, òbviament hauríem de passar ja de la crítica ecològica els uns i/o l'ajuda humanitària els altres, a l'acció ambiental preventiva en el marc de la cooperació per al desenvolupament ecològicament sostenible.

De fet, això que hem esmentat no és nou, és una de les recomanacions del tancament de l'Assemblea General de les Nacions Unides de la Dècada internacional per a la prevenció i reducció de desastres naturals (Nova York, 2000).

En els programes de cooperació, els aspectes de prevenció de riscos i de desastres són a penes contemplats i les mateixes Nacions Unides tenen un interès especial en invertir l'actual ratio, que és del 7% per a l'acció preventiva (economicoecològica) i el 93% restant per a l'ajuda humanitària postcatàstrofe. És necessari influir en aquest canvi.

Font conceptual de soft i hard law ▶ Cal una font conceptual de soft i hard law per implementar línies d'intervenció immediata i evitar l'augment i extensió de moviments migratoris i refugiats i desplaçats ambientals:

1. La Declaració Universal de Drets de les Generacions Futures. UNESCO, 1997.
2. La Proposta de Declaració Universal de Deures i Responsabilitats Humanes. UNESCO, 1998.
3. La Declaració de Drets Humans i Medi Ambient. Nacions Unides, 1994.

4. La Declaració de la Dècada internacional per a la reducció i prevenció de desastres naturals. Nacions Unides, 1990-2000.

5. La Resolució 46/182, de 1991, de l'Assemblea General de Nacions Unides per garantir l'ajuda humanitària enfront dels desastres naturals.

6. La Recomanació de la Conferència de les Nacions Unides sobre Medi Ambient i Desenvolupament a Rio de 1992, per transferir tecnologia sostenible dels països desenvolupats als no desenvolupats i ajuda de 600.000 milions de dòlars per al desenvolupament sostenible.

7. El codi de conducta de Creu Roja Internacional (CRI) i de les ONG d'emergència en desastres naturals.

8. La Carta de Principis de la Creu Roja Internacional, i les noves línies d'actuació sobre *Prevenció i Avaluació de Riscos i Desastres* de la mateixa CRI.

9. Les propostes realitzades en el Fòrum Internacional d'ONG i moviments socials, alternatiu i paral·lel a la Cimera de Río de 1992 (*Construint el futur*).

10. El manifest de 60 companyies d'assegurances internacionals exigint als governs una reducció dràstica de les emissions de gasos d'efecte hivernacle, a la Cimera de Ginebra de 1996, de la qual va sortir el Protocol de Kyoto.

11. El manifest del grup de pressió AOSIS (Alliance of Small Insular States) en què 52 petits estats insulars reclamen mesures immediates per detenir el canvi climàtic. No volen estar abocats a inundacions susceptibles de fer desaparèixer les illes per l'augment del nivell del mar, en un termini de 10 a 50 anys. El cas de Tuvalu és ja un fet. ■

Notes ▶

1. *Deep Ecology*: Ecologia profunda, o sia aquella que prima o fonamenta amb una perspectiva merament biològica els problemes del medi i que únicament se centra en els aspectes naturalistes, conservacionistes i/o animalistes.
2. Fonts: Informe *WorldWatch 2001* i *GEO 2001 I 2002* del PNUMA.
3. Fonts: Informe *WorldWatch Institute 2000* i *2001*. Informe *World Resources Institute 2001* i *2002*.
4. Fonts: IDRC (ONU), Informe *GEO 2000*, PNUMA, *Christian Aid 2001* i *Munich Re Insurance 2001*.
5. Fonts: Informes *WorldWatch 2000* i *2001*, Pacific Institute (*Water Human Right, 2001*).

Referències bibliogràfiques i documentals ▶

- Web de Creu Roja Internacional i Mitja Lluna Roja: <http://www.ifrc.org/>,
 Web de Green Cross International: <http://www.greencrossinternational.net/index.asp>
 Ref. a l'informe *GEO 2000* i *2001* del PNUMA, Nacions Unides.
 Ref. al directori de webs de la NASA sobre escalfament global i canvi climàtic
 Ref. a l'Informe 1, 2 i 3 de l'IPCC (PNUMA-OMM) de la ONU, sobre impactes, tecnologies, polítiques i mesures per mitigar el canvi climàtic
 Ref. a la web de Disaster Relief de l'Oficina ECHO d'ajuda humanitària de la Unió Europea (<http://europa.eu.int/comm/echo/>).
 Protocol de Kyoto (<http://unfccc.int/resource/convkp.html>)
 Conveni sobre Canvi Climàtic. Cimera de Rio, 1992 (<http://unfccc.int>)
 Ref. a Munich Re Insurance, Hannover Re Insurance i Swiss Reinsurance Company.
 Salamanca, Antoni, *Otro mundo es posible y necesario*. Editorial Mediterrània.

DCIDOB 91.

Refugiats del segle XXI: noves formes de persecució.

La persecució per motius de gènere i la seva protecció a Espanya.
Per una legislació amb enfocament de gènere.
Mauricio Valiente Ots

La persecució per motius de gènere i la seva protecció a Espanya

PER UNA LEGISLACIÓ AMB ENFOCAMENT DE GÈNERE

Mauricio Valiente Ots Coordinador del Servei Jurídic de la Comissió Espanyola d'Ajuda al Refugiat (CEAR)

Una necessitat de protecció cada vegada més present ▶ Els redactors de la *Convenció de Ginebra sobre els Refugiats* no es van plantejar la possibilitat que existís un tipus de persecució per motius de gènere (en la mateixa mesura que l'originada per les opinions polítiques, la pertinença a un grup social, la raça, la religió o la nacionalitat).

La progressiva presa de consciència de la gravetat i augment d'aquest tipus de violacions dels drets humans ha posat de manifest la seva impunitat, com també l'absència de mecanismes de protecció internacional en els països receptors d'immigrants i refugiats. Casos notoris d'esclavitud encoberta, de violència domèstica, de pràctiques tradicionals contràries a la igualtat i, fins i tot, a la integritat física, etc., van cridar l'atenció sobre l'especial vulnerabilitat de les dones migrants en les societats d'acollida¹, bé per l'absència d'interès dels organismes governamentals, bé com a conseqüència d'una interpretació dels instruments legals de protecció internacional ancorada en una visió tradicionalista.

Un primer plantejament bastant generalitzat per abordar aquest desajustament es va centrar en la reivindicació d'afegir un sisè motiu de persecució dels contemplats en la *Convenció de Ginebra*, encara que una anàlisi exhaustiva de la violència exercida contra les dones, de la situació de les refugiades que sol·liciten una protecció en els països d'acollida i de la dificultat de reformar una normativa internacional en un context desfavorable, fa necessari abordar aquesta necessitat de protecció d'una forma més àmplia i complexa.

Podem diferenciar tres grans àmbits en què és necessari avançar de manera simultània:

- a) En l'accés al procediment, com a una premissa òbvia, ja que en aquest tipus de supòsits no sol existir ni tan sols una consciència de la possibilitat d'acollir-se a un mecanisme de protecció internacional.
- b) En el tractament adequat de l'acollida a les dones refugiades, amb una tramitació de les sol·licituds d'asil que tingui en compte un enfocament de gènere.
- c) En l'ampliació dels criteris emprats pels governs per atorgar una protecció internacional efectiva, ja sigui la contemplada en la *Convenció de Ginebra* o la complementària a l'anterior que s'ha dut a terme aquests últims decennis.

Malgrat la profusió de declaracions oficials, de l'interès creixent dels mitjans de comunicació i de la tasca de les organitzacions que defensen els drets de les dones, el balanç actual és força limitat i, pel que fa a Espanya, pràcticament nul.

El *Procés de Consultes Globals*, que es va dur a terme el 2001 per iniciativa de l'ACNUR per commemorar els cinquanta anys de la *Convenció de Ginebra sobre els Refugiats*, va abordar la persecució per motius de gènere com a una de les grans carències del sistema. I va donar com a resultat les *Directrius sobre protecció internacional: La persecució per motius de gènere en el context de l'Article 1A(2) de la Convenció de 1951 sobre l'estatut dels refugiats, i/o el seu Protocol de 1967*². Encara que no constitueix un tractat internacional vinculant, el seu contingut configura una espècie de full de ruta per al camí a seguir els propers anys.

Supòsits més comuns de persecució per motius de gènere ▶ En primer lloc, és important conèixer les dimensions reals d'aquesta necessitat de protecció, que s'enumerin quins són els supòsits més habituals, ja que, com és obvi, no tota persecució exercida contra dones és una persecució per motius de gènere.

Pablo Santolaya³ va rebutjar la utilització del concepte "persecució per motius de gènere" per fer referència a aquests tipus de supòsits, ja que, segons la seva opinió, era més apropiat utilitzar l'expressió "persecució relacionada amb el sexe". Aquesta disjuntiva té una relació directa amb la confusió a la qual sovint s'enfronten els "nous" motius de persecució, davant la dificultat de la seva convergència doctrinal amb la visió tradicional.

Les *Directrius sobre gènere de l'ACNUR* aclareixen aquest extrem en assenyalar que el gènere es refereix a la relació entre homes i dones basada en la identitat, les funcions i les

responsabilitats assignades a ambdós sexes, segons han estat construïdes i definides en la societat i en la cultura; al contrari, el sexe està determinat per condicions biològiques. Per tant, les sol·licituds d'asil per motius de gènere es poden presentar, en teoria, tant per homes com per dones, encara que la realitat social o de desigualtat, discriminació i les seves seqüeles de violència, fan que generalment siguin (o haguesin de ser) plantejades per dones.

D'acord amb el fet anterior, generalment, la violència sexual exercida contra les persones no ha de constituir necessàriament una persecució per motius de gènere, ja que és un mitjà que es pot emprar contra homes i dones per qualsevol dels motius recollits en la *Convenció de Ginebra*. Per exemple, la utilització recent de violacions massives a la regió de Darfur, a l'oest del Sudan, és un instrument més en una estratègia genocida de neteja ètnica, fet pel qual té una connexió directa en la persecució per raó de raça (ètnia) o opinions polítiques.

Ens hem de centrar doncs en situacions de violència exercida contra les dones, que té relació amb el seu paper en la societat i en la cultura, que genera greus violacions dels drets humans i, generalment, sota situacions d'impunitat estructural. Vegem alguns dels supòsits més comuns que reuneixen aquests requisits:

- ▶ El fet de jutjar una normativa oficial com a persecutòria en si mateixa, segons les *Directrius sobre gènere de l'ACNUR*, ha demostrat ser fonament suficient per determinar algunes sol·licituds per motius de gènere. Especialment, certes lleis que podrien emanar de normes i pràctiques tradicionals o cul-

turals contràries als drets humans (imposició d'un determinat vestuari sota severos càstigs, penalització de conductes que s'emmarquen en l'àmbit de la lliure opció de les persones, etc.). A més, quan la pena o sanció aplicada per l'incompliment d'una llei o política comporti una dimensió de gènere, equivaldria a persecució. Al mateix àmbit, podríem situar els casos de greus discriminacions contra les dones (accés al treball, limitacions a la llibertat de desplaçaments, etc.). En tots aquests, ens enfrontem, com a requisit essencial per constatar l'existència de persecució, a una valoració de la normativa existent en determinats països. Un exemple d'això (que encara que és un cas extrem no és excepcional) fou la situació de les dones a l'Afganistan dels talibans.

- ▶ Les situacions derivades de la transgressió de normes socials que restringeixen severament la llibertat o la integritat física i psíquica de les dones, com el matrimoni forçat o l'esclavitud domèstica. Aquí hem de tenir en compte que, encara que un Estat hagi prohibit aquest tipus de pràctiques (això és el que passa en la majoria dels casos, allò que s'ha argumentat sovint per part dels governs per descartar la possibilitat d'atorgar una protecció internacional⁴), podria succeir que continuï tolerant o condonant aquesta pràctica, o que no estigui en condicions d'eradicar-la en la pràctica. El cas més extrem és el de la mutilació genital femenina.

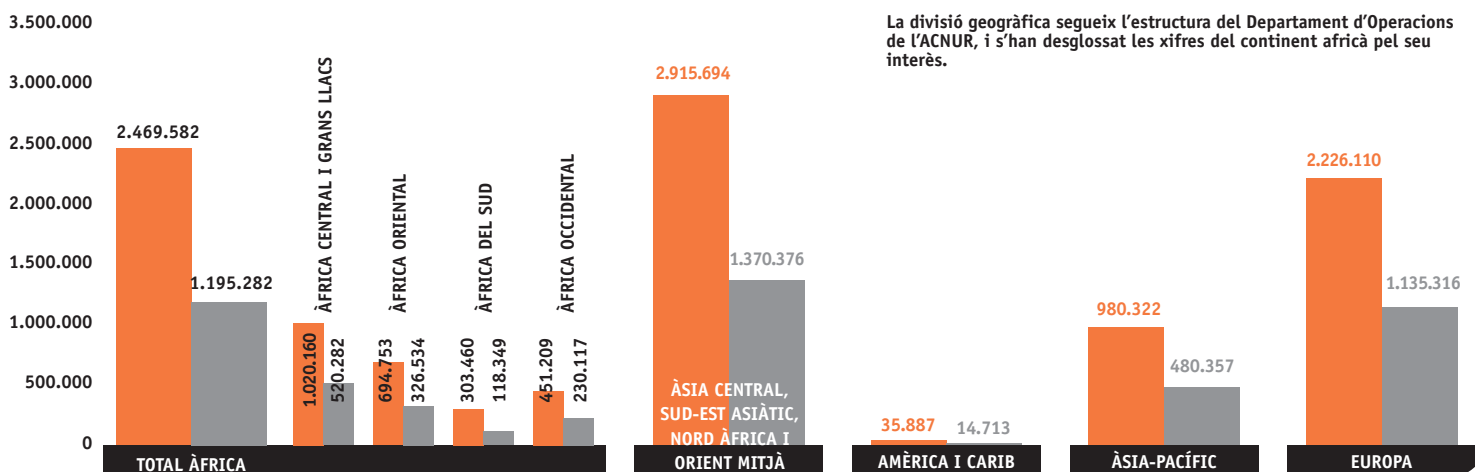
- ▶ Un supòsit que es podria enquadrar en l'apartat anterior, però que compta amb una entitat suficient com per ser destacat, és el de la violència exercida contra les dones en l'àmbit familiar o violència domèstica, quan es constata una absència de protecció per part de les autoritats del país d'origen.

Població sota protecció de l'ACNUR i proporció de dones (desembre 2003)

● Total refugiats
● Dones refugiades

Segons dades de l'ACNUR, les dones constitueixen el 50% de la població refugiada. A les dificultats i vicissituds inherents a la figura del refugiad, les dones refugiades són particularment vulnerables perquè a més de patir explotació i freqüents abusos psíquics i sexuals fins arribar a un destí 'segur', acostumen a ser les responsables d'atendre, tenir cura i alimentar les seves famílies. En l'agenda d'ACNUR, el tema de les dones refugiades es comença a tractar el 1985, i el 1991 es publiquen unes directrius que recullen les especificitats que les intervencions i programes de l'ACNUR han de tenir en compte a l'hora de dirigir-se a les dones refugiades. Els principals punts són la protecció de les dones davant la violència, inclosa la domèstica; la concessió de documentació individualitzada que els garanteixi l'accés als serveis bàsics; la distribució d'articles higièncs i sanitaris específics i garantir la participació directa de les dones en la distribució d'aliments, per evitar així que siguin víctimes d'explotació o discriminació en els propis camps de refugiats.

La divisió geogràfica segueix l'estructura del Departament d'Operacions de l'ACNUR, i s'han desglossat les xifres del continent africà pel seu interès.

▶ 2003 Global Refugee Trends. ACNUR, 2004

► Un altre cas, encara que menys habitual, és el de lleis o polítiques els objectius de les quals siguin justificables (o almenys, no puguin ser qüestionats des del respecte mínim exigible als drets humans), però els mètodes de les quals si es duen a la pràctica tenen conseqüències de caràcter lesiu per a la persona afectada que equivalen a persecució. Els casos més significatius estan relacionats amb la planificació familiar, com l'avortament provocat o l'esterilització forçosa.

► Les dones víctimes del tràfic, segons les *Directrius sobre gènere de l'ACNUR*, també podrien ser refugiades quan l'Estat de la seva nacionalitat no pugui o no vulgui donar-les protecció. El reclutament de dones per a la prostitució o l'exploatació sexual, mitjançant captació forçosa o engany, és un forma de violència per motius de gènere que pot dur fins i tot a la mort. En la majoria de les ocasions imposa restriccions a la llibertat de circulació de les dones víctimes, a causa del segrest, les amenaces o la confiscació de passaports. A més, aquestes dones poden patir repercussions serioses després de la fugida una vegada retornades al seu país d'origen: represàlies per part de les xarxes de traficants, la possibilitat real de tornar a ser objecte del tràfic o, fins i tot, ser condemnades a un greu ostracisme o discriminació severa per part de la seva comunitat i la seva família.

Com a conclusió es pot afirmar que, encara que no totes les persecucions exercides contra dones són persecucions per motius de gènere, existeix un conjunt de supòsits clarament identificables com a tals que, com veurem, encara que no són excepcionals en els processos migratoris contemporanis, han tingut una repercussió escassa en la pràctica.

L'accés a l'asil i la tramitació de les sol·licituds ► Ja s'ha esmentat que la perspectiva de gènere no s'escapa amb la identificació del motiu de persecució, fet pel qual primer s'ha de fer una referència a les condicions d'accés al procediment i el tractament adequat de les sol·licituds d'asil.

Les polítiques migratòries actuals que apliquen els països d'acollida tenen un denominador comú: el control de fronteres i el combat a la immigració irregular (en el qual, en massa ocasions, es presenta la lluita contra les màfies que es lucren dels immigrants com a una excusa legitimadora). Una víctima més d'aquest procés és la institució de l'asil, ja que, en constituir una excepció a la rígida normativa d'entrada i permanència dels estrangers, es percep com a un perill per a l'estabilitat del sistema. Davant d'aquesta crua realitat, les declaracions oficials i els grans principis legals manquen de significació i eficàcia real.

A més dels problemes generals que afecten tots els refugiats, com el paper de gendarmes dels transportistes per por a les sancions, la imposició de visats o la dificultat d'accedir a les fronteres dels països d'asil, les dones que fugen a la recerca de protecció s'enfronten a problemes addicionals, com el desconeixement generalitzat de la persecució per motius de gènere, la dificultat d'un desplaçament independent, la pressió de les màfies o la seva vulnerabilitat especial en unes condicions

realment extremes (per exemple, el cas de les dones subsaharianes que malviuen en els camps que envolten les fronteres espanyoles de Ceuta i Melilla).

Per afrontar aquests condicionants a curt termini, s'ha d'insistir en la necessitat d'introduir mecanismes pal·liatius, com la supervisió oficial de la tasca de les companyies transportistes, la formació dels seus agents, la introducció d'una excepció en la imposició de sancions quan se sol·liciti asil, l'establiment de directrius precises per als cossos diplomàtics i, pel que fa a les organitzacions socials, un treball coordinat orientat a la tasca d'acollida i detecció d'aquest tipus de situacions⁵.

En els països d'asil o en les seves fronteres, és molt important que la tramitació de les sol·licituds es realitzi en un ambient que asseguri condicions adequades i garanties específiques en matèria de gènere. Com detalla Pablo Santolaya, la *Convenció de Ginebra* no conté normes referents al procediment a seguir pels estats, fet pel qual s'han anat elaborant unes recomanacions aprovades pel seu Comitè Executiu. Pel que fa al gènere, a partir de l'experiència canadenca, que va elaborar uns criteris per al tractament dels supòsits de persecució relacionats amb el sexe el 1993, l'ACNUR va recomanar la generalització d'aquest tipus de normativa a tots els països⁶.

Per valorar la importància d'aquesta perspectiva, destacaré tres aspectes de les *Directrius sobre gènere de l'ACNUR* que posaré en relació amb la seva pràctica a Espanya:

► Segons l'ACNUR, les dones sol·licitants d'asil han de ser entrevistades per separat. Aquesta mesura permetrà detectar situacions específiques, que, amb tota probabilitat, no es reflectirien en una entrevista en què estigués present l'espòs, ja fos per temor, vergonya o subordinació. No obstant això, en la pràctica espanyola (encara que varia molt d'una localitat a una altra i, en especial, quan es realitza a Madrid a les dependències de l'Oficina d'Asil i Refugi), l'entrevista inicial es realitza al "cap de família" o bé de manera conjunta amb tots els membres de la família presents. Pel que fa a la segona entrevista, es limita a complir amb la formalitat d'omplir el model oficial.

► Segons l'ACNUR, les dones han de conèixer la possibilitat de tenir una sol·licitud vàlida per dret propi, ja que aquesta opció afectarà al tipus de protecció que se li concedirà per la decisió governamental. La importància d'aquest plantejament radica en les conseqüències de l'extensió familiar de l'asil per a la continuïtat de la residència al país d'acollida⁷, en especial, en els casos de separació. A Espanya, aquesta possibilitat no està contemplada de forma clara en el butlletí informatiu previst en la normativa (que a més hauria de ser lliurat amb l'antelació suficient i acompanyat d'assistència lletrada per tal que aquest sigui operatiu). A causa del que s'ha exposat anteriorment, la possibilitat real que les dones comptin amb un expedient propi en l'Oficina d'Asil i Refugi dependrà en gran mesura de l'apreciació del funcionari entrevistador.

► Un aspecte central de qualsevol sol·licitud d'asil és la preparació, actitud i supervisió dels entrevistadors i intèrprets; és important que siguin dones i que comptin, també, amb una formació especialitzada. Moltes vegades les limitacions de mitjans i de personal creen obstacles difícils de superar.

La persecució de gènere i els motius de la *Convenció de Ginebra sobre els Refugiats*

► Encara són necessaris molts canvis, però reconèixer l'existència de refugiades pels motius abans esmentats comporta el reconeixement d'una realitat que ha de ser combatuda a tots els nivells, i no per raons humanitàries sinó pel compromís amb una concepció integral dels drets humans.

La persecució per motius de gènere es podria canalitzar en diversos motius dels que es contemplen en la *Convenció de Ginebra*. Per exemple, el rebuig a sotmetre's a uns patrons culturals dominants determinats pot ser equiparat a la manifestació d'unes opinions polítiques; és clar que el que s'ha dit anteriorment s'ha de realitzar d'acord amb les circumstàncies específiques de cada cas, però la importància dels debats, les conclusions i les propostes de l'ACNUR radiquen, al meu parer, en la interpretació específica i diferenciada de la persecució per motius de gènere.

Si seguim les *Directrius sobre gènere de l'ACNUR*, un determinat grup social és un grup de persones que comparteixen una característica en comú diferent al fet de ser perseguides o que són percebudes com a grup per la societat; generalment, aquesta característica serà innata, immutable o fonamental per a la identitat, la consciència o el mateix exercici de drets humans. Per consegüent, el sexe pot ser subsumit en la categoria de grup social establerta en la *Convenció de Ginebra*, en ser les dones un clar exemple de subgrup social definit per característiques innates i immutables, les quals, generalment, reben un tracte diferenciat al dels homes; les seves característiques també les identifiquen com a grup davant la societat, la qual les sotmet a diferents tractes i normes en alguns països.

Aquestes consideracions de les *Directrius sobre gènere de l'ACNUR* determinen un rebuig a la pràctica dominant a Espanya, que ha estat assumida d'una manera acrítica per la majoria dels especialistes, d'enfocar aquest tipus de supòsits cap a la protecció complementària o subsidiària.

Un llarg camí per recórrer ► Una vegada vistos els supòsits de persecució per motius de gènere i la seva necessitat d'integració en la *Convenció de Ginebra sobre els Refugiats*, i en el context de la situació a Espanya, podem subratllar que el problema de l'acreditació de la persecució per motius de gènere (que no difereix molt de la resta de les sol·licituds d'asil) obliga a insistir en la importància de la informació i coordinació a tots els nivells per a la detecció d'aquest tipus de casos que no són en absolut excepcionals.

Com es va veure en les conclusions d'unes jornades organitzades a la Universidad Carlos III de Madrid⁸, encara que l'Administració espanyola s'esforça per derivar aquest tipus de supòsits a la protecció complementària o, fins i tot, a les

raons humanitàries recollides en la legislació d'estrangeria, és molt important tenir present com les *Directrius sobre gènere de l'ACNUR* aposten per la possibilitat de fonamentar sol·licituds d'asil en els casos de persecució per motius de gènere.

Un argument afegit en favor d'això és la fragilitat jurídica dels estatuts de protecció complementària que, malgrat que es tramiten com la resta de les sol·licituds d'asil, estan sotmesos a la normativa d'estrangeria per a la seva renovació anual.

Finalment, és precís recordar la importància d'una normativa per a la tramitació adequada de sol·licituds d'asil amb criteris de gènere. Segons es va fer públic, existeixen unes orientacions de caràcter intern a l'Oficina d'Asil i Refugi, però no tenen un rang definit, ni es coneixen suficientment, ni s'han aplicat de manera eficaç. En aquest sentit, crec que és necessari incloure una referència a l'enfocament de gènere en el Reglament de desenvolupament de la Llei 5/1984⁹, que s'ha de reformar en alguns aspectes per harmonitzar el seu contingut amb el de les directives comunitàries, i desenvolupar el seu contingut d'acord amb les *Directrius sobre gènere de l'ACNUR* en una Ordre Ministerial. ■

Notes ►

1. A Espanya, a causa de la seva conversió tardana en un país receptor d'immigrants i refugiats, no fou fins als anys noranta quan van començar a plantejar-se casos d'aquest tipus. En l'àmbit acadèmic, el punt de partida per a una anàlisi d'aquesta realitat fou l'estudi de Pablo Santolaya Machetti, "Derecho de asilo y persecución relacionada con el sexo", a *Mujer y Constitución*, pàgines 561-593, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid-2000.
2. HCR/GIP/02/01, 7 de maig de 2002. En endavant *Directrius sobre gènere de l'ACNUR*.
3. Santolaya Machetti, Pablo. "Derecho de asilo y persecución relacionada con el sexo". A: *Mujer y Constitución*. Madrid: Centro d'Estudis Polítics i Constitucionals, 2000. Pàg. 561-593.
4. Aquest fou un dels motius al·legats per l'Oficina d'Asil i Refugi en el recent cas d'una dona nigeriana que va demanar asil a Espanya, la qual al·legava, entre altres temors, que les seves filles poguessin ser sotmeses, com ella ho fou en el passat, a una mutilació genital en cas de ser retornades al seu país (*El Mundo*, 5 de març de 2004).
5. En el cas esmentat de Ceuta, diverses organitzacions de drets humans han iniciat un treball en aquest sentit en unes condicions molt difícils, que pretén oferir una informació i orientació que acompanya l'assistència social i sanitària.
6. Una exposició sobre el compliment progressiu d'aquesta recomanació es pot trobar en el document de l'ACNUR *Comparative analysis of gender-related persecution in national asylum legislation and practice in Europe*, Ginebra 2004.
7. En la normativa general d'estrangeria espanyola, l'article 19.1 de la Llei Orgànica 4/2000, segons la redacció de la seva última reforma amb la Llei Orgànica 14/2003, preveu que, en els casos de violència domèstica, els cònjuges poden obtenir una autorització de residència independent des del moment en què s'hagués dictat una ordre de protecció. No obstant això, la legislació d'asil no conté cap previsió al respecte.
8. *Extender la protección global a los refugiados*. Institut Universitari d'Estudis Internacionals i Europeus 'Francisco de Vitoria' de la Universidad Carlos III de Madrid, Comissió Espanyola d'Ajuda al Refugiats, Institut de Migracions i Serveis Socials del Ministeri de Treball i Afers Socials, Delegació a Espanya de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats. Madrid, 2001.
9. Llei 5/1984, d' 26 de març, reguladora del dret d'asil i de la condició de refugiat, modificada per la Llei 9/1994, de 19 de maig. El seu reglament de desenvolupament es va aprovar pel Reial Decret 203/1995, d' 10 de febrer.

DCIDOB 91.

Refugiats del segle XXI: noves formes de persecució.

Cronologia de conflictes.

D I V E N D R E S , 4

Rebel·lió a l'est de la República Democràtica del Congo ▶ La rebel·lió ha culminat amb la presa de la ciutat de Bukavu per part d'un grup rebel de l'ètnia banyamulenge-tutsi, escindit del moviment rebel Associació Congoleesa per a la Democràcia (ACD), avui integrat majoritàriament en l'Exèrcit governamental i en el Govern d'unitat nacional.

Al-Qaida ataca el cor de l'or negre ▶ Al-Qaida ataca oficines d'empreses petroleres i dos complexos residencials per a estrangers a la ciutat d'Al-Khobar, un dels principals centres de producció de petroli de l'Àrabia Saudita. Moren 22 persones.

Els titelles de Bagdad ▶ L'1 de juny, en qüestió de poques hores, es produeix una designació de president de Govern, una renúncia immediata, una nova designació, la presentació d'un Govern al complet i la dissolució del Consell de Govern provisional.

La Xina rebutja una major autonomia per al Tibet ▶ Xina divulga el seu primer "document blanc" sobre el Tibet, en què rebutja la reclamació d'una major autonomia per al Tibet sota la fórmula de Hong Kong "un país, dos sistemes".

Veneçuela, l'hora del referèndum ▶ El resultat de la ratificació de les firmes per a la celebració del referèndum revocador és que Chávez haurà de sotmetre's a la consulta popular.

D I V E N D R E S , 11

Sharon ven el seu pla de retirada de Gaza als laboristes ▶ Ha aconseguit que el seu gabinet aprovi el segon pla de retirada unilateral de la franja de Gaza, però li ha costat la majoria en el Parlament, després que dimitissin dos ministres ultraconservadors de la plataforma política dels colons, Partit Nacional Religiós. A aquestes dimissions s'ha d'afegir el cessament de dos ministres més, expulsats pel mateix Sharon, amb la qual cosa el primer ministre israelià només compta ja amb el compromès suport parlamentari del Partit Laborista per dur a terme la seva estratègia.

Eleccions de l'Afganistan, per sobre de tot ▶ L'Afganistan continua immers en la violència, fragmentat en regnes de taifes i dominis dels senyors de la guerra. Però les eleccions de setembre tindran lloc. Malgrat tot, George W. Bush necessita exhibir un èxit a l'Afganistan abans dels comicis nord-americans del novembre.

Consens unànime al voltant de l'Iraq ▶ Després de tres setmanes de negociacions i quatre projectes de resolució, els Estats Units aconsegueixen un suport unànime del Consell de Seguretat a la resolució 1546 que dóna legitimitat al futur Govern iraquia i planteja una estreta cooperació entre el Govern i el comandament de la força multinacional, com s'anomenaran d'ara endavant les tropes d'ocupació.

Côte d'Ivoire, soroll de metralla sobre un horitzó de pau llunyà ▶ Atacs aeris i operacions militars a la línia que separa el nord del país, controlat per les forces rebels, i el sud, baluard del president Laurent Gbagbo, són la primera violació seriosa d'un alto el foc ratificat el 4 de maig de 2003 després de la firma d'un acord de pau.

Espiral de violència al Pakistan ▶ L'espiral de violència a Karachi continua. En el darrer mes, els enfrontaments entre sunnites i xiïtes han causat més de 50 morts.

D I V E N D R E S , 18

La consolidació de Néstor Kirchner i el quart peronisme ▶ Un any més tard de la proclamació de Kirchner com a president del Govern de l'Argentina, el país va recuperant progressivament el camí de la normalitat, que passa, una vegada més, per la construcció d'un nou peronisme: el "quart peronisme", una mena de "reformulació transversal i cap a l'esquerra".

Sàhara Occidental: dimiteix l'artífex del pla de resolució del conflicte ▶ James Baker, representant per al Sàhara Occidental del secretari general de l'ONU, ha dimitit com a mediador en el conflicte entre el Marroc i el Polisario.

Alerta màxima a la República Democràtica del Congo ▶ El president Joseph Kabila ha denunciat un fallit cop d'Estat, puja la tensió al llarg de les fronteres amb el Congo-Brazzaville, Rwanda i Burundi i amenaça una massiva catàstrofe humanitària a l'est del país.

Sudan: la fi de la guerra no significa la pau ▶ Després de dos anys de negociacions de pau, el Sudan comença a posar data per al final de 21 anys de guerra. Però Khartoum rebutja englobar la crisi de Darfur dins de la negociació amb el sud.

Geòrgia: el president Saakaixvilí al rescat de les províncies rebels ▶ Després de recuperar amb èxit la província autònoma d'Adjària, el president està intentant aplicar la seva política de *rescat* a les províncies d'Ossètia del Sud i Abkhàzia.

Per a més informació: <http://observatori.barcelona2004.org>

D I V E N D R E S , 25

Linxaments d'alcaldes a Bolívia: crisi indígena o Estat fallit? ▶ Dos alcaldes acusats de corrupció han estat linxats en el breu espai de dos mesos. Un al Perú i l'altre a Bolívia. Es parla de justícia comunitària, de lleis pròpies dels aimares, d'Estat fallit, d'una administració que no pot garantir que les forces de seguretat facin complir la llei o fins i tot que protegeixin la vida dels seus representants.

Nous tambors de guerra a la República Democràtica del Congo ▶ El desplaçament de 20.000 soldats de la República Democràtica del Congo cap a les fronteres rwandeses i angleses ha fet esclatar el temor d'una nova guerra amb Rwanda i ha provocat que 30.000 persones es refugiessin a la veïna Burundi.

Líders africans intenten apagar el foc a Côte d'Ivoire ▶ Encarrilar el procés de pau a Côte d'Ivoire ha esdevingut una prioritat per als líders africans i l'ONU. La represa dels enfrontaments al nord del país entre faccions rivals, el desmantellament del Govern d'unitat nacional després del cessament dels ministres de les Forces Noves (exrebels) ha fet fracassar l'acord de pau de Marcoussis firmat el gener de 2003 i ha instal·lat la desconfiança i el ressentiment en un país dividit entre simpatitzants del president Gbagbo i l'oposició del nord.

Àrabia Saudita, tercer escenari de guerra al Pròxim Orient ▶ L'assassinat del líder d'Al-Qaida a l'Àrabia Saudita, Abdel Aziz al-Muqrin, ha desencadenat una lluita sense paliatius entre la Casa reial saudita i els extremistes islàmics.

El foc de Txetxènia s'estén pel Caucas ▶ Ingúixia, la república de la Federació Russa, veïna de Txetxènia, ha estat el blanc d'un grup de 200 rebels txetxens. L'assalt al Ministeri de l'Interior, el saqueig dels seus arsenals, l'assassinat del ministre i de 57 persones més han demostrat novament que Vladimir Putin no controla la situació.

Cuba sota l'amenaça del pla de transició de Bush ▶ A final de juny entrarà en vigor el "pla de transició" per a Cuba, elaborat per la Comissió per a l'Ajuda d'una Cuba Lliure i emparat pel president George W. Bush. En el seu informe, la comissió ha desenvolupat plans per "acabar amb el règim del dictador cubà Fidel Castro i per preparar l'etapa postCastro".

D I V E N D R E S , 2

L'Índia i el Pakistan, a la recerca de la pau perduda al Caixmir ▶ Han donat un pas més cap a la pau després d'arribar a un acord sobre la solució del conflicte del Caixmir mitjançant negociacions pacífiques i a través del diàleg.

Molts pretendents per a les riques illes Spratley al mar de la Xina ▶ Existeix al mar de la Xina meridional un punt calent de conflicte que enfronta molts dels governs d'Àsia Oriental. Es tracta de les illes Spratley, riques en recursos, la propietat de les quals és disputada per Brunei, la Xina, Malàisia, les Filipines, Taiwan i el Vietnam.

L'Iraq sobirà: comença el gran joc estratègic de l'Orient Mitjà ▶ Quinze mesos després de la invasió de l'Iraq, els Estats Units han posat fi oficialment a l'ocupació i han traspassat el poder a mans iraquianes. Formalment, tot ha canviat, però en el fons, molt poc.

A Filipines es torna a parlar de pau ▶ La reelecció de Gloria Macapagal Arroyo com a presidenta de Filipines i el seu nou Govern raonablement estable i segur, han propiciat la represa de les negociacions de pau amb el Front Moro d'Alliberament Islàmic (FMAI).

Hong Kong i el fracàs del concepte "un país, dos sistemes" ▶ En el setè aniversari de la devolució de Hong Kong a la Xina, entre 200.000 i 300.000 persones han sortit al carrer per exigir més democràcia i per criticar els seus governants.

D I V E N D R E S , 9

Rwanda: tribunals populars per jutjar el genocidi ▶ Cents de milers de rwandesos, acusats de participar en el genocidi de 1994, començaran a ser jutjats aquest mes davant els controvertits tribunals populars.

Els gitanos, una prova per a la democràcia europea ▶ La recent expansió de la Unió Europea ha augmentat l'interès per la situació dels milions de gitanos que viuen a Europa. De moment, les iniciatives per integrar els gitanos en el procés polític són escasses. Mentre aquests no trobin la manera de convertir els seus vots potencials en poder polític, no sembla que hi hagi d'haver canvis positius a curt i mig termini.

Angola: nuvolada sobre un país de postguerra ▶ Tot i al fi de la guerra civil a Angola, fa dos anys, encara queda un llarg camí per recórrer per tal que es respectin els drets humans i la majoria de la seva població pugui gaudir d'una vida digna.

El president del Perú sobre una olla de pressió social ▶ El Perú travessa des de fa mesos una fase d'inestabilitat política i social, que s'agreuja amb una aturada nacional, anunciada per al 14 de juliol.

La violència comença a reemplaçar l'acord polític entre el Govern i el poble.

Nepal, sobre el camí d'un Estat fallit ▶ La designació per part del rei Gyanendra del nou primer ministre, Sher Bahadur Deuba, el tercer en dos anys, i la formació d'un Govern de coalició no ha fet més que revifar, de moment, la rebel·lió dels maoistes.

Sri Lanka juga amb foc ▶ Una terrorista suïcida ha causat la mort a quatre persones, i ha provocat ferides a deu més en una comissaria propera als ministeris a Colombo, capital de Sri Lanka. Encara que l'atemptat no s'hagi reivindicat, tot assenyalava als Tigres d'Alliberament Tàmil.

D I V E N D R E S , 16

Algunes propostes per al reforç definitiu del Mercosur ▶ No es pot dir que el camí del Mercosur transcorri amb fluïdesa. *Impasse*, estancament o avenços insubstancials són termes que s'utilitzen d'una manera recurrent per referir-se a aquest.

Sri Lanka: dividir per regnar ▶ El procés de pau entre el Govern i els Tigres d'Alliberament Tàmil s'està dissolent. El recent atemptat suïcida a la capital, l'assassinat de dos parlamentaris de l'ètnia tàmil i el protagonisme creixent del coronel Karuna, que el mes d'abril va liderar una rebel·lió en el si dels Tigres d'Alliberament, són indicis de dissensions internes i del començament d'una nova guerra de guerrilles, amb el suport tàcit del Govern de Chandrika Kumaratunga, qui va guanyar les eleccions del passat 2 d'abril.

Guatemala: la violació dels drets humans, a l'ordre del dia ▶ La victòria electoral d'Óscar Berger com a president de la república, el gener passat, no ha millorat la situació a Guatemala, on la transició cap a la pau i la democràcia es caracteritza per la persecució i la tortura dels activistes dels drets humans, periodistes i sindicalistes.

Kenya: núvols sota l'arc de Sant Martí ▶ L'any 2004 suposa per a la població de Kenya fam i desil·lusió. Una fam que amenaça quatre milions de persones que dependran de les ajudes externes per sobreviure en cas que les pluges no siguin suficientment abundants. Desil·lusió per la política del seu president, Mwai Kibaki, el triomf electoral del qual i del seu partit, Coalició Nacional de l'Arc de Sant Martí, fou celebrat el 2002.

Afganistan sota l'amenaça dels senyors de la guerra ▶ La decisió recent d'ajornar les eleccions parlamentàries a l'Afganistan de setembre a abril és un signe que els Estats Units assumeixen i admeten el fracàs de democratització en aquest país.

Ariel Sharon contra el mur ▶ La decisió del Tribunal Internacional de l'Haia sobre la il·legalitat

del mur que Israel construeix a Cisjordània no ha empès el primer ministre, Ariel Sharon, a enderrocar-lo, com exigeix el Tribunal, però ha activat i s'emmarca en un moment de moviments polítics diversos.

D I V E N D R E S , 23

Côte d'Ivoire: el negoci de la guerra ▶ Amb el procés de pau paralitzat per manca de voluntat política, totes les esperances se centren actualment en la cimera regional del 29 de juliol, en què les faccions enfrontades i els líders d'Àfrica Occidental tractaran sobre la crisi d'aquest país.

Bolívia, cap a un futur més pròsper? ▶ El primer referèndum de la història boliviana sobre una nova política d'hidrocarburs sembla haver legitimat el Govern de Carlos Mesa, el qual de president de l'excepció ha esdevingut el president que ha d'aportar solucions.

Nepal: interès renovat per unes negociacions de pau ▶ La rebel·lió maoista al Nepal continua. Tots els partits, des del Congrés Nepalès, el partit democràtic més important, aliat amb quatre partits més, fins al Partit Unit Marxista Leninista, el major partit d'esquerra del Nepal han expressat el seu desig de dialogar amb els maoistes i coincideixen en la conveniència de recórrer a les Nacions Unides com a mediador al conflicte.

Sharon posa la metxa al polvorí de Gaza ▶ Israel prossegueix amb la construcció del mur i els palestins s'enfronten a la crisi més greu apareguda al si de les seves institucions. Guerra oberta entre faccions que té com a protagonistes els joves militants d'Al Fatah i les Brigades dels Màrtirs d'Al Aqsa, braç armat d'Al Fatah, moviment presidit per Arafat, que exigeixen la reorganització dels cossos policíacs i polítics. La revolta compta amb el suport dels moviments islamistes de Hamàs i la Jihad Islàmica i ha trobat suport al Parlament, on s'ha exigint al rais Arafat que accepti la dimissió del primer ministre, Ahmed Qurei, i assumeixi reformes institucionals i de seguretat.

Somàlia: intent d'un Estat federal després de lustres d'anarquia ▶ El 30 de juliol és la data prevista per a la inauguració del Parlament federal de transició de Somàlia, que culminarà la tercera fase d'unes negociacions de pau mantingudes els darrers dos anys a Nairobi, Kenya.

Perú: el president Toledo en una greu crisi ▶ L'últim any la imatge del "Cholo", atrevit i valent, que va afrontar-se a la dictadura, s'ha anat empentint sense remei. Les denúncies de corrupció avui són serioses i la manera amb què les afronta arriba a ser risible.

D I V E N D R E S , 3

La República Democràtica del Congo no troba el camí de la pau ▶ Thabo Mbeki, president sud-africà i artífex del Govern multipartidista de la República Democràtica del Congo, acaba de visitar el país, on es palpa la por d'una nova guerra.

Reconciliació nacional a Somàlia ▶ Després de 13 anys de guerra i caos, Somàlia enfila un procés de reconciliació nacional i democratització. Fins ara, 258 parlamentaris dels 275 previstos han prestat jurament fent renéixer el Parlament de Somàlia i amb ell la nació somali, inexistent des de la caiguda del dictador, Mohamed Siad Barre, l'any 1991.

Txetxènia: de la guerra independentista a la guerra santa ▶ Un grup d'uns 17 homes i dones armats va irrompre a trets en una escola de la ciutat de Beslan, d'Ossètia del Nord, al Caucas rus, deixant centenars de morts i ferits i una polèmica intervenció de les forces de seguretat russes.

Turquia: els kurds de línia dura tornen a les armes ▶ Dos turcs i onze kurds han mort durant els últims tres dies d'enfrontaments entre l'Exèrcit turc i membres del Partit dels Treballadors del Kurdistan (PKK), conegut ara com Kongra-Gel.

Pinochet davant la justícia: Xile reobre el debat sobre la seva història ▶ El ple de la Cort Suprema de Justícia ha ratificat el desaforament d'Augusto Pinochet. És la segona vegada que Pinochet perd la seva immunitat en causes per violacions dels drets humans.

D I V E N D R E S , 10

El primer ministre indi, per la pau ▶ L'Índia i el Pakistan han tornat a posar en pràctica la seva política d'apropament i pacificació. La trobada dels ministres d'Afers Estrangers, primera en tres anys a nivell ministerial, ha contribuït a augmentar la confiança mútua i a confirmar la voluntat del nou primer ministre indi, Manmohan Singh, de trobar una solució per al Caixmir.

Teranyina d'interessos al voltant de les eleccions a l'Afganistan ▶ La campanya electoral per a les eleccions presidencials a l'Afganistan començava al mateix temps que els talibans agreujaven els combats al sud del país.

Moldova, un focus de conflicte als confins de la UE ▶ A les fronteres de l'ampliada Unió Europea existeix encara un conflicte separatista. Es tracta de la secessionista república del Transdnièster, que es va declarar independent de Moldova el 1999, en resposta a l'aspiració d'aquesta de reintegrar-se a Romania.

Uganda, una altra guerra oblidada ▶ La Unió Africana ha fracassat en el seu intent de mediació

entre el Govern d'Uganda i els rebels del nord, l'Exèrcit de Resistència del Senyor (ERS), liderat per Joseph Kony, un il·luminat que pretén governar el país segons els Deu Manaments. Aquest ha convertit els nens de la regió dels atxoli en màquines de matar i ha rebaixat les nenes a esclaves domèstiques i sexuals.

Política de mà dura de Moscou al Caucas ▶ El setge al col·legi de Beslan, amb un balanç de 335 morts i 337 ferits, ha reafirmat la política de mà dura duta a terme per Putin contra l'independentisme txetxè. Les últimes mesures del Kremlin es concreten en la possibilitat de llançar "atacs preventius" en qualsevol part del món i una recompensa de 8,5 milions d'euros pels caps de Xamil Bassàiev i Aslan Maskhàdov, expresident electe de Txetxènia.

Atac suïcida a Indonèsia ▶ Onze persones han mort i 160 han resultat ferides en esclatar un cotxe bomba al costat de l'Ambaixada d'Austràlia a Djakarta, Indonèsia. El vehicle fou conduït per un terrorista suïcida que pertanyia a l'organització Jemaah Islamiah.

D I V E N D R E S , 17

Laos, país contaminat per les bombes ▶ La població de Laos pateix encara les conseqüències dels bombardeigs massius llançats pels Estats Units durant la guerra del Vietnam. Dues tercers parts del territori de Laos està actualment contaminat per 80 milions de bombes de fragmentació, dels quals aproximadament un 20% no va esclatar.

Etiòpia i Eritrea, veïns sense fronteres ▶ La Missió de Pau de les Nacions Unides a Etiòpia i Eritrea (UNMEE) no veu "cap llum al final del túnel" en l'estancat procés de pau entre ambdós països, que no acaben de resoldre la disputa fronterera.

Futur negre per al Nepal ▶ Els turistes van desappareixent, l'economia s'està enfonsant mentre el Nepal continua apressat per un règim monàrquic autoritari i sumit en la guerra.

L'Iraq, una guerra perduda ▶ Quan només falten quatre mesos per a les eleccions a l'Iraq i dos per a les dels Estats Units, Washington ha començat a llançar una sèrie d'operacions militars per tal de recuperar àmplies zones del país que han caigut sota el control de la insurrecció. Les baixes i els segrestos són cada dia més nombrosos.

Tambors de guerra entre Nigèria i el Camerun ▶ Una disputa fronterera entre el Camerun i Nigèria al voltant de la península petrolífera de Bakassi amenaça en convertir-se en una guerra entre ambdós països, malgrat els esforços de les Nacions Unides per desactivar el conflicte i de l'existència d'una sentència emesa pel Tribunal

Internacional de l'Haia, segons el qual Nigèria havia de retirar-se oficialment de la península a partir del 15 de setembre.

Trencades les negociacions de pau de Darfur ▶ S'han suspès les converses entre el Govern del Sudan i els rebels –Moviment d'Alliberament del Sudan (MLS) i el Moviment per a la Justícia i la Llibertat (MJL)- al voltant de la crisi de Darfur..

Colòmbia: gran marxa indígena per la vida, la justícia i la llibertat ▶ El 14 de setembre va començar a Colòmbia la Gran Minga (congrés itinerant) per la vida, una marxa indígena que parteix des de diferents comunitats cap a tres punts de concentració, Cali, Bogotà i Riohacha, i reuneix 50.000 persones i recorre més de 100 km.

D I V E N D R E S , 24

Haití, enfonsada ▶ Després de les pluges torrencials el mes de maig, que van causar la mort a milers de persones, a Haití la tempesta tropical "Jeanne" ha sembrat la desolació, amb més de mil morts identificats, 1.000 desapareguts, 384 ferits i al voltant de 160.000 afectats.

Myanmar: s'imposen els militars de línia dura ▶ Davant la creixent pressió mundial, les sancions i les demandes persistents per a l'alliberament de l'activista per la democràcia i premi Nobel de la Pau, Aung San Suu Kyi, el cap de la Junta Militar ha optat per la tradicional postura d'aïllament.

Democràcia i drets humans a l'Argentina: vint anys del Nunca Más ▶ En un acte d'homenatge a l'expresident argentí, Raúl Alfonsín, l'Argentina acaba de recordar els vint anys de l'informe de la Comisión Nacional de Desaparición de Personas (CONADEP).

La Xina: creuada contra els uigurs en nom del terrorisme internacional ▶ Els uigurs són una ètnia d'origen turc i confessió musulmana, assentats en la regió de Xinjiang, una de les zones més pobres i deshabitades del país. Durant l'estiu van patir arrestos, condemnes i execucions per activitats religioses il·legals. Des de l'11 de setembre, la Xina ha dut a terme la seva política d'assimilació forçosa en nom de la lluita contra el terrorisme.

Síria: replegament forçat del Líban ▶ La pressió dels Estats Units i de l'ONU han dut el president sirí, Bashar al-Assad, a ordenar el replegament d'uns 3.000 soldats dels 20.000 estacionats al Líban.

Uganda: rendició dels rebels ▶ Esperança d'un final proper de la guerra al nord d'Uganda. Líders religiosos i organitzacions humanitàries a la regió dels atxoli informen sobre un lent declivi de la violència i una disminució dels enfrontaments.

DCIDOB 91.

Refugiats del segle XXI: noves formes de persecució.

Els desplaçats interns. I com les fronteres determinen la protecció internacional.

Antoni M. Lluch

ELS DESPLAÇATS INTERNS

I COM LES FRONTERES DETERMINEN LA PROTECCIÓ INTERNACIONAL

Antoni M. Lluch Membre de l'Associació Catalana de Solidaritat i Ajuda als Refugiats (ACSAR)

De Srebrenica 1995... ▶ Quan a mitjan juliol de 1995, l'exèrcit serbi va entrar a l'enclavament bosnià de Srebrenica, massacrant i desplaçant la seva població, i van desaparèixer més de 7.000 homes sonà l'alarma de la comunitat internacional. Fou l'última atrocitat abans de la decidida intervenció de la comunitat internacional a les guerres de l'antiga Iugoslàvia per aturar un conflicte que durava ja més de tres anys. Es va parlar de la pitjor massacre contra civils a Europa després de la Segona Guerra Mundial, i del paper de les forces internacionals que havien de protegir la població, les quals no van fer res per evitar-ho. Srebrenica era un enclavament sota protecció internacional que no havia passat de ser un dibuix en el mapa, mentre l'exèrcit serbi aniquilava la seva població.

També es va posar de relleu un fenomen del qual fins aquell moment s'havia parlat molt poc: els desplaçats interns (IDP, en les sigles en anglès). Evidentment, no perquè no n'existissin abans, sinó probablement perquè en aquella ocasió el fet es donava a Europa, a pocs quilòmetres de les principals capitals del continent, i l'alerta va saltar; de fet, es considerava que els desplaçats interns eren un dels efectes principals de la neteja ètnica.

Durant tot el segle XX s'havia parlat de refugiats, però no fou fins a finals de segle que sorgí una nova figura difusa en el seu perfil, la qual exemplifica els drames humans dels conflictes actuals. Crisis internes de civils contra civils, sense treves ni regles, que obren nous interrogants a tot l'esforç internacional de prevenció de les guerres i per a la limitació dels seus efectes devastadors.

El conflicte a l'antiga Iugoslàvia provocà centenars de milers de refugiats; milers d'aquests van poder exiliar-se a diferents països d'Europa Occidental, principalment Alemanya, però les fronteres europees es van anar tancant progressivament a mesura que el conflicte s'allargava i s'estenia. Com a conseqüència, es produí un increment extraordinari del nombre de desplaçats interns, sobretot a Bòsnia i Hercegovina i Croàcia. Durant aquells anys, Europa va mantenir una política respecte als refugiats de no allunyar dels seus llocs d'origen i de protecció en el propi territori. Els efectes, però, es van poder veure a Srebrenica i a altres ciutats "protegides".

Els desplaçats interns són "totes aquelles persones o grups de persones que han hagut de fugir dels seus llocs de naixement o de residència habitual com a resultat o per tal d'evitar els efectes d'un conflicte armat, situacions de violència generalitzada, violacions dels drets humans, desastres naturals o provocats per l'acció humana i que no han creuat una frontera reconeguda internacionalment" (OCHA, ONU). Es tracta d'una definició semblant a la de refugiats, com a víctima d'una persecució, però en el cas del desplaçat intern el tret característic és que no ha creuat la frontera del seu propi país. Aquest és l'element constitutiu del desplaçament intern i el que li dona la seva especificitat. Suposa l'origen de tota la seva problemàtica.

10 principals països amb persones desplaçades (IDP)

Sota la protecció de l'ACNUR (gener 2003)		Segons estimacions US Committee for Refugees (desembre 2002)	
País	IDP	País	IDP
Colòmbia	950.000	Sudan	4.000.000
Afganistan	665.000	R.D. Congo	2.000.000-3.500.000
Azerbaidjan	577.000	Colòmbia	2.500.000
Sri Lanka	447.000	Uganda	600.000-700.000
Federació Russa	371.000	Angola	2.000.000-3.500.000
Bòsnia i Hercegovina	367.000	Iraq	1.100.000
Libèria	304.000	Jordània	800.000
Sèrbia i Montenegro	262.000	Índia	600.000
Geòrgia	262.000	Myanmar	600.000-1.000.000
Angola	189.000	Indonèsia	600.000-1.000.000
TOTAL	5.777.200	TOTAL	21.800.000

► Refugees by numbers. Edition 2003. UNHCR, Ginebra
World Refugee Survey. US Committee for Refugees. Diversos anys

... al 2004 ► Si Srebrenica, el 1995, va posar a l'agenda internacional la qüestió dels desplaçats interns, tot i no ser un fenomen nou –Afganistan, Rwanda, Azerbaidjan, Colòmbia i tants d'altres països ja el coneixien des de feia temps–, la crisi de Darfur al Sudan el setembre del 2004 n'és un nou exemple.

Es parla de més de 20 milions de desplaçats interns arreu del món, tot i que les xifres no poden ser més que aproximacions, ja que no hi ha un organisme internacional amb competència sobre el desplaçament intern, i el mateix caràcter de fenomen intern fa que molts estats neguin, amaguin o emmascarin aquesta realitat sota argumentacions com la lliure circulació dels seus habitants o la migració de les zones rurals a les urbanes. L'element clau del desplaçament intern és el seu caràcter forçós i amb un component de violència. Els mateixos estats molts cops oculten la realitat i impedeixen l'accés a les institucions internacionals d'ajuda o supervisió, d'ONG o fins i tot de periodistes: així eviten qualsevol testimoni d'allò que es vol ocultar.

L'actitud dels estats, però, no és uniforme. Tal com passa en les grans crisis de refugiats, en el cas dels desplaçats interns es pot donar tant l'actitud hostil, directament persecutòria d'estats contra la seva pròpia població o part de la mateixa, com també la persecució per part d'elements aliens al Govern, com poden ser grups paramilitars o guerrillers. El fet substancial és el mateix: la persecució contra les persones amb el resultat del seu desplaçament forçós dins del territori. El fet de no ser l'Estat l'agent perseguidor no altera la gravetat de la qüestió, ni que les persones desplaçades no necessitin protecció. En moltes ocasions el paper de l'Estat no és el d'executor de la persecució, fet que origina crítiques internacionals, amenaces de bloquejos i inconvenients diplomàtics, sinó que és el de còmplice d'aquestes persecucions, en instigar part de la població contra una altra i armar grups paramilitars o tolerar les seves actuacions, al mateix temps que desprotegeix les víctimes, actua arbitràriament, no garanteix els seus drets, retira les forces armades del lloc en conflicte i, per tant, deixa el terreny lliure a tota mena d'atrocitats. Un ventall no gaire subtil per amagar les responsabilitats.

Els següents exemples de diferents països il·lustren tota la gradació de l'actitud de l'Estat enfront del desplaçament intern:

Afganistan ► Anys enrere la desmembració de l'Estat va deixar indefensos els seus habitants davant els senyors de la guerra. L'extensió de la guerra a un o altre lloc del país va provocar el desplaçament de milions d'afganesos que cercaven un lloc segur. D'un Estat inexistent poc se'n pot esperar, i la seva responsabilitat es dilueix si tenim en compte les invasions sofertes els darrers 25 anys.

Bòsnia i Hercegovina ► La realitat és ben diferent: el Govern volia protegir els seus habitants, desplaçats interns a causa de la intervenció de l'exèrcit serbi. Tot i posar sota protecció internacional alguna de les seves ciutats, no es van poder evitar les massacres i nous desplaçaments. En aquest cas l'Estat s'oposa totalment al desplaçament.

Sudan ► Segons les denúncies internacionals, l'Estat és instigador directe del desplaçament de la població de Darfur dintre de les pròpies fronteres del Sudan i, en alguns casos, creuen, fins i tot, la línia del Txad.

Colòmbia ► L'actuació de l'Estat, en el reconeixement de la situació dels desplaçats interns, ha anat evolucionat durant els anys de conflicte. D'una banda, per incapacitat o per una certa complicitat ha deixat fer a grups que han provocat els gairebé dos milions de desplaçats interns; i, de l'altra, no ha estat capaç d'aturar grups paramilitars o guerrillers que han originat un gran nombre de víctimes i desplaçats. Però al mateix temps ha reconegut els drets dels desplaçats com a ciutadans colombians i ha permès l'accés i l'ajuda d'organismes internacionals. La interpretació d'aquesta actuació ha estat dispar, des d'aquells que hi veuen una actitud còmplice i cínica fins als que la justifiquen com a preocupada i humanitària.

Federació Russa ► Hi hauria diversos exemples, però potser el més punyent és el de Txetxènia, amb centenars de milers de desplaçats, principalment a les repúbliques veïnes, enmig del secretisme i ocultació de la realitat sota l'argument que es tracta d'una qüestió interna i de la lluita contra el terrorisme.

R. D. del Congo ► Es calcula que hi ha gairebé dos milions de desplaçats interns, víctimes de diferents conflictes ètnics o d'interessos econòmics aliens, interessats en l'ocupació de determinades zones per les riqueses que hi contenen. El paper de l'Estat sembla aliar-se als interessos particulars, més que als del conjunt dels seus pobles.

La resposta internacional ► Mentre que davant la problemàtica dels refugiats les Nacions Unides van crear l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR) amb la missió de la protecció jurídica i l'assistència humanitària als refugiats –aquesta agència actua en multitud de situacions conflictives, però a l'emparrat internacional, i acudeix a la crida dels estats que acullen refugiats, i per tant té la possibilitat de desenvolupar les seves activitats–, respecte a la situació dels desplaçats interns la problemàtica esdevé molt més greu. No hi ha una normativa internacional que permeti una intervenció humanitària per als desplaçats interns, a diferència del que succeeix amb la

Convenció de Ginebra sobre l'Estatut dels Refugiats. No hi ha un organisme internacional d'assistència al desplaçat intern.

En ocasions l'ACNUR ha intervingut quan, de fet, la situació entre refugiats i desplaçats s'ha confós, com en el cas de grans catàstrofes com sequeres, o quan els retornats a un país i desplaçats interns del mateix coincideixen en una àrea pacificada.

La intervenció sempre ha comptat amb l'acceptació de l'Estat implicat i amb el beneplàcit de les Nacions Unides. Però no sempre és així, de fet és excepcional i l'ACNUR en aquests casos rarament pot complir plenament els seus objectius de protecció. La diversitat de les situacions que hem assenyalat ja ens indica per on van les dificultats i amb què ens podem trobar: des de la impossibilitat de qualsevol presència internacional, fins a la inviabilitat d'una intervenció real i efectiva.

A Bòsnia i Hercegovina l'ACNUR va assistir als desplaçats interns des del primer moment, i fins i tot aquest fet va provocar l'absurda controvèrsia de si l'ACNUR col·laborava amb la neteja ètnica en ajudar al desplaçament i completar la feina de les forces sèrbies. Aquestes són polèmiques absurdes i més quan moren milers de persones, però posen de manifest les grans dificultats de la intervenció internacional, com també els límits de la protecció humanitària si una de les parts no accepta la mediació internacional. L'acció humanitària ajuda les víctimes, però no restitueix els seus drets, i suposa una part important, però només una part, del que hauria de ser una acció internacional. No es pot utilitzar l'acció humanitària com el subterfugi per evitar una política que permeti restaurar els drets violats dels refugiats o desplaçats.

A l'extrem oposat trobem el cas de Txetxènia, on no hi ha la mínima presència d'observadors internacionals, fet que fa témer el pitjor per a la seva població, com un lamentable recordatori de les deportacions de la població txetxena en temps de Stalin (també es van produir massius desplaçaments interns, tot i les grans distàncies).

Al Sudan aquesta presència d'organismes internacionals s'està negociant, i s'ha convertit en un estira i arronsa que despista l'atenció del focus del conflicte i la trasllada de Darfur a la capital del país. A més, s'utilitza l'autorització d'intervenció de l'ACNUR com a una eina de propaganda, com si el problema de fons fos aquest i no l'existència de milers de refugiats i desplaçats que es troben en greu perill.

Més enllà dels exemples històrics que podríem trobar, els desplaçaments interns han sofert un fort increment els darrers anys. Hi ha un conjunt de factors que explica aquesta realitat:

1. *Les anomenades guerres de baixa intensitat.* Moltes vegades es tracta de conflictes enquistats, de llarga durada i que afecten sobretot la població civil, que es veu obligada a fugir de les zones de conflicte en successives ocasions, a mesura que el conflicte s'estén o arriba a noves àrees. El desplaçament forçat porta a la població a llocs cada vegada més allunyats de seu origen i, per tant, aquesta té menys possibilitats de saber què passa en el lloc de partida i d'intentar un hipotètic retorn. Allò que es preveia com a un moviment de curta durada i petita distància, s'acaba convertint en un exili perllongat i llunyà.

2. *Els interessos econòmics de grans empreses multinacionals,* que exploten matèries primeres i aconseguen importants concessions de terrenys per a l'explotació petrolera, minera o agrícola. Això ha provocat el desplaçament de milers de persones del seu lloc de residència i el canvi del seu mode de vida tradicional, com també la manca de respecte dels seus drets i de participació en els beneficis assolits per l'explotació dels recursos del seu territori.

3. *El tancament de fronteres.* Com a conseqüència dels moviments de població d'un determinat país, els estats veïns afectats per la possible arribada de desplaçats/refugiats tanquen les fronteres, ja que, per la durada del conflicte i la manca d'implicació internacional en la seva resolució, preveuen que el problema els acabarà afectant.

Tanmateix, és un fet reiteratiu que a diferents països africans la presència de refugiats desnivelli un ja de per sí precari equilibri ètnic. Per tant, els governs, temorosos que els refugiats portin més conflictivitat, tanquen les fronteres.

En moltes ocasions, el tancament dels refugiats en camps ad hoc obeeix a aquesta mateixa lògica: evitar qualsevol mena de contacte i "contagi" a la població local. La frontera tancada atura l'èxode, i els fugitius es converteixen en desplaçats interns, els quals poden trobar-se a mercè de les forces que els persegueixen i amb una barrera infranquejable. En aquests indrets fronterers es produeixen freqüents ràtzies d'exèrcits o d'elements armats que provoquen incidents continus que porten més inseguretat i temor. Aleshores, l'accés dels organismes internacionals encara es complica més, amb acusacions de posicionar-se a favor d'uns o d'altres.

4. *La incapacitat o el desinterès de la comunitat internacional per implicar-se en determinats conflictes, tot i la seva responsabilitat històrica.* Aquest és el cas dels països que, dècades enrere, havien estat metròpolis colonials o dels importants interessos econòmics de les seves empreses que hi són presents, els quals constitueixen una part no menyspreable de la problemàtica. La manca d'instruments i organismes internacionals amb una

competència clara en aquesta matèria justifica la inacció i, al mateix temps, acaba donant la raó a la política dels estats veïns de tancament de fronteres, ja que es tem l'extensió del conflicte però no es percep cap via ràpida de solució. En tractar-se, la major part de les vegades, de conflictes de "baixa intensitat", tampoc no es crea una opinió pública internacional conscient que forci un canvi d'actitud dels estats implicats.

5. Finalment, la política d'asil, com l'espanyola, tampoc contribueix a millorar la situació, ja que, en resolucions que deneguen peticions d'asil a sol·licitants de refugi, s'eludeix la possibilitat de les persones afectades a cercar protecció en un altre indret del seu propi estat, allunyat del lloc on es va produir el fet que provoca l'exili. Sens dubte, aquest tipus de política pot resultar dissuasòria, però acaba afectant el nombre de desplaçats interns, agreuja les dificultats dels països d'origen i no garanteix la seguretat de les persones afectades.

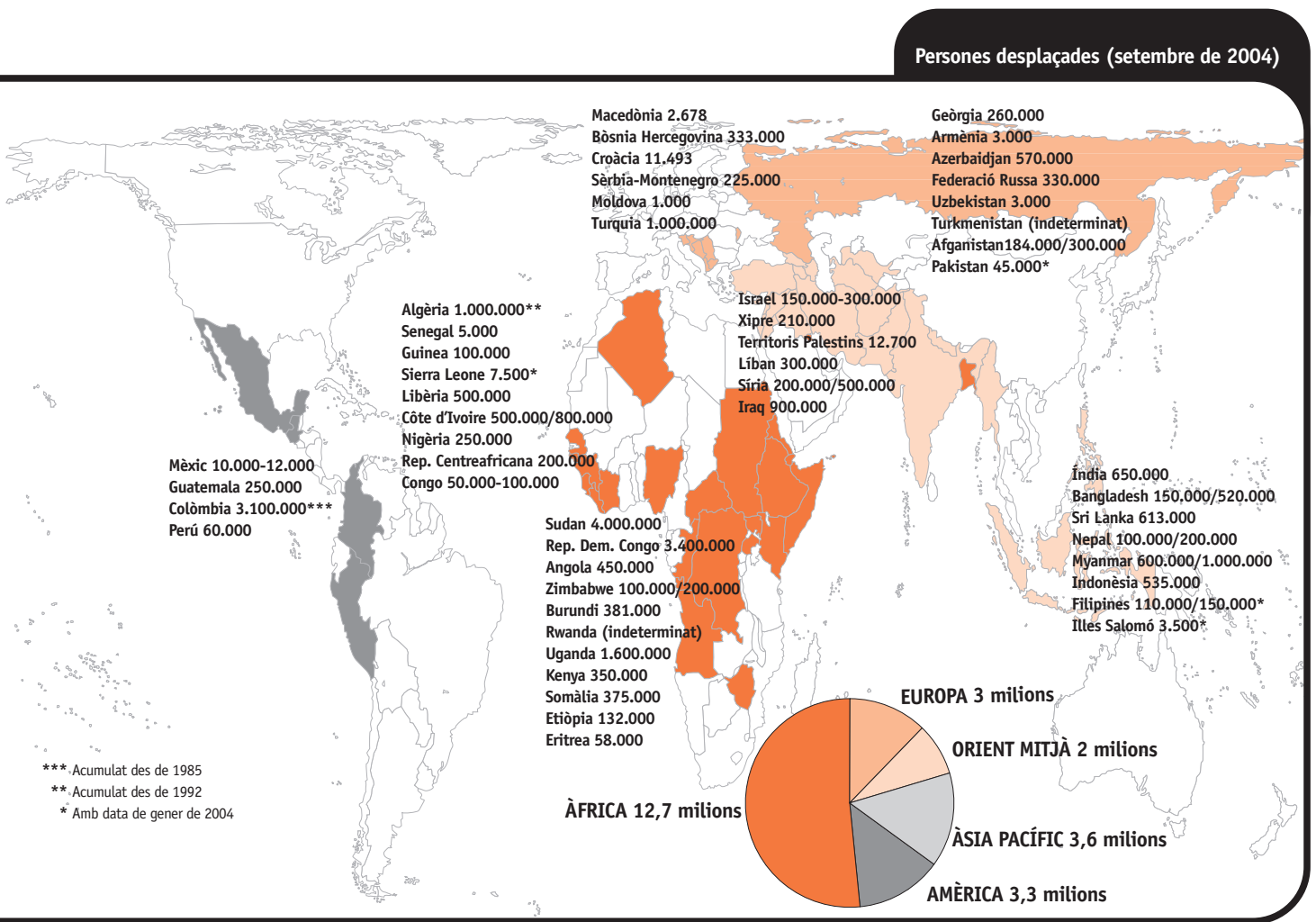
...I ara què ▶ La situació dels refugiats i desplaçats interns suposa una catàstrofe per a la humanitat, ja que afecta greument la vida del voltant de 50 milions de persones. És a dir, una de cada 130 persones s'ha vist obligada a abandonar la seva llar de manera forçosa i amb la incertesa de quin futur li espera. Com a membres d'aquesta humanitat, el fet no ens pot deixar indiferents i, com tantes vegades en la història, ens toca reflexionar, proposar i

actuar per a posar fi a aquests problemes. Tots, com a membres de la comunitat internacional, hi estem implicats; també en la recerca de les possibles solucions.

Moltes de les iniciatives polítiques i humanitàries han sorgit per donar resposta a les grans guerres del segle XX, guerres exteriors i de caràcter militar. Actualment, però, la majoria de conflictes són interns, protagonitzats per forces irregulars, i les víctimes són civils. Per això cal adaptar i trobar noves formes d'intervenció eficaces.

Hi ha sens dubte diferents mesures:

- ▶ La prevenció dels conflictes, amb la vigilància constant del respecte als drets humans individuals i col·lectius. Que qualsevol agent que pretengui violar aquests drets se senti vigilat, censurat i sancionat en allò que més el pugui interessar.
- ▶ La creació i l'impuls d'instruments jurídics internacionals, que regulin la intervenció en cas de violació d'aquests drets. El Tribunal Penal Internacional n'és un exemple.
- ▶ La creació d'un organisme nou, o l'ampliació de les competències i recursos de l'ACNUR, per poder intervenir en situacions de desplaçaments interns i oferir suport a les víctimes.
- ▶ La mediació internacional, que faciliti els processos de pau i reconciliació i, per tant, les possibilitats de retorn dels desplaçats a les seves comunitats d'origen amb l'ajuda i contribució exterior, i evitar així el perllongament de situacions conflictives.

DCIDOB 91.

Refugiats del segle XXI: noves formes de persecució.

**Noves formes de protecció estatut humanitari i altres.
Cristina J. Gortázar Rotaeché**

NOVES FORMES DE PROTECCIÓ

ESTATUT HUMANITARI I ALTRES

Cristina J. Gortázar Rotaeché Càtedra Jean Monnet. Professora Pròpia de la Universidad Pontificia Comillas de Madrid

Els refugiats: velles i noves realitats ▶

1. *Jean-Yves Carlier*¹ vol exemplificar l'ambivalència i complexitat del dret d'asil i les noves formes de protecció humanitària per mitjà de la trilogia de *Les Danaïdes* d'Èsquil². Efectivament, les filles de *Dànu* fugen per temor al matrimoni forçós al que volen sotmetre-les els fills d'Egipte i obtenen asil a Argos.

Traslladada la tragèdia grega als nostres dies, ens trobaríem davant d'un cas que seria considerat com una persecució privada, de manera que, probablement, a les *Danaïdes* els seria denegada la condició de refugiades i, per tant, la protecció de la Convenció de Ginebra. Seríem doncs, en el millor dels casos, davant d'un supòsit de protecció humanitària...

I bé, quina diferència hi ha entre la protecció que atorga als refugiats la Convenció de Ginebra sobre l'Estatut dels Refugiats i la resta de proteccions, més en particular, la que hem anomenat a Europa Protecció Subsidiària?

2. L'any 1951 s'adoptava a les Nacions Unides la Convenció de Ginebra sobre l'Estatut del Refugiat, que recull la primera i única definició del terme refugiat de caràcter general i àmbit universal³ actualment en vigor. El seu article primer es refereix al refugiat com la persona que "degut a fundats temors de ser perseguida per motius de raça, religió, nacionalitat, pertinença a determinat grup social o opinions polítiques, es trobi fora del país de la seva nacionalitat i no pugui o, per causa d'aquests temors, no vulgui acollir-se a la protecció d'aquest país; o que, en cas de no tenir nacionalitat i trobar-se, com a conseqüència d'aquests esdeveniments, fora del país on tenia abans la seva residència habitual, no pugui o, per causa d'aquests temors, no vulgui tornar-hi".

La Convenció de Ginebra protegeix, per tant, els estrangers o apàtrides que posseeixin un temor fundat de patir persecució al seu país d'origen o residència habitual (en el cas dels apàtrides), sempre que aquest temor fundat tingui un nexa amb la raça, la religió, la nacionalitat, la pertinença a un grup social o les opinions polítiques i que, com a conseqüència de tot plegat, sol·licitin protecció sense incórrer en cap de les clàusules de cessació o exclusió previstes⁴.

La inadequació de la Convenció de Ginebra a les noves necessitats de protecció ▶

3. Dues són les qüestions que potser han provocat més controvèrsia pel que fa a la interpretació de la definició de refugiat recollida a la Convenció de Ginebra.

D'una banda, l'agent que provoca el temor fundat de persecució. La protecció es refereix només a persecució procedent d'un agent oficial de l'Estat? També s'estén als supòsits en què el causant d'aquest temor fundat de persecució sigui un representant *de facto* de l'Estat? I si la persecució és aliena a l'Estat, però aquest la tolera? Per últim, s'han de considerar inclosos els casos en què la persecució està provocada per grups o persones particulars i l'Estat no les tolera, però és incapaç de contraatacar i oferir la protecció adequada?

Els especialistes en la matèria hem entès que es troben inclosos tots aquests supòsits — i la raó evident és que la Convenció no neix per castigar els estats, sinó per protegir els individus—, però la jurisprudència estatal no sempre ha compartit aquesta tesi. Com a màxim exponent de la discrepància en la matèria, la Cambra dels Lords va arribar a entendre que França i Alemanya no podien ser considerats *països segurs* —pel que fa a les garanties respecte a la no devolució al país de persecució— precisament per no incloure la persecució procedent d'agents no estatals dins de la protecció atorgada per la Convenció de Ginebra⁵.

D'altra banda, la "pertinença a un grup social determinat" ha donat lloc també a diferents postures en la jurisprudència i entre la doctrina científica. De vegades s'ha emprat per cobrir supòsits de temor de persecució per raó de sexe o per orientació sexual minoritària. Malgrat tot, aquesta interpretació tampoc no ha estat pacífica.

4. En qualsevol cas, fins i tot per als qui entenem que la Convenció de Ginebra sí inclou supòsits de persecució procedent d'agents no estatals i considerem que la persecució per raó de gènere o orientació sexual es troben emparades per la protecció de la Convenció de Ginebra, resulta evident que la Convenció no recull molts dels supòsits en els quals es troben els que hem anomenat "els nous refugiats". És a dir, aquelles persones que fugen de les conseqüències de les guerres i d'altres violacions flagrants dels drets humans més fonamentals: per exemple, el temor fundat a patir la pena capital o a ser sotmesos a tortura o altres tractaments o penes inhumanes o degradants.

És a dir: la millor de les interpretacions de la Convenció de Ginebra no impedeix que aquesta n'exclouï importants supòsits que, si bé en el moment en què es va adoptar no eren habituals, en l'actualitat són, indiscutiblement, dignes de rebre protecció internacional.

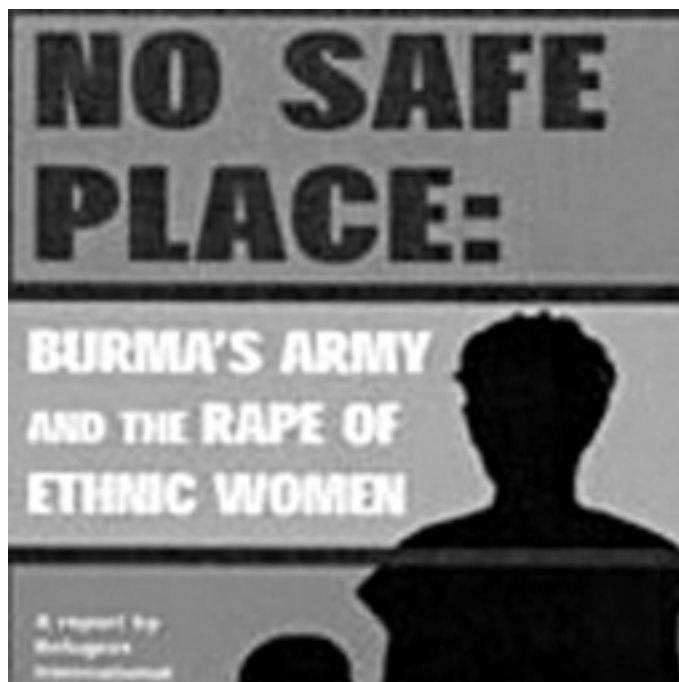
Els nous refugiats i la seva protecció a Europa ▶

5. En primer lloc, és imprescindible reconèixer que, mentre altres convenis d'àmbit regional posteriors al text ginebrí han sabut recollir definicions de refugiat més adaptades a les circumstàncies actuals del refugi⁶, la resposta dels estats europeus davant del fenomen dels denominats *nous refugiats* no ha estat unívoca. Amb tot, és necessari esmentar el Conveni Europeu de Drets Humans, el qual, encara que no recull el dret d'asil en el seu articulat, conté disposicions que han estat emprades per defensar alguns drets dels sol·licitants d'asil i els refugiats. Així, el Tribunal Europeu de Drets Humans ha desenvolupat una important jurisprudència al respecte⁷, fet que ha tingut com a conseqüència indubtable que, en començar les institucions de la Unió Europea a discutir un concepte de protecció internacional que fos capaç de superar l'obsolescència de la Convenció de Ginebra, la jurisprudència de l'esmentat Tribunal acomplirà un important protagonisme.

6. La protecció dels *nous refugiats* a Europa comença un important procés d'harmonització quan entra en vigor, l'any 1999, el Tractat d'Amsterdam i afegeix al Tractat constitutiu de la Comunitat Europea (CE) un nou Títol sobre "Visats, asil, immigració i altres polítiques relacionades amb la lliure circulació de persones".

A partir de llavors comença dins de les institucions comunitàries la gestació de normes mínimes comunes sobre immigració i asil, fonamentalment Reglaments i Directives. En el cas de les normes mínimes sobre asil, el mateix text del Tractat de la CE emfatitza que s'adoptaran "d'acord amb la Convenció de Ginebra i el seu Protocol Addicional, així com amb d'altres tractats pertinents".

D'entre tots els Reglaments i Directives adoptats en virtut del Títol IV del Tractat CE en els darrers cinc anys, la norma més rellevant sobre asil és sens dubte la *Directiva del Consell per la qual s'estableixen normes mínimes sobre els requisits i l'estatut al que poden optar els ciutadans de països tercers i persones apàtrides per ser refugiats o beneficiaris d'un altre tipus de protecció internacional*⁸.

• ACNUR

En aquesta norma, les institucions comunitàries han decidit tractar en una mateixa normativa el concepte i estatut de refugiat segons la Convenció de Ginebra i el nou concepte i estatut de protecció subsidiària que s'atorgarà en supòsits que, si bé no entren dins de l'àmbit d'aplicació de la Convenció, precisen, no obstant, de protecció internacional.

7. La Directiva entra en vigor el 20 d'octubre de 2004 i el període de transposició perquè els Estats Part adoptin les disposicions legals, reglamentàries i administratives per poder complir-la es perllongarà fins al 10 d'octubre de 2006. El Regne Unit i Irlanda han notificat el seu desig de participar en l'adopció i aplicació de la Directiva; Dinamarca, en canvi, no ha acceptat participar-hi i, per tant, no estarà obligada a la seva aplicació⁹.

La Directiva reproduceix la definició de refugiat de la Convenció de Ginebra a la qual ens hem referit *supra*. Pel que fa a les persones amb dret a protecció subsidiària, recull la següent definició: "Nacional d'un tercer país o apàtrida que no reuneix els requisits per ser refugiat, però respecte del qual es donin motius fundats per creure que, si tornés al seu país d'origen o, en el cas d'un apàtrida al país de la seva anterior residència habitual, s'enfrontaria a un risc real de patir algun dels danys greus definits a l'article 15, i al que no s'apliquen els apartats 1 i 2 de l'article 17, i que no pot o, per causa d'aquest risc, no vol acollir-se a la protecció d'aquest país".

Cal observar que mentre que respecte del refugiat l'expressió utilitzada per la Convenció de Ginebra i per la nova Directiva comunitària és la persona que "degut a temors fundats de ser perseguit" per la seva "raça, religió, nacionalitat, pertinença a grup social o opinions polítiques"¹⁰, la protecció subsidiària es refereix a aquella persona respecte de la qual es donin motius fundats per creure que s'enfrontaria a un risc real de patir algun dels (següents) danys greus: "a) la con-

demna a la pena de mort o la seva execució, o b) la tortura o les penes i tractaments inhumans o degradants d'un sol·licitant en el seu país d'origen, o c) les amenaces greus o individuals contra la vida o la integritat física d'un civil motivades per una violència indiscriminada en situacions de conflicte armat internacional o intern"¹¹.

8. Pel que fa a les diferents interpretacions que s'han fet a Europa respecte a l'àmbit d'aplicació de la Convenció de Ginebra a les quals ens hem referit anteriorment, la Directiva realitza importants aportacions. Aclareix quins són agents de persecució (article 6); defineix en què consisteixen els actes de persecució (article 9) i n'explica cadascun dels cinc motius (article 10).

Per això, no hi ha dubte que seran agents de persecució (o causants de danys greus, per als supòsits de protecció subsidiària) els agents no estatals si pot demostrar-se que l'Estat o els partits o organitzacions que controlen l'Estat —incloses les organitzacions internacionals— no volen o no poden proporcionar la protecció contra la persecució (o els danys greus soferts per als supòsits de protecció subsidiària).

A més, en relació amb els motius de persecució, la Directiva especifica en què consisteix la pertinença a determinat grup social, entre altres aclariments en una disposició s'esmenta: "En funció de les circumstàncies imperants en el país d'origen, podria incloure's en el concepte de determinat grup social basat en una característica comuna d'orientació sexual. No es podrà entendre l'orientació sexual en un sentit que comporti actes considerats delictius per la legislació nacional dels Estats membres. Podran tenir-se en compte aspectes relacionats amb el sexe de les persones sense que per ells mateixos puguin donar lloc a la presumpció d'aplicabilitat del present article".

9. Tot això suposa un avenç pel que fa a la interpretació harmònica del concepte i l'estatut de refugiat a Europa; implica que se superen de manera definitiva situacions tan desconcertants com la del cas *ex parte Adan & others* que hem esmentat *supra*. També implica que Europa garantirà com a molt tard l'any 2006 un estatut internacional de protecció als qui fugin de la guerra, de la pena capital, de la tortura o d'altres tractaments inhumans o degradants.

Amb tot, els que hem pogut seguir les diferents versions de la present Directiva hem pogut comprovar fins a quin punt dins de la UE s'han anat rebaixant les disposicions més progressistes des del punt de vista dels drets humans¹², de manera que ha quedat patent un talant que sembla contradictori amb la lletra del Preàmbul del Tractat Constitucional, en el qual es recorda que Europa és un "continent portador de civilització dels valors que sustenten l'humanisme: la igualtat de les persones, la llibertat i el respecte a la raó", i emfatitza "el lloc primordial de la persona i dels seus drets inviolables i inalienables". ■

Notes ▶

1. Malgrat tot, el fills d'Egipte acabarien raptant les *Danaïdes* i duent a terme el seu matrimoni forçós amb elles. Les filles de *Dànu*, com a venjança, matarien els seus respectius marits durant la nit de noces, excepte *Hipermestra*, la qual estimaria el seu espòs *Linceo* per haver-la respectat... Segons un dels mites sobre el naixement d'Europa, aquesta seria filla d'aquest amor... Es podria dir que Europa sobreviu a la violació del dret d'asil? Cartier, J.-Y. "Le développement d'une politique commune en matière d'asile". A: Dias Urbano de Sousa, C.; De Bruycker, P. et al. *L'urgence d'une politique européenne d'asile*. Brussel·les: Bruylant, 2004. P. 1.

2. Com és sabut, de la trilogia formada per *Suplicants*, *Egipcis* i *Danaïdes*, només es conserva la primera peça. Vid. Esquilo. *Tragedias Completas*. Ed. Alsina Clota, J. Càtedra Letras Uniersales, 1993. P. 153-207.

3. Salvades les restriccions que va eliminar el Protocol Addicional a la Convenció de Ginebra, firmat a Nova York el 1967.

4. Constitueixen causes d'exclusió: haver comès crims de guerra o genocidi, actes contraris als principis i propòsits de la Carta de les Nacions Unides o un greu delictiu comú fora del país de refugi. Les causes de cessació estan relacionades amb el canvi de circumstàncies en el país d'origen, el qual deixa de ser una amenaça per al refugiat.

5. *The Queen v. The Secretary of the State for the Home Department (Ex parte Adan & others)* Cambra dels Lords, 19 de desembre de 2000. En aquest assumpte, una somali, un algerià i un nacional de Sri Lanka, que havien passat per França —un d'ells— o demanat asil a Alemanya —els altres dos— sol·liciten protecció al Regne Unit per considerar que França i Alemanya no els protegeixen contra la devolució al país de persecució, ja que interpreten la Convenció de Ginebra exclouent la persecució quan aquesta procedeix d'agents no estatals. El Tribunal d'Apel·lació anglès entén que, efectivament, França i Alemanya no són països segurs, ja que no fan una interpretació "adequada" de la Convenció de Ginebra en cloure la protecció procedent d'agents no estatals i que, per aquest motiu, no procedeix aplicar el Conveni de Dublín sobre el repartiment de responsabilitat en l'examen de les sol·licituds d'asil presentades als Estats membres de la Unió Europea. Així ho confirma la Cambra dels Lords. Vid. Goodwin Gill, G. "The margin of interpretation: different or disparate?". *International Journal of Refugee Law*. Vol 11. Núm. 4. 1999. P. 730-737.

6. La Convenció de l'Organització per a la Unitat Africana (OUA) sobre Aspectes Específics dels Problemes dels Refugiats a Àfrica, firmada a Addis-Abeba el 1969, a més de recollir els criteris que defineixen el refugiat a la Convenció de Ginebra de 1951, afegeix: "El terme refugiat s'aplicarà també a qualsevol persona que, per causa d'agressió estrangera, ocupació, dominació estrangera o fets que perjudiquen greument l'ordre públic, tant a una part com a la totalitat del seu país d'origen o nacionalitat, es veïés obligada a deixar el seu lloc de residència habitual, per buscar refugi a un altre lloc fora del seu país d'origen o nacionalitat".

En l'àmbit iberoamericà, la definició de refugiat és adoptada l'any 1984, per mitjà de l'anomenada "Declaració de Cartagena". A més dels refugiats descrits a la Convenció de Ginebra, la Declaració inclou: "(...) les persones que han fugit dels seus països perquè les seves vides, la seva seguretat o la seva llibertat han estat amenaçades per la violència generalitzada, l'agressió estrangera, els conflictes interns, la violació massiva dels drets humans o altres circumstàncies que hagin alterat greument l'ordre públic".

7. Es tracta d'una protecció "de rebot" (*protection par ricochet*). Així, entre altres, Chueca Sancho, A. G. *La expulsión de extranjeros en la Convención Europea de los Derechos Humanos*. Zaragoza, 1998. P.32.

8. Directiva de 29 d'abril de 2004. L 304/23. DOCE 30 de setembre de 2004.

9. En virtut dels Protocols sobre la posició del Regne Unit i Irlanda, d'una banda, i sobre la posició de Dinamarca, d'altra banda, annexos al Tractat de la Unió Europea i al Tractat constitutiu de la Comunitat Europea. El Regne Unit va notificar el seu *opting in* per carta de 28 de gener de 2002 i Irlanda per carta de 13 de febrer de 2002.

10. Article 1(a) 2 de la Convenció de Ginebra.

11. Article 15 de la Directiva.

12. Recordem que el Projecte de Directiva en la seva versió anterior recollia en el seu article 12 sobre motius de persecució: "el concepte de grup social inclourà un grup que pugui definir-se en funció de certes característiques fonamentals, com l'orientació sexual, l'edat i el sexe

DCIDOB 91.

Refugiats del segle XXI: noves formes de persecució.

Glossari.

GLOSSARI ►

APÀTRIDES ►

Són les persones que no són reconegudes com a ciutadanes per cap Estat, i per aquesta raó tenen un accés molt restringit a la protecció nacional o internacional, i a drets bàsics com la salut o l'educació. La Convenció de 1961 sobre la Reducció de l'apatrídia manifesta que cap persona no pot ser privada de la seva nacionalitat per raons de raça, ètnia, religió o política. Només 19 estats estan adherits a aquesta Convenció, ja que la regulació de la nacionalitat és un element que forma part de les potestats sobiranes dels estats.

ASIL ►

El Tesauro Internacional de terminologia sobre refugiats defineix l'asil com la protecció atorgada, en el seu territori, per un Estat davant l'exercici de la jurisdicció de l'Estat d'origen; es basa en el principi de la no devolució i es caracteritza pel compliment dels drets internacionals reconeguts als refugiats. En general, s'atorga sense límit de temps. L'atorgament de l'asil està regulada pel dret intern, i els estats signataris de la Convenció de Ginebra han de garantir la seva concessió a les persones que s'identifiquen amb la definició de refugiat inclosa en la mateixa, i que complementa el Protocol de Nova York.

L'asil és la forma de protecció de refugiats per excel·lència, i la seva concessió proporciona seguretat i accés a diferents drets a aquelles persones que han deixat els seus països d'origen per temors fonamentats de persecució o perill.

IMMIGRANTS ►

Tot i que en moltes ocasions la distinció pot ser difícil d'establir, es considera que el migrant (econòmic) abandona el seu país d'origen voluntàriament, amb l'objectiu d'aconseguir una vida millor. Per a un refugiat, la fugida del seu país d'origen no ve determinada per causes econòmiques, sinó que prima la necessitat de trobar seguretat. En general, els emigrants acostumen a gaudir de la protecció del Govern del seu país d'origen, mentre no passa el mateix en el cas dels refugiats.

MENORS NO ACOMPANYATS ►

Un menor no acompanyat és aquella persona que no ha arribat a la majoria d'edat i que no està acompanyada (o ha estat separada en el cas dels èxodes de refugiats) pels seus pares o per alguna persona que, per llei o ús, es pugui responsabilitzar del menor. Segons l'ACNUR, entre el 2% i el 5% de la població refugiada són menors no acompanyats, si bé les xifres varien substancialment entre diferents situacions d'èxodes de refugiats.

MIGRACIONS FORÇOSES ►

Són les migracions del lloc o país de residència que es produeixen de manera diferent a una decisió voluntària de la persona o grup migrant, a causa de l'existència d'elements de coerció de naturalesa diferent. Les migracions forçades poden

ser induïdes per conflictes (guerra civil, violència generalitzada, persecució, etc.), pel desenvolupament (infraestructures de gran escala; desforestació, etc.) o per desastres naturals o provocats per l'home. Segons aquesta tipologia, es poden distingir diferents tipus de migrants forçats: refugiat, sol·licitant d'asil, persones desplaçades internament (IDP) i refugiats/desplaçats ambientals.

MINORIES SEXUALS ►

La persecució per raó de l'orientació sexual o la identitat de gènere no estan contemplades específicament en la Convenció de Ginebra de 1951, encara que el tema ja va estar present durant el procés d'elaboració de la Convenció.

Actualment, es considera que els homosexuals poden ser reconeguts com a refugiats en base a la persecució per raó de pertinença a un determinat grup social, que sí contempla la Convenció de Ginebra. L'ACNUR ha expressat la seva determinació perquè les persones que són víctimes d'atacs, violacions dels drets humans o de discriminacions a causa de la seva homosexualitat, i els seus governs no poden o no volen protegir, siguin reconegudes com a refugiats.

Quan es parla de sol·licitants d'asil per raó d'orientació sexual o identitat de gènere, es fa referència als grups LGBT: lesbianes, gais, bisexuals i transsexuals.

MUTILACIÓ GENITAL FEMENINA ►

Al seguit de motius que poden al·legar-se per obtenir la condició de refugiat, l'ACNUR considera que una persona que fuig d'una discriminació severa o un tracte inhumà per rebutjar l'acceptació d'estrictes codis socials, té dret a què pugui considerar-se la possibilitat d'atorgar-li la condició de refugiada. Al 1984, el Parlament Europeu va expressar aquesta mateixa postura, entenent que les dones que corren perill perquè han transgredit les normes socials, haurien de ser considerades un grup social especial en la determinació de la l'estatut de refugiat. Canadà, Estats Units i França han reconegut oficialment la mutilació genital femenina com una forma de persecució, mentre que altres països europeus també contempen la possibilitat d'atorgar la condició de refugiades a aquelles dones que temen la persecució en els seus països d'origen perquè rebutgen la mutilació genital de les seves filles.

PERSECUCIÓ ►

La persecució podria incloure's en la definició amplia de violacions dels drets humans, però és un terme bàsic en la definició de refugiat i per la determinació de la condició de refugiat. En aquest context, la persecució pot esdevenir-se per opinions polítiques, per raó d'ètnia, per motius religiosos o per la pertinença a determinats grups socials.

El terme es relaciona amb els **agents de persecució**. Aquesta definició engloba les persones o grups directament responsables d'amençar o provocar danys que obliguen a la gent a

abandonar els seus llocs de residència. Els agents de persecució poden actuar amb l'aprovació expressa o tàcita de les autoritats estatals. Amb instruments com la Convenció de l'Organització per a la Unitat Africana (OUA) de 1969, queda patent que l'origen de la persecució no hauria de ser el factor decisiu per determinar si a una persona se li pot atorgar la condició de refugiat, sinó que la importància ha de radicar en si la persona mereix protecció internacional perquè el seu país d'origen no garanteix la seva seguretat.

PERSONES DESPLAÇADES INTERNAMENT (IDP) ▶ Des dels anys setanta, aquest concepte s'usa per designar a totes les persones que necessiten protecció internacional i fugen dels seus llocs de residència per la mateixa raó que els refugiats, però romanen en el territori del seu país i, per tant, no han creuat una frontera internacionalment reconeguda.

Els desplaçats interns segueixen estant subjectes a les lleis del seu Govern, que en moltes ocasions prefereix que les organitzacions internacionals no intervinguin en l'assistència dels desplaçats interns, els quals continuen sent vulnerables a la violència i la persecució. Actualment existeix un debat sobre com es podrien protegir millor les persones desplaçades i qui hauria de ser l'encarregat de fer-ho. Es considera que actualment al món hi ha entre 20 i 25 milions de desplaçats interns, i malgrat que la seva protecció no està en el mandat original d'ACNUR, aquesta organització n'assisteix uns 4,5 milions per mandat del Secretari General o l'Assemblea General de Nacions Unides.

PRINCIPI DE NO-DEVOLUCIÓ (NON-REFOULEMENT) ▶

Aquest principi bàsic en la protecció dels refugiats està recollit en l'article 33 de la Convenció de 1951, i estableix que cap persona refugiada podrà ser retornada a un país on la seva vida o la seva llibertat puguin estar en perill.

PROTECCIÓ INTERNACIONAL ▶

En condicions normals, els governs garanteixen als seus ciutadans el respecte als seus drets bàsics i a la seva seguretat. En el cas dels refugiats, però, el país d'origen no vol o no pot garantir aquests drets. Per aquesta raó, la comunitat internacional ha encarregat a l'ACNUR que ajudi els estats d'asil a garantir la protecció i assistència dels refugiats en aquests països de destí.

Malgrat que els estats no estan obligats a concedir l'estatut de refugiat, amb l'adhesió a la Convenció de Ginebra estan obligats a no expulsar ni retornar als refugiats o sol·licitants d'asil a cap país on la seva vida o seguretat puguin córrer perill. També estan obligats a garantir als refugiats i sol·licitants d'asil uns drets bàsics mínims, i a col·laborar amb l'ACNUR.

PROTECCIÓ TEMPORAL ▶

Normalment, la protecció temporal és atorgada pel país de refugi davant d'èxodes massius de refugiats, provocats per conflictes generalitzats en un país o regió o violacions generalitzades de drets humans. Malgrat la seva temporalitat, reconeix

el principi de no-devolució i garanteix certs drets bàsics als refugiats que esperen una solució perdurable.

La figura de la protecció temporal va ser abastament utilitzada pels països de la Unió Europea davant de la crisi de refugiats que va provocar el conflicte a l'antiga Iugoslàvia. Després d'un període de temps raonat, l'ACNUR recomana que la protecció temporal desaparegui, i que a la persona que en gaudeix se li atorgui la condició de refugiat si no es pot retornar al país d'origen o es faciliti el retorn voluntari si les condicions de seguretat així ho permeten.

REFUGIAT/DA ▶ El terme refugiat té una llarga tradició històrica, però és a partir de la Convenció de Ginebra de 1951 sobre l'Estatut dels Refugiats que s'estableix una definició lligada a determinats drets. Segons la Convenció de 1951, un refugiat és una persona que es troba fora del seu país de nacionalitat "...a causa de fonamentats temors de ser perseguida per motius de raça, religió, nacionalitat, pertinença a un determinat grup social o opinions polítiques...". Altres declaracions han anat afegint motius per poder determinar la condició de refugiat, com l'existència de conflictes armats o les violacions de drets humans en el país de residència.

El nombre global de refugiats ha anat creixent en les últimes dècades, i ha passat dels 2,4 milions de 1975 als 14,9 milions de 1990. La fi de la Guerra Freda va comportar uns moviments de persones que van fer augmentar la xifra a 18,2 milions el 1993. Actualment, els refugiats sota protecció de l'ACNUR, la majoria dels quals es troben en els països més pobres d'Àsia i Àfrica, són uns 10 milions, una de les xifres més baixes dels últims anys.

Hi ha diverses tipologies de refugiats, entre les quals destaquem els anomenats *refugiats en òrbita*, persones a les quals se'ls nega l'asil o no troben un Estat que vulgui examinar la seva sol·licitud, i són enviats d'un país a un altre a la recerca d'asil, tot i que no són retornats directament al país on poden patir persecució; i els *refugiats en trànsit*, aquells refugiats admesos temporalment en el territori d'un Estat sota la condició que seran reasentats en un tercer Estat. Altres definicions són els *refugiats segons la Convenció* (de 1951) o els *refugiats sota mandat* (l'ACNUR se'n fa responsable seguint resolucions específiques de l'Assemblea General).

REFUGIATS / DESPLAÇATS AMBIENTALS ▶ Generalment no creuen les fronteres del seu país, però els desplaçats per raons ambientals es veuen obligats a deixar el seu lloc de residència habitual a causa de desastres naturals sobtats i dràstics (inundacions, terratrèmols, etc.), desastres provocats pels canvis mediambientals (desforestació, desertificació, degradació del sòl, etc.) o per la intervenció humana (accidents industrials, radioactivitat, etc.). En ocasions, també s'inclouen en aquesta categoria els moviments de població provocats per canvis en l'entorn ocasionats pel desenvolupament, com pot ser la construcció de grans obres d'infraestructura (preses, aeroports, carreteres, etc.). Aquesta és una de les principals raons de molts fluxos de desplaçats de zones rurals i de minories ètniques i indígenes.

DCIDOB 91.

Refugiats del segle XXI: noves formes de persecució.

Documents rellevants.

DOCUMENTS RELLEVANTS ►

INTERNACIONALS

Convenció sobre l'Estatut dels Refugiats (1951) ►

La Convenció sobre l'Estatut dels Refugiats va ser adoptada a Ginebra el juliol de 1951, i va ser el primer instrument internacional que contemplava els aspectes més amplis de la vida dels refugiats. Detalla els drets fonamentals de tot refugiat, reconeix l'abast internacional del problema dels refugiats i afirma la necessitat de cooperació internacional per a la seva solució.

La Convenció defineix el que significa ser un refugiat, i en descriu els drets. La definició del terme refugiat va ser motiu de polèmica, ja que el fet que la Convenció establís noves obligacions vinculants segons el dret internacional feia que els estats fossin cautelosos a l'hora d'acordar la definició i les categories de refugiats pels quals estarien d'acord en assumir obligacions legals. Per arribar al consens, la definició va ser general i ja no es limitava, com havia passat en el període d'entreguerres, a grups nacionals específics. També va significar un canvi important el fet que el refugiat podia ser-ho a nivell individual, i no com a membre d'un grup com passava amb anterioritat.

La definició de la Convenció, inclosa en l'article 1, diu que refugiat és aquella persona que tingui "...fonamentats temors de ser perseguida per motius de raça, religió, nacionalitat, pertinença a determinat grup social o opinions polítiques, es trobi fora del seu país de nacionalitat i no pugui o, a causa d'aquests temors, no vulgui acollir-se a la protecció d'aquest país...". El debat encara es manté avui en dia, ja que es reconeix que la definició no cobreix tots els aspectes de les persecucions actuals, per la qual cosa s'han hagut d'anar desenvolupant fórmules com la protecció complementària que protegeixin i garanteixin uns mínims drets a aquelles persones que els estats no consideren "refugiats de la Convenció".

La Convenció assenyalava les obligacions dels estats que acullen als refugiats, d'entre les quals destaca la compresa en l'article 33 i que estipula que cap refugiat pot ser retornat al país d'on tem ser perseguit. Aquest punt és especialment important, perquè els estats que van participar en la redacció de la Convenció no volien reconèixer l'existència d'un dret d'asil incondicional i jurídicament vinculant. Per aquest motiu, no hi ha cap referència al 'dret d'asil' en la Convenció, però sí es garanteix el principi de *non-refoulement*, que significa que els estats no podran expulsar ni retornar un refugiat a un altre Estat on pugui patir persecució.

La Convenció va entrar en vigor l'abril de 1954, i a principis de 2004, l'havien ratificada 142 estats. Dels mateixos, Madagascar, Mònaco, Namíbia i St. Vincent i Grenadines només havien ratificat la Convenció.

Protocol sobre l'Estatut dels Refugiats (1967) ►

El Protocol de 1967 va ser adoptat a Nova York el 1967. És un instrument jurídic independent, encara que íntegrament relacionat, de la Convenció de 1951. L'adhesió al Protocol implica que els estats signataris acorden aplicar els articles 2 al 34 de la Convenció de 1951 a totes aquelles persones incloses en la defi-

nició de refugiat sense referència a cap limitació temporal o geogràfica.

Precisament la gran aportació del Protocol de 1967 és la superació de les limitacions temporals i geogràfiques de la Convenció de 1951, que en la definició de refugiat feia referència només als europeus que s'havien convertit en refugiats a causa dels "esdeveniments ocorreguts abans del 1 de gener de 1951". El Protocol va entrar en vigor el 4 d'octubre de 1967, i s'hi van adherir la majoria d'estats signataris de la Convenció de 1951.

A principis del 2004, 141 estats s'havien adherit al Protocol: Cap Verd, EUA i Veneçuela són els únics que havent signat el Protocol no han fet el mateix amb la Convenció.

Principis Rectors sobre el desplaçament intern (1998) ►

Aquests conjunt de 30 recomanacions per a la protecció dels desplaçats interns va ser adoptat per la Comissió de Drets Humans de Nacions Unides el 1998. Els Principis Rectors defineixen els drets i garanties necessaris per a la protecció de les persones contra els desplaçaments forçats, i per a la seva protecció i assistència durant el desplaçament i durant els processos de retorn, reassentament o reintegració.

Els Principis defineixen, en el punt 2, la figura del desplaçat intern com a aquella persona que s'ha vist forçada o obligada a fugir del seu lloc de residència habitual com a resultat, o per evitar, els efectes d'un conflicte armat, de situacions de violència generalitzada, de violacions de drets humans o de catàstrofes naturals o provocades pel ser humà. També afirma els drets dels desplaçats interns a abandonar el país, sol·licitar asil i obtenir protecció contra la repatriació forçosa.

REGIONALS

Convenció de l'OUA per la qual es regulen els aspectes específics dels problemes dels refugiats a l'Àfrica (1969) ►

El 1969, l'Organització per a la Unitat Africana (OUA) va adoptar la Convenció per la qual es regulen els aspectes específics dels problemes dels refugiats a l'Àfrica. La Convenció OUA sobre Refugiats reconeixia la Convenció de 1951 com a l'instrument bàsic i universal en relació amb l'Estatut de Refugiat i reafirmava la definició de refugiat inclosa en la mateixa.

Però la Convenció OUA sobre refugiats també anava més enllà perquè ampliava la definició de refugiat, tot incorporant noves realitats que no es donaven o no s'havien contemplat el 1951. Segons la Convenció OUA: "El terme 'refugiat' s'aplicarà també a totes les persones que, a causa d'una agressió o ocupació externa, del domini estranger o d'esdeveniments que pertorbin greument l'ordre públic en qualsevol part o en la totalitat del seu país d'origen o nacionalitat, es vegin obligades a abandonar el seu lloc de residència habitual per buscar refugi en un altre lloc fora del seu país d'origen o nacionalitat". La definició reconeix, per tant, que les persecucions puguin ser causades per grups de fora del país.

La Convenció OUA també recull altres disposicions que no s'havien recollit en la Convenció de 1951, com les relatives al rebuig en frontera, a la ubicació dels assentaments de refugiats i a la repatriació voluntària, entre d'altres.

La Convenció OUA va entrar en vigor el 20 de juny de 1974.

Declaració de Cartagena sobre Refugiats (1984) ▶

Com a resposta a les crisis de refugiats que va viure Amèrica Central a principis de la dècada dels vuitanta, representants governamentals de diversos països d'aquesta regió conjuntament amb Mèxic i Panamà, van reunir-se a Colòmbia i van adoptar, el 1984, la Declaració de Cartagena sobre Refugiats.

La Declaració de Cartagena pren la Convenció de 1951 com a element de referència bàsic, però n'amplia, tal com havia fet la Declaració OUA de 1969, la definició de refugiats. Segons la Declaració de 1984, la definició de refugiats ha d'incloure totes aquelles persones que han fugit del seu país "...perquè la seva vida, seguretat o llibertat han estat amenaçades per la violència generalitzada, l'agressió estrangera, els conflictes interns, la violació massiva dels drets humans o altres circumstàncies que hagin pertorbat greument l'ordre públic".

Tot i que la Declaració de Cartagena no és jurídicament vinculant pels estats, la major part dels estats d'Amèrica Central i d'Amèrica Llatina estan adherits a la Convenció de 1951 i al Protocol de 1967, i apliquen la definició més àmplia que recull la Declaració de 1984. Amb el suport de l'Assemblea General de l'Organització d'Estats Americans, alguns països han incorporat la Declaració de 1984 al seu ordenament jurídic nacional. Deu anys després, en la Declaració de San José sobre refugiats i persones desplaçades (1994) es va tornar a assenyalar la importància i vigència de la Declaració de Cartagena.

La definició aportada per la Declaració de Cartagena està en la base de la Declaració de Rio sobre la institució del refugi (2000). En aquesta declaració, els ministres d'Interior de MERCOSUR, Bolívia i Xile declaren en el punt 4 que "els Estats Part i Associats

estudiaran la possibilitat de contemplar en la definició de refugi la protecció a les víctimes de greu i generalitzada violació dels drets humans".

Conveni de Dublín (1990) ▶

El conveni de Dublín es va signar el juny de 1990 per 11 dels 12 estats membres que aleshores conformaven la Comunitat Europea, tot i que no va entrar en vigor fins al setembre de 1997. El Conveni neix de l'interès dels estats membres de la CE per evitar els abusos en les sol·licituds d'asil presentades en el territori comunitari, i per establir els criteris per determinar l'Estat responsable d'examinar una sol·licitud d'asil, amb la qual cosa es proporcionava seguretat jurídica als sol·licitants d'asil i s'acabava amb el problema dels anomenats 'refugiats en òrbita'. El conveni introdueix el concepte de primer país d'asil, també conegut com a tercer país segur, que obliga al retorn des de la Comunitat als demandants d'asil que hagin entrat a la mateixa des d'un país on no hi hagi cap risc de persecució.

La seva aplicació i vigència resulten modificades a partir del Consell Europeu de Tampere de 1999, on es va començar el procés de substitució de les disposicions del Conveni de Dublín per normativa comunitària.

ALTRES DOCUMENTS D'INTERÈS

Declaració d'Almeria sobre desertificació i migracions ▶

Emesa en el marc del Simpòsium Internacional sobre desertificació i migracions. Almeria, 1994.

Declaració de Niebla sobre la revitalització de la protecció dels refugiats ▶

Emesa en el marc de la V Jornada de Dret Internacional Humanitari. Huelva, 2001.

Las teatralidades del Mediterráneo

José Monleón

Exento del interès per construir una història de les literatures dramàtiques, ni una relació de les grans autores o companyies, José Monleón se pregunta sobre les teatralidades mediterrànies a partir de sus espacios, su público, sus personajes y la tensión en la que viven entre su identidad y el comportamiento impuesto por las circunstancias sociales. Desde la perspectiva de un encuentro con algunas de las formulaciones escénicas más relevantes, desde la Grecia clásica hasta la actualidad, incluidas la ribera norte europea i la ribera sur del Islam, se propone un estudio de las teatralidades como vía de aproximación al mundo mediterráneo, al margen de la dicotomía entre un mundo racional y un mundo lúdico. El autor plantea esta visión como un rasgo común de una teatralidad que para reivindicar la tradición mediterránea, debe reinventar una unidad cultural donde la catarsis y el discurso político, el sacro y el profano, el trascendente y el sensorial, el debate y la fiesta son parte de un mismo y conflictivo discurso.

José Monleón és autor de diversos llibres, entre els que destaquen *Treinta años de teatro de la derecha* (1971), *El teatro del 98 frente a la sociedad española* (1976), *América Latina: teatro y revolución* (1978), *Tiempo y teatro de Rafael Alberti* (1990) i *Humanismo y Barbarie* (2003). Professor de Sociologia del Teatre en la Real Escuela Superior de Arte Dramático de Madrid (RESAD), ha dirigit cursos en diverses universitats espanyoles i americanes i és autor de diverses obres dramàtiques. Director de les festives de Mèrida, Elche i Madrid Sur.

DCIDOB 91.

Refugiats del segle XXI: noves formes de persecució.

Adreces d'internet interessants per visitar.

ADRECES D'INTERNET interessants per visitar ►

Alto Comisionado de las Naciones Unidas para los Refugiados – ACNUR

<http://www.acnur.org/>

Idioma: castellà

United Nations High Commissioner for Refugees - UNHCR

<http://http://www.unhcr.ch/>

Idioma: anglès

L'ACNUR fou creat el 1950 per resolució de l'Assemblea General de Nacions Unides, amb un mandat de tres anys per ajudar al reassentament dels refugiats europeus que havia originat la Segona Guerra Mundial. Gradualment, va anar adquirint noves competències i va anar estenent el seu camp d'acció, i es va convertir així en la culminació d'iniciatives anteriors que s'havien creat per a la defensa i protecció de les persones refugiades.

La protecció internacional és el seu pilar bàsic, i significa garantir el respecte dels drets humans dels refugiats. L'ACNUR actua d'acord amb la Convenció de Ginebra de 1951 i el Protocol de Nova York de 1967, i en aquest sentit la seva missió és garantir que cap persona sigui retornada de manera involuntària al país on té un temor fundat de persecució (principi de *non-refoulement*), així com buscar solucions perdurables perquè els refugiats puguin refer les seves vides en condicions normals. L'ACNUR col·labora estretament amb governs, organitzacions regionals i internacionals i ONG per aconseguir aquests objectius, i també considera fonamental la participació de les persones refugiades en totes aquelles decisions que afecten les seves vides.

L'Assemblea General de Nacions Unides i el Comitè Executiu de l'ACNUR han anat autoritzant la seva intervenció a favor d'altres grups vulnerables, com poden ser els apàtrides o, en determinats casos, les persones desplaçades a l'interior del seu propi país. En l'intent de prevenir els desplaçaments forçosos de la població, l'ACNUR demana als governs i a altres institucions que estableixi les condicions favorables per a la protecció dels drets humans i la resolució pacífica dels conflictes.

La seva pàgina web, molt completa, permet accedir a publicacions, informes, documents oficials i altres recursos informatius. Hi ha seccions especials dedicades a les persones desplaçades, les dones refugiades i el medi ambient, entre d'altres.

Amnesty International – Amnistia Internacional

<http://www.ai-cat.org/>

Idioma: català

<http://www.amnesty.org/>

Idioma: anglès, àrab, castellà i francès

Organització independent de defensa dels drets humans, AI va ser creada el 1961 i actualment té més d'un milió de socis i subscriptors en 192 països i territoris. Treballa per a la promoció dels drets humans i per impedir i aturar els abusos i les discriminacions relatives tant als drets civils i polítics com als drets econòmics, socials i culturals. Les seves accions van des de la investigació sistemàtica de les circumstàncies d'abús contra els drets humans fins a l'acció a través de la publicació d'aquestes investigacions i la mobilització de l'opinió pública per tal d'aturar els abusos. La web facilita la consulta temàtica del seu centre de documentació i permet accedir en línia als informes anuals que Amnistia Internacional publica sobre l'estat dels drets humans arreu del món.

Brookings Institution – Project on Internal Displacement

<http://www.brook.edu/fp/projects/idp/idp.htm>

Idioma: anglès

És un *think-tank* independent amb seu a Washington, dedicat a la recerca, l'anàlisi i l'educació pública, especialment en àmbits com la política exterior, la governança o l'economia. Amb la School of Advanced International Studies (SAIS) de la Universitat John Hopkins han creat el Projecte Brookings-SAIS sobre Desplaçaments Interns, per promoure una resposta més efectiva, en l'àmbit nacional, regional i internacional, a aquest problema global. Segueix els problemes dels desplaçaments interns arreu del món, i promou la difusió i aplicació dels principis de Nacions Unides sobre aquests, a través del seu treball amb governs, organitzacions regionals i internacionals i la societat civil.

La seva pàgina web dóna accés a nombrosos articles, documents oficials i altres recursos informatius sobre els desplaçaments interns i sobre aspectes concrets com, entre d'altres, la gestió regional dels moviments de desplaçats o la protecció i la reintegració de les persones desplaçades.

Center for Gender and Refugee Studies<http://w3.uchastings.edu/cgrs/>**Idioma:** anglès

La funció principal del CGRS de la Universitat de Califòrnia és proporcionar assessorament jurídic i recursos de suport als advocats que representen dones que sol·liciten asil per raons de gènere. El CGRS participa en xarxes internacionals i en propostes educatives per tal de contribuir en la formulació de polítiques i pràctiques nacionals i internacionals que contemplin el lligam entre gènere i refugi.

Des de la seva web es pot accedir a la consulta de més de 200 sumaris de casos sobre asil de gènere i de resolucions jurídiques relacionades amb el tema, a més d'obtenir informació sobre la legislació i estat de la qüestió en diferents països.

European Council on Refugees and Exiles (ECRE)<http://www.ecre.org/>**Idioma:** anglès

Xarxa paneuropea que acull més de 76 ONG d'assistència a refugiats i que treballa per a la promoció de la protecció i la integració dels refugiats a Europa. ECRE advoca per una política d'asil europea generosa i pel desenvolupament d'una resposta comprensiva i coherent per part de la comunitat internacional davant dels moviments de refugiats. Un dels seus projectes més coneguts és la xarxa ELENA, un fòrum obert als advocats que treballen en la promoció dels drets humans en el tractament dels refugiats i altres persones que requereixen protecció internacional.

La pàgina web conté estadístiques sobre l'asil a la Unió Europea i documents de treball en temes com els drets dels sol·licitants d'asil o la construcció de la política europea d'asil, entre d'altres.

Green Cross International<http://www.greencrossinternational.net/>**Idioma:** anglès<http://www.greencrosspain.org/> (en construcció)

Creada per Mikhail Gorbaxov el 1993, l'objectiu d'aquesta organització és impulsar, mitjançant la mediació i la cooperació, la construcció d'un futur més just, sostenible i segur per a tothom. La seva intenció és assolir una nova relació entre humanitat i naturalesa, basada en la interdependència global i la responsabilitat compartida. Green Cross promou la implementació de normes legals i comportaments ètics per tal que els governs, el sector privat i la societat civil apostin per la construcció d'una comunitat global sostenible. Treballa en la prevenció i resolució de conflictes que sorgeixen a causa de la degradació mediambiental, i proporciona assistència a les persones afectades per les conseqüències ambientals de guerres i conflictes.

La pàgina web facilita informació sobre l'organització, permet conèixer els seus programes i activitats i accedir a les delegacions regionals de Green Cross.

Forced Migration Online<http://www.forcedmigration.org/>**Idioma:** anglès

FMO és un portal amb múltiples recursos en línia relacionats amb les migracions forçades. Ofereix accés a articles i documents de diverses organitzacions i centres d'estudi especialitzats, com també a guies geogràfiques i temàtiques sobre aspectes claus de les migracions forçades.

Global IDP Project<http://www.idpproject.org/>**Idiomes:** anglès, determinats documents estan també disponibles en àrab, castellà, francès i rus

El Global IDP Project treballa per millorar la protecció i l'assistència de les persones desplaçades en els seus propis països a causa de conflictes o violacions dels drets humans. Va ser creat el 1996 pel Norwegian Refugee Council (NRC), amb l'objectiu de respondre a les creixents demandes d'informació existents amb relació als desplaçaments interns. El 1998, l'NRC va publicar una primera enquesta global sobre els desplaçaments interns i, un any després i en col·laboració amb Nacions Unides, es va presentar la pàgina web. Global IDP Project ha desenvolupat programes de formació basats en els principis de Nacions Unides i s'ha convertit en un mecanisme de pressió en defensa dels drets de les persones desplaçades internament. El Projecte és un sistema d'informació en línia que segueix els moviments de desplaçats interns arreu del món, i proporciona un seguit de recursos informatius i d'anàlisi molt interessants, entre els quals destaquen mapes, dades estadístiques i perfils de països.

Human Rights Watch

<http://hrw.org/refugees>

Idiomes: alemany, anglès, àrab, castellà, francès, portuguès, rus i xinès

Organització sense ànim de lucre dedicada a protegir els drets humans arreu del món, HRW va ser creada el 1978. Realitza investigacions sobre violacions dels drets humans en diferents països, tot examinant les pràctiques dels governs, denunciant qualsevol violació dels drets humans i mobilitzant l'opinió pública en pro del respecte als drets humans i al dret internacional humanitari.

En la seva web hi ha una secció dedicada a la població refugiada, en què es pot trobar informació i documentació d'interès sobre la situació dels refugiats i desplaçats interns per regions o països.

International Committee of the Red Cross – CICR

<http://www.cicr.org/>

Idiomes: anglès, àrab, castellà, francès, portuguès, rus i xinès

Organització humanitària, creada el 1863 i amb seu a Ginebra, que presta assistència i protecció a les persones afectades per conflictes armats o violència interna arreu del món. El principi d'actuació del CICR és que la guerra, en referència a les hostilitats i al comportament dels combatents, té uns límits que estan recollits en els Convenis de Ginebra i que fonamenten el dret internacional humanitari. El CICR coordina activitats internacionals d'assistència en situacions de conflicte, i també duu a terme accions amb l'objectiu de promoure i enfortir el dret humanitari i els principis humanitaris universals.

La seva web permet conèixer les diferents activitats de l'organització i accedir a recursos informatius i a publicacions de Creu Roja Internacional en relació amb els refugiats i els desplaçats interns.

International Gay and Lesbian Human Rights Commission – IGLHRC

<http://www.iglhrc.org/site/iglhrc/>

Idiomes: anglès i castellà

Organització independent sense ànim de lucre, creada el 1990, amb l'objectiu de treballar pel respecte dels drets humans de les persones i comunitats objectes de discriminació o abús per raó de la seva orientació sexual o la seva identitat de gènere. Treballa en la mobilització de l'opinió pública davant les violacions de drets humans de gais, lesbianes, transsexuals, bisexuals o persones amb VIH i SIDA, i alhora funciona com a xarxa d'intercanvi d'informació sobre la situació de les minories sexuals en cada continent i les legislacions nacionals davant l'homosexualitat. Prepara campanyes d'educació sobre drets humans i presta assistència a sol·licitants d'asil que pateixen persecució a causa de la seva orientació sexual. La seva web permet accedir al Programa de Documentació sobre Asil, que proporciona informació rellevant sobre les condicions d'asil per països sobre aquest tema, i conèixer les seves publicacions i altres recursos d'interès.

International Organization for Migration (IOM) - Organització Internacional per a les Migracions (OIM)

<http://www.iom.ch/>

Idiomes: anglès, els documents oficials també estan disponibles en castellà i francès

Els objectius principals d'aquesta organització intergovernamental són ajudar a afrontar els creixents desafiaments que planteja la gestió de la migració, fomentar la comprensió de les qüestions migratòries, promoure el desenvolupament econòmic i social a través de la migració i vetllar pel respecte de la dignitat humana i el benestar dels migrants.

Quan es va crear, l'any 1951, l'àmbit d'acció de l'OIM estava restringit a facilitar l'assentament dels refugiats, persones desplaçades i migrants que hi havia a Europa. Posteriorment, ha anat adquirint noves responsabilitats i ha anat ampliant el seu camp d'acció, fins a abastar una àmplia varietat d'activitats de gestió de la migració arreu del món. Malgrat que no en forma part, l'OIM treballa en contacte estret amb diferents institucions del sistema de Nacions Unides.

L'OIM ajuda els governs i la societat civil a buscar respostes humanitàries ràpides davant fluxos migratoris sobtats, en l'establiment de programes de retorn i reintegració en situacions de post-emergència, en la creació de programes de retorn voluntari assistit per a immigrants irregulars i en l'establiment de mesures per lluitar contra el tràfic de persones.

Permet accedir a les publicacions de la IOM i conèixer els seus programes de treball.

International Thesaurus of Refugee Terminology

<http://refugeethesaurus.org/>

Idiomes: anglès, castellà i francès

El Thesaurus Internacional de Terminologia sobre Refugiats és una eina de treball que té els seus orígens en la compilació terminològica sobre refugiats que va començar a dur a terme l'ACNUR el 1986. El Thesaurus en línia permet conèixer, en anglès, francès i castellà, les definicions de gairebé 4.000 termes consultables alfabèticament o per classes.

Migraciones Forzadas - Forced Migration Review<http://www.migracionesforzadas.org/>**Idioma:** castellà

Fruit d'una iniciativa del Refugee Studies Centre de la Universitat d'Oxford en col·laboració amb el Global IDP Project, la revista es publica de manera quadrimestral en anglès, castellà i àrab. Recull articles, extractes d'investigació, resums de conferències i notícies sobre diferents aspectes relacionats amb els moviments de refugiats o de desplaçaments interns. La seva distribució a gairebé 5.000 institucions de més de 150 països, la converteix en un espai d'informació i debat útil entre acadèmics, professionals i persones interessades.

Refugee Studies Centre. University of Oxford<http://www.rsc.ox.ac.uk/>**Idioma:** anglès

El Centre d'Estudis de Refugiats, creat el 1982 i part del Centre d'Estudis per al Desenvolupament de la Universitat d'Oxford, ha esdevingut un centre de referència en la recerca i la docència sobre les conseqüències de les migracions forçades. Duu a terme programes de recerca en temes com la gestió dels desplaçaments o la relació entre migració forçada i el bon govern, entre d'altres.

Des de la seva web es pot accedir a les diferents publicacions –entre les quals destaquen la selecció de *working papers*– i als recursos informatius del centre.

Refugees International<http://www.refintl.org/>**Idioma:** anglès

Institució sense ànim de lucre creada el 1979, que proporciona assistència humanitària i protecció a les persones desplaçades. Duu a terme accions de suport en diferents països del món, i treballa en temes específics com les dones refugiades, la repatriació o els programes d'enfortiment de les comunitats locals.

Relief Web<http://www.reliefweb.int/>**Idioma:** anglès

Portal especialitzat que proporciona informació sobre assistència humanitària i desastres naturals, per tal de contribuir a què la comunitat humanitària pugui millorar la seva resposta davant de situacions d'emergència. Aquesta iniciativa, creada el 1996, és un dels pilars bàsics de l'OCHA, l'Oficina de Nacions Unides per a la Coordinació d'Assumptes Humanitaris. El portal està permanentment actualitzat i permet accedir a un fons documental conformat per més de 150.000 estudis, informes i documents de Nacions Unides. També disposa d'una important selecció de mapes i d'enllaços a altres pàgines web d'interès.

U.S. Committee for Refugees (USCR)<http://www.refugees.org/>**Idioma:** anglès

Creat el 1958, l'USCR té com a objectiu proporcionar protecció i assistència a totes aquelles persones refugiades que ho necessitin. El Comitè defensa els drets de totes les persones 'desarrelades' sense tenir en compte la seva nacionalitat, raça, religió, ideologia o grup social.

Publica anualment un informe complet sobre la situació de les persones desplaçades al món, que pot consultar-se a la seva pàgina web, en què també es pot trobar informació sobre les activitats del Comitè i altres recursos informatius.

Women's Commission for Refugee Women and Children<http://www.womenscommission.org/>**Idioma:** anglès

Creada el 1989, aquesta organització treballa per defensar els drets i millorar les condicions de vida de les dones, adolescents i nens refugiats o desplaçats interns. Duu a terme projectes dedicats a la salut reproductiva i la participació i seguretat de les dones refugiades, entre d'altres. Anualment, publica un informe sobre la situació de les dones i nens refugiats en diferents països i regions del món.

La seva pàgina web proporciona informació sobre les seves activitats i accés a diferents recursos informatius.

DCIDOB 91.

Refugiats del segle XXI: noves formes de persecució.

Selecció de Documents de la Base de Dades CIDOB.

Selecció de Documents de la Base de Dades CIDOB

- AROWOLO, Oladele O.** ▶ "Return migration and the problem of reintegration". *International migration*. Vol. 38, no. 5 (2000), p. 59-82 (Sig.:46317-IOM-IM 5/2000)
- BURNS, Kate; MALÉ Serge; PIEROTTI, Daniel** ▶ "The reproductive health of refugees: why refugees need reproductive health services". *International family planning perspectives*. Vol. 26, no. 4 (December 2000), p. 161-192
- CASADO, Montserrat** ▶ "Relaciones Norte-Sur: conceptos clave". *Dosiers para entender el mundo*. No. 5 (1998), p. 1-69 (Sig.: 32319-INTERMÓN-D 5/98)
- CHIMNI, B.S.** ▶ "Globalization, humanitarianism and the erosion of refugee protection". *Journal of refugee studies*. Vol. 13, no. 3 (September 2000), p. 243-263
- COMISIÓN ESPAÑOLA DE AYUDA AL REFUGIADO** ▶ *Informe 2003 de la Comisión Española de Ayuda al Refugiado: la situación de los refugiados en España*. Madrid: CEAR: Acento: Fundación Santa María, 2003. 253 p. (Sig.: 49400-L)
- DOMENACH, Hervé; GONIN, Patrick** ▶ "Migrations et environnement". *Revue européenne des migrations internationales*. Vol. 18, no. 2 (2002), p. 7-214 (Sig.: 47733-REMI 2/02)
- ESTÉBANEZ, Pilar** ▶ "El contexto del SIDA: ¿una tragedia camino del olvido?". *Anuario del CIP*. (2003), p. 261-284 (Sig.: 48443-ZCIP-A 2003)
- GARCÍA RODICIO, Ana** ▶ "Proceso de retorno de los refugiados camboyanos". *Papeles de cuestiones internacionales*. No. 79 (otoño 2002), p. 63-71 (Sig.: 48830-P. 79/02)
- GEISLER, Charles** ▶ "Les expulsés du jardin d'Eden: un nouveau problème". *Revue internationale des sciences sociales*. No. 175 (mars 2003), p. 73-83 (Sig.: 49950 - R.I.S.S. 175/03)
- GONIN, Patrick; LASSAILLY-JACOB, Véronique** ▶ "Les réfugiés de l'environnement: une nouvelle catégorie de migrants forcés?". *Revue européenne des migrations internationales*. Vol. 18, no. 2 (2002), p. 139-160 (Sig.: 47734-REMI 2/02)
- GOZDZIAK, Elzbieta M.; SHANDY, Dianna J.** ▶ "Religion and spirituality in forced migration". *Journal of refugee studies*. Vol. 15, no. 2 (June 2002), p. 129-246 (Sig.: 49904-J.R.S. 2/02)
- GUERASSIMOFF, Éric (coord.)** ▶ "Migrations et mobilités au Sud". *Migrations société*. Vol. XV, no. 90 (novembre-décembre, 2003), p. 37-183 (Sig.: 49727-CIEMI-MS 90/03)
- JACOBSON, Ruth** ▶ "Complicating 'complexity': integrating gender into the analysis of the Mozambican conflict". *Third World quarterly*. Vol. 20, no. 1 (1999), p. 175-187 (Sig.: 36989-T.W.Q. 1/99)
- KEANE, V.P.; GUSHULAK, B.D.** ▶ "The medical assessment of migrants: current limitations and future potential". *International migration*. Vol. 39, no. 2 (2001), p. 29-42 (Sig.: 46291-IOM-IM 2/01)
- KHAWAJA, Marwan** ▶ "Migration and the reproduction of poverty: the refugee camps in Jordan". *International migration*. Vol. 41, no. 2 (2003), p. 27-57 (Sig.: 48896-IOM-IM 2/2003)
- KIBREAB, Gaim** ▶ "Le déplacement de populations, les politiques des gouvernements hôtes et les facteurs empêchant la constitution de moyens d'existence durables". *Revue internationale des sciences sociales*. No. 175 (mars 2003), p. 61-71 (Sig.: 49949-R.I.S.S. 175/03)
- KORN, David A** ▶ *Exodus within borders: an introduction to the crisis of internal displacement*. Washington, D.C.: Brooking Institution Press, 1999. VI, 147 p. (Sig.: 46913-D)
- LEEUWEN, Mathijs van** ▶ "Rwanda's Imudugudu programme and earlier experiences with villagisation and resettlement in East Africa". *The journal of modern African studies*. Vol. 39, no. 4 (December 2001), p. 623-644 (Sig.: 44750- J.M.A.S. 4/2001)
- MARTIN, Michael T.** ▶ "'Fortress Europe' and Third World immigration in the post-Cold War global context". *Third World quarterly*. Vol. 20, no. 4 (August 1999), p. 821-837 (Sig.: 39843-T.W.Q. 4/99)
- MARTIN, Susan; MARTIN, Philip; STAUBHAAR, Thomas (et al.)** ▶ "The Cooperative Efforts to Manage Emigration (CEME) best practice options: case studies". *International migration*. Vol. 40, no. 3 (2002), p. 57-131
- MOLLER, Elizabeth; WEISS FAGEN, Patricia; MARTIN, Susan** ▶ "Report on the workshop on practical protection in humanitarian crises". *International migration*. Vol. 40, no. 6 (2002), p. 117-137 (Sig.: 47985-IOM-IM 6/02)
- MOONEY, Erin D.** ▶ "Principles of protection of internally displaced persons". *International migration*. Vol. 38, no. 6 (2000), p. 81-101 (Sig.: 46322-IOM-IM 6/02)
- MUGGAH, Robert** ▶ "A tale of two solitudes: comparing conflict and development induced internal displacement and involuntary resettlement". *International migration*. Vol. 41, no. 5 (2003), p. 5-31 (Sig.: 49710-IOM-IM 5/03)
- La mutilación genital femenina y los derechos humanos: infibulación, excisión y otras prácticas cruentas de iniciación** ▶ Madrid: Amnistía Internacional: Los Libros de la Catarata, 1998. 110 p. (Sig.: 38670-L)
- "Las mutilaciones genitales femeninas"** ▶ *Cuadernos salud y derechos sexuales y reproductivos*. No. 4 (2002), 79 p. (Sig.: 49133-D)
- MUZAFFAR, Saehar A. F.** ▶ "Practicable ideals?: a proposal for revitalizing the rights of forced migrants in Islam". *Journal of refugee studies*. Vol. 14, no. 3 (September 2001), p. 250-275 (Sig.: 46476-J.R.S. 3/01)
- NYABERA, Emmanuel; HUNT, Swanee; CAIKEL, Danya (et al.)** ▶ "Dones: a la recerca d'un tracte millor". *Refugiats*. No. 114 (2002), p. 1-31 (Sig.: 48587. Re. 114/02)
- PÉREZ DE ARMIÑO, Karlos** ▶ "La vinculación emergencia-desarrollo en el marco del 'nuevo humanitarismo': reflexiones y propuestas". *Temas de cooperación*. No. 13 (2002), p. 1-107 (Sig.: 45780- CONGD-TC 13/029)
- PETIT, Véronique** ▶ "Migrations internationales et développement". *Notes et études documentaires*. No. 5143 (novembre 2001), p. 193-220 (Sig.: 44486-N.E.D. 5143/01)
- POSNER, Samuel F.; SCHMIDT, Johannes; HILLIS, Susan (et al.)** ▶ "Differences in welfare and access to care among internally displaced and local women: seven years after relocation in Azerbaijan". *Journal of refugee studies*. Vol. 15, no. 3, (September 2002), p. 296-303 (Sig.: 49907-J.R.S. 3/02)
- Reproductive health care in refugee settings** ▶ London: Marie Stopes International for the Reproductive Health for Refugee Consortium, 1995. 12 p. (Sig.: 35254-D)
- Salud reproductiva en población refugiada** ▶ Madrid: Federación de Planificación Familiar de España, 1999. 135 p. (Sig.: 45770-D)
- SÁNCHEZ PATRÓN, José Manuel** ▶ "La contribución de las Naciones Unidas a la determinación del alcance del derecho de retorno de refugiados y desplazados". *Agenda ONU*. No. 5 (2002), p. 171-194 (Sig.: 50492-ANUE-AO 5/02)
- STEPPUTAT, Finn ; NYBERG SØRENSEN, Ninna** ▶ "The rise and fall of 'internally displaced people' in the Central Peruvian Andes". *Development and change*. Vol. 32, no. 4 (September 2001), p. 769-791
- SWAIN, Ashok** ▶ "Environmental migration and conflict dynamics: focus on developing regions". *Third World quarterly*. Vol. 17, no. 5 (December 1996), p. 959-973 (Sig.: 25637-T.W.Q. 5/96)
- "Understanding migration between China and Europe"** ▶ *International migration*. Vol. 41, no. 3 (2003), p. 5-277 (Sig.: 48900-IOM-IM 3/2003)
- VARESE, Luis** ▶ "La experiencia del crédito como parte del proceso de integración de refugiados guatemaltecos". *En pie de paz*. No. 51 (diciembre 1999), p. 15-17 (Sig.: 40196-E.P.P. 51/99)
- WILKINSON, Ray** ▶ "Una vida al Límit". *Refugiats*. No. 115 (2202), p. 4-14, 20-21)
- WHITAKER, Beth Elise** ▶ "Refugees in Western Tanzania: the distribution of burdens and benefits among local hosts". *Journal of refugee studies*. Vol. 15, no. 4 (December 2002), p. 339-358 (Sig.: 49909-J.R.S. 4/02)